

ขุนยวมศึกษา : เรียนรู้และเข้าใจ

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมรดกทางวัฒนธรรมในขุนยวม Cultural Landscape and Cultural Heritage In Khun Yuam

รองศาสตราจารย์ ดร.สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ

หนังสือเผยแพร่เพื่อขับเคลื่อนโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวม

ขุนยวมศึกษา : เรียนรู้และเข้าใจ

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมรดกทางวัฒนธรรมในขุนยวม

รองศาสตราจารย์ ดร.สัปดาห์ดี แสนยาเกียรติคุณ

โครงการวิจัย

แนวทางการพัฒนาเพื่อบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวมสู่ความยั่งยืน
ทุนสนับสนุนจาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมรดกทางวัฒนธรรมในขุนยวม

สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ, รองศาสตราจารย์ ดร.

อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ออกแบบรูปเล่มและปก	อาทิตย์ วันเวียง
ภาพถ่ายเส้นและประกอบ	อาทิตย์ วันเวียง
ภาพถ่าย	รองศาสตราจารย์ ดร.สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ ธีระพงษ์ พวงดอกไม้
ภาพปก	แอ่งที่ราบขุนยวม – ชุมชนบ้านแม่อุคหลวง – วัดม่วยต่อ - เรือนไทใหญ่แม่คำหลู
จัดรูปเล่มโดยใช้แบบอักษร	TH SarabunPSK
พิสูจน์อักษร	สุลาลักษณ์ ขาวผ่อง

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ.

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมในขุนยวม [สื่ออิเล็กทรอนิกส์]. – เชียงใหม่ : คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2569.

156 หน้า.

1. ภูมิทัศน์วัฒนธรรม -- ไทย -- แม่ฮ่องสอน (ขุนยวม). 2. มรดกทางวัฒนธรรม -- ไทย -- แม่ฮ่องสอน (ขุนยวม). I. ชื่อเรื่อง.

ISBN (e-book) 978-616-620-126-0

พิมพ์ครั้งที่ 1 (e-book) : สิงหาคม 2569.

จัดพิมพ์และเผยแพร่โดย : คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

(จัดทำในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แจกฟรีเพื่อการศึกษา-ห้ามจำหน่าย)

พิมพ์เผยแพร่เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมขับเคลื่อนโครงการวิจัยย่อยกับงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวม ตามโครงการวิจัยแนวทางการพัฒนาเพื่อบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวมสู่ความยั่งยืน
สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญ

สารบัญ

คำนำผู้เขียน

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมขุนยวม

1

มรดกทางวัฒนธรรมในขุนยวม

21

รายการอ้างอิง

144

ประวัติผู้เขียน

156

Library and Learning, University of Phayao

เพื่อนกกิงกะหล่ะ

คำนำผู้เขียน

หนังสือเรื่อง “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมรดกทางวัฒนธรรมในขุนยวม” เป็นหนังสืออีกเล่มหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่ข้อมูลภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งก่อร่างสร้างขึ้นมาจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สภาพทางกายภาพของชุมชน และมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวกะเหรี่ยง ชาวไทใหญ่ และชาวม้ง ที่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอขุนยวม หนังสือนี้เป็นสื่อที่จะช่วยให้สามารถประชาสัมพันธ์กิจกรรมขับเคลื่อนการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวมในระยะยาวได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในโครงการวิจัยแนวทางการพัฒนาเพื่อบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวมสู่ความยั่งยืน ซึ่งข้อมูลเนื้อหาได้ปรับปรุงแก้ไขให้เกิดความทันสมัยภายหลังจากการดำเนินโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวม เมื่อปี พ.ศ.2563 โดยทุนสนับสนุนจากสำนักคณะกรรมการส่งเสริมการวิจัยแห่งชาติ (สกสว.) ขณะนั้น และโครงการการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เมื่อปี พ.ศ.2564 โดยทุนสนับสนุนของสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ผู้เขียนขอขอบคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ที่ได้ให้ทุนสนับสนุนขับเคลื่อนแผนงานวิจัยและโครงการวิจัยฯ ในปี พ.ศ.2565 ที่ผ่านมาเป็นอย่างสูง หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เนื้อหาในหนังสือนี้จะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้คนเกิดความรู้ความเข้าใจรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในขุนยวมได้มากยิ่งขึ้น

รองศาสตราจารย์ ดร.สปีศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมขุนยวม

“...การตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยอย่างถาวรทำให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านภูมิทัศน์ของท้องถิ่นในพื้นที่
ขุนยวม โดยปรากฏออกมาในรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในลักษณะต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับภูมิ
หลังทางสังคมและวัฒนธรรม สภาพภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่แสดงถึงชาติพันธุ์...”
(สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ, ประวัติศาสตร์ – ภูมิทัศน์วัฒนธรรมขุนยวม, หน้า 217)

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมขุนยวม

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในขุนยวม เป็นผลของความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ไทใหญ่ และม้ง กับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ โดยสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านทางสภาพทางธรรมชาติ การตั้งถิ่นฐาน การใช้ประโยชน์ที่ดิน และวัฒนธรรมอันมีความเกี่ยวข้องกับศาสนา กับวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรม

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในขุนยวมปรากฏออกมาสองลักษณะ คือ ภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และภูมิทัศน์ที่แสดงถึงชาติพันธุ์ สามารถอธิบายระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นขององค์ประกอบต่างๆให้เกิดความเข้าใจในภาพรวมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมหรือภูมิทัศน์ชุมชน ดังนี้

ภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

ขุนยวม เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ พร้อมด้วยงานสถาปัตยกรรม งานศิลปกรรม และแหล่งโบราณคดี ปรากฏให้เห็นถึงสภาพทางกายภาพของชุมชนที่ก่อรูปขึ้นมาเป็นลำดับ ทำให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านภูมิทัศน์ของท้องถิ่นในกลุ่มแม่น้ำยวมแห่งนี้ โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างยุคสมัยประวัติศาสตร์กับแหล่งที่ตั้งในขุนยวม จำนวน 4 แหล่ง ดังนี้

1. ภูมิทัศน์ท้องถิ่น – ดอยเวียง

เป็นภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ล้านนา สันนิษฐานว่าเป็นที่ตั้งของเมืองยวมเหนือ มีภูมิฐานที่ตั้งอยู่บนดอยเวียง ประกอบด้วยพื้นที่เขตเวียง “ยวมเหนือ” และชาววัดร้างที่เห็นร่องรอยวิหาร – เจดีย์วางผังเช่นเดียวกับวัดในวัฒนธรรมล้านนา ภูมิทัศน์โดยรอบของดอยเวียง มีต้นไม้ปกคลุมในลักษณะของป่าเบญจพรรณอยู่ในเขตป่าชุมชน ต่อเนื่องด้วยเขตพื้นที่ไร่-สวนผลไม้บริเวณเชิงดอย เขตที่นาบริเวณที่ราบเชิงดอยต่อเนื่องลงมาถึงลำแม่น้ำยวม

เมืองแห่งนี้ตั้งอยู่บนที่สูงเป็นชัยภูมิที่เหมาะสมกับการตั้งรับข้าศึก ส่วนเส้นทางติดต่อสื่อสารและการค้าโบราณ มีเส้นทางเดินเท้าระหว่างเมืองยวมเหนือ - เมืองยวมใต้ โดยลัดเลาะไปกับลำน้ำยวมและข้ามน้ำเป็นบางจุด เป็นเส้นทางน้ำที่ใช้ต่อแพสำหรับขนข้าวเปลือกลงไปค้าขายยังเมืองยวมใต้ อีกเส้นทางระหว่าง

เมืองยวมเหนือ - รัฐยางแดงในเขตพม่า ใช้เส้นทางลัดเลาะไปตามลำน้ำยวม - ห้วยต้นนุ่น และข้ามดอยไปยังบ้านเมืองของชาวกะเหรี่ยงในรัฐยางแดง เป็นเส้นทางที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ได้รับการวางแผนสร้างเส้นทางถนนเชื่อมขุนยวม - ห้วยต้นนุ่น - ยางแดง ให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทางผ่านไปยังพม่า ปัจจุบันชาวบ้านยังใช้เป็นเส้นทางเดินเท้าไปพื้นที่ทำกิน โดยสามารถไปออกถนนหลวงที่บ้านร่มเย็น (ห้วยคี่)

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นภูมิทัศน์ท้องถิ่นแห่งหนึ่งที่ยังคงคุณค่าทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมล้านนา

แม่น้ำยวมและดอยเวียง ตรงข้ามบ้านต่อแพ

2. ภูมิทัศน์ท้องถิ่น - วัดร้างหัวปอน

เป็นภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ล้านนาร่วมกับภูมิทัศน์ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ สันนิษฐานว่าเป็นที่ตั้งเดิมของชุมชนชาวละว้ามาก่อนที่ชาวกะเหรี่ยงจะเข้ามาตั้งถิ่นฐานในปี พ.ศ.2390 ซึ่งนับเป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาเก่าแก่ที่สุดในพื้นที่ขุนยวม สภาพที่ตั้งอยู่บนยอดดอยทางด้านตะวันออกของชุมชนบ้านหัวปอน 1 แห่ง กับอีก 3 แห่งในเขตที่อยู่อาศัยและที่นา ประกอบด้วยพื้นที่เขตศาสนสถาน “วัดร้างหัวปอน” ที่มีซากวิหาร - เจดีย์ องค์เจดีย์เดิมเป็นรูปแบบศิลปะล้านนาแต่ได้รับการซ่อมบูรณะในสมัยหลังเป็นแบบพื้นถิ่น ยังคงลักษณะการวางผังของศาสนสถานเช่นเดียวกับวัดในวัฒนธรรมล้านนา ส่วนภูมิทัศน์โดยรอบของดอยมีต้นไม้ปกคลุมในลักษณะของป่าดิบเขาติดกับเขตป่าชุมชน และโอบล้อมด้วย

พื้นที่นาขั้นบันไดสองฝั่งแม่น้ำปอน ในพื้นที่ของดอยแห่งนี้ยังมีที่ตั้งอาศรมธรรมจาริก บ้านห้วยปอนอยู่เชิงเขาด้านใต้ติดกับถนนทางขึ้น ภายในมีอาคารวิหารแบบ สถาปัตยกรรมร่วมสมัยอยู่หนึ่งหลัง

ภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่นาขั้นบันได – เขตชุมชนบ้านห้วยปอน

ชุมชนห้วยปอน เป็นชุมชนโบราณของชาวลัวะบนที่สูงมีสภาพร้างไปก่อนที่จะมีชาวกะเหรี่ยงเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ลักษณะของชุมชนชาวลัวะจะเลือกบริเวณยอดดอยสูง ยากแก่การเข้าถึงและมีความเชื่อของพุทธศาสนาเข้าไปรวมกับความเชื่อวิญญาณนิยม ชุมชนมีการเคลื่อนย้ายและกระจายตัวไปบนเทือกเขาแห่งนี้ ปัจจุบันส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอแม่แจ่ม – แม่ลาน้อย

การตั้งถิ่นฐานของชาวกะเหรี่ยงส่งผลต่อภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่มีลักษณะผสมผสานของเขตที่อยู่อาศัย เขตที่ทำกิน (นา – ไร่ – สวน) เขตป่าชุมชน และเขตศาสนสถานใหม่ กับเขตศาสนสถานร้าง (เดิม) โดยเขตพื้นที่ทำกิน (เฉพาะไร่ – สวน) จะเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิทัศน์ท้องถิ่นทุกปี สาเหตุเนื่องจากการย้ายที่ทำกินในระบบไร่หมุนเวียนของเจ้าของที่ดิน

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นภูมิทัศน์ท้องถิ่นแห่งหนึ่งที่บ่งชี้ถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม
ล้านนา ร่วมกับภูมิทัศน์ชุมชนชาวกะเหรี่ยง

3. ภูมิทัศน์ท้องถิ่น – โบราณสถานร้างเมืองปอน

เป็นภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เริ่มต้นเมื่อ
ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 โดยปรากฏการตั้งถิ่นฐานชุมชนชาวไทใหญ่ในแอ่งที่ราบลุ่ม
แม่น้ำปอนมาอย่างต่อเนื่อง ภูมิทัศน์ประกอบด้วยพื้นที่เขตโบราณสถาน “เมืองปอน”
ที่มีพระธาตุเจดีย์ศิลปะไทใหญ่เป็นมรดกงานสถาปัตยกรรมเพียงแห่งเดียวที่มีความ
สมบูรณ์ ตั้งอยู่ภายในเขตพื้นที่ข้างสนามฟุตบอลของโรงเรียนชุมชนบ้านเมืองปอน มี
เขตที่อยู่อาศัยทางด้านใต้ในตำแหน่งที่ตั้งเดิม และเขตที่นาทางด้านตะวันออกต่อเนื่อง
ไปถึงลำแม่น้ำปอน

แอ่งที่ราบลุ่มแม่น้ำปอน

เมืองปอน มีสภาพทั่วไปของพื้นที่เป็นแอ่งที่ราบกว้าง ทรัพยากรน้ำและดิน
มีความอุดมสมบูรณ์ จึงเหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานซึ่งบรรพบุรุษของชาวไทใหญ่ได้
เลือกอาศัยอยู่อย่างถาวรในสถานที่แห่งนี้ และสืบเนื่องด้วยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความ
เชื่อทางพุทธศาสนาเป็นความเชื่อหลักควบคู่กับลัทธิวิญญาณนิยม กับมีวิถีชีวิตทำนา
ปลูกข้าวเลี้ยงชีพ ดังนั้น สังคมและวัฒนธรรมจึงเกี่ยวข้องกับความเชื่อและการ
เกษตรกรรมเป็นหลัก ชาวเมืองปอนได้พัฒนาชุมชนของตนเองมาอย่างต่อเนื่อง ได้

สร้างเรือนพักอาศัยในลักษณะที่มีเอกลักษณ์ของกลุ่มตนเอง สร้างวัดวาอารามด้วยงานศิลปะสถาปัตยกรรมไทใหญ่เป็นศูนย์กลางเพื่อประกอบประเพณีและพิธีกรรมสร้างหอเจ้าบ้านเพื่อให้เคารพบูชาเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในชุมชน กระทั่งสามารถขยายตัวและเติบโตมาจนถึงทุกวันนี้ ก่อเกิดสภาพภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่ยังมีคุณลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมในแบบของชาวไทใหญ่

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นภูมิทัศน์ท้องถิ่นแห่งหนึ่งที่บ่งชี้ถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ชุมชนและชาติพันธุ์ไทใหญ่

4. ภูมิทัศน์ท้องถิ่น – เมืองขุนยวมมีชีวิต

เป็นภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เมืองขุนยวม กำเนิดพัฒนาการ และมีความสัมพันธ์ร่วมกับเมืองเชียงใหม่ สยาม ประเทศไทยตามลำดับ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2417 จนถึงปัจจุบัน ประกอบด้วยพื้นที่เขตชุมชนเมืองขุนยวมหรือเขตเทศบาลตำบลขุนยวม ภูมิทัศน์ของเมืองเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของการอยู่อาศัย พาณิชยกรรม สถานศึกษา สถานที่ราชการ และศาสนสถาน เขตที่โล่งเป็นทุ่งนาทางด้านตะวันออกต่อเนื่องไปถึงแม่น้ำยวม ส่วนเขตที่โล่งด้านอื่นๆเป็นป่าเบญจพรรณบนเนินเขาเตี้ยๆสลับกันไป

เมืองขุนยวมตั้งอยู่บนเนินเขา กำเนิดขึ้นจากชุมชนกุนลม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการอยู่อาศัยด้วยมีลมพัดผ่านตลอดและสภาพอากาศที่เย็นสบาย ชุมชนเกิดการขยายตัวไปทางด้านตะวันออกบริเวณหอเจ้าเมือง เกาะกลุ่มตามวัดคำโนวัดขุม และวัดม่วยต่อ ซึ่งเป็นศาสนสถานเดิมที่มีอยู่มาก่อน มีตลาดสดกลางเมือง (ที่ตั้งเดิมในปัจจุบัน) เป็นศูนย์กลางการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า โดยเฉพาะสินค้าภายนอกกลุ่มพ่อค้าวัวต่างทั้งจากเมืองเชียงใหม่และเมืองพม่า มีเส้นทางสำหรับวัวล่อเข้ามาถึงตลาด (ถนนสายเดิม) ส่วนถนนทางหลวง 108 ตัดผ่านโดยคู่ขนานทางด้านตะวันออกเมื่อปี พ.ศ.2514 -2515 ทำให้ร้านค้า อาคารพาณิชย์ และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เกิดการย้ายและขยายตัวไปตามถนนหลวงนับแต่นั้น ส่วนในปัจจุบันยังมีการขยายตัวไปตามเส้นทางดังกล่าวเป็นหลักร่วมกับเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1263 (ขุนยวม – แม่แจ่ม) สำหรับภูมิทัศน์ท้องถิ่นภายในเมืองขุนยวมนับได้ว่าเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่ยังมีชีวิต ด้วยลักษณะของการตั้งถิ่นฐานที่มีความต่อเนื่องมาในช่วง 146 ปี (พ.ศ.2417 – 2563) มีพื้นที่เขตสำคัญทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ดังนี้

พื้นที่เขตภูมิทัศน์วัด - ชุมชน

เป็นสภาพภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง โดยมีอาคารเรือนพักอาศัยกระจายตัวอยู่โดยรอบ และเป็นลักษณะของการตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมที่ชุมชนจะมีเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง สำหรับในชุมชนเมืองขุนยวมมีอยู่ 4 แห่ง ได้แก่ ชุมชนวัดคำโน ชุมชนวัดขุ่ม และชุมชนวัดม่วยต่อ เป็นชุมชนที่ยังมีวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ สามารถมองเห็นรูปแบบงานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมไทใหญ่ทั้งภายในศาสนสถานและเรือนพักอาศัย แหล่งสุดท้ายเป็นชุมชนวัดโพธาราม เป็นชุมชนที่ยังมีชีวิตของชาวไทยวน ซึ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานรวมตัวกันในพื้นที่โดยรอบวัดโพธาราม

พื้นที่เขตภูมิทัศน์ถนนสายเก่า – ถนนสายใหม่

เป็นสภาพภูมิทัศน์ท้องถิ่นของย่านธุรกิจการค้าในชุมชนเมืองขุนยวม เป็นแหล่งการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ มีอยู่สองเขต คือ เขตถนนสายเก่า (ถนนโยธาธิการ) ที่มีตลาดสดเมืองขุนยวมเป็นศูนย์กลาง สภาพทั่วไปของตลาดสดเป็นอาคารโถงสูง มีแผงไม้สำหรับวางขายสินค้า จะเห็นสภาพวิถีชีวิตของชาวเมืองขุนยวมเฉพาะในเวลาเช้ามืดเท่านั้น โดยยังมีอาคารเก่าประเภทเรือนร้านค้า หรือเรือนพักอาศัยกึ่งร้านค้าเกาะตัวไปเส้นทางถนน ตัวอย่างเช่น เรือนแม่เฒ่าคำพลอย เรือนคุณอภิเดช บุญพิทักษ์ เป็นต้น อีกพื้นที่เป็นเขตถนนสายใหม่ (ทางหลวงแผ่นดิน 108) เป็นย่านการค้าใหม่ที่ขยายตัวออกมาจากเดิม มีเรือนร้านค้า อาคารพาณิชย์กรรม - กึ่งพาณิชย์กรรม อาคารสำนักงาน และอาคารสถานที่ราชการทั้งสองข้างทาง จะมีความคึกคักในช่วงเวลากลางวัน เนื่องจากมีร้านอาหาร ร้านสะดวกซื้อ หรือร้านค้าปลีก-ส่งที่เปิดให้บริการ สำหรับภูมิทัศน์ท้องถิ่นในย่านนี้ยังคงพบเห็นอาคารเก่าอยู่จำนวนมาก ตัวอย่างเช่น เรือนคุณกรุณา ภีระ เรือนคุณจันทร์เพชร กิจเมือง เรือนคุณประสพสุข ทองจันทร์ เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นย่านที่มีหอเจ้าเมืองขุนยวมตั้งอยู่ริมถนนก่อนเข้าสู่ใจกลางย่านด้วย

ภูมิทัศน์ชุมชนเมืองขุนยวมเส้นทางนโยบายธิการ

พื้นที่เขตภูมิทัศน์แหล่งเตาเผา – น้ำ

เป็นภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นเขตพื้นที่ที่ตั้งแหล่งเตาเผา ห่างจากวัดม่วยต่อไปทางทิศตะวันออก เพียง 800 เมตร ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตป่าชุมชน สภาพทั่วไปมีต้นไม้ขึ้นปกคลุมหนาแน่น เป็นแหล่งเตาเผาเครื่องปั้นดินเผาสาธารณะของชาวเมืองขุนยวม สร้างขึ้นช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงแล้ว โดยมีนายกิจ กันตะมะ ผู้ใหญ่บ้านขุนยวม พื้นเพเดิมเป็นชาวตองสู เป็นผู้ริเริ่มสร้างให้ชาวบ้านได้ใช้สำหรับเผาเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตกันเองในแต่ละครัวเรือน มีจำนวน 3 เตา โดยได้รับการขุดแต่งไปแล้ว 1 เตา แหล่งเตานี้มีที่ตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำสำคัญของชาวเมือง ที่จะมิน้ำใสสะอาดไหลออกมาให้ใช้ร่วมกับการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ปัจจุบันได้รับการสร้างเป็นบ่อกักเก็บน้ำและติดตั้งระบบท่อลำเลียงลงไปเก็บไว้ในถังเก็บขนาดใหญ่ให้ชาวเมื่อนำภาชนะมาบรรจุไปใช้ได้ แหล่งเตาเผาและน้ำนี้ จะต้องเดินทางด้วยเท้าเข้าไปเท่านั้น เนื่องจากอยู่ในใจกลางเขตผืนป่าชุมชน

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นภูมิทัศน์ท้องถิ่นแห่งหนึ่งที่บ่งชี้ถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์เมืองขุนยวม และภูมิทัศน์กลุ่มชาติพันธุ์ สะท้อนภาพให้เห็นพัฒนาการของชุมชนเมืองขุนยวม และการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยใหญ่

เตาเผาขุนยวม

ที่ตั้งของพื้นที่เขตภูมิทัศน์ในชุมชนเมืองขุนยวม

Base Map : Application Google Earth, วันเข้าถึงข้อมูล 14 กันยายน พ.ศ.2563

ภูมิทัศน์ที่แสดงถึงชาติพันธุ์

ชุมชนในพื้นที่ขุนยวม จำนวนทั้งหมด 76 แห่ง เป็นชุมชนที่ได้รับการก่อตั้งขึ้นจากการบุกเบิกของกลุ่มชาติพันธุ์หลัก 3 กลุ่ม คือ ชาวกระเหรี่ยงจำนวน 56 แห่ง ชาวไทใหญ่ จำนวน 18 แห่ง และชาวม้ง 2 แห่ง การตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยอย่างถาวรทำ

ให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านภูมิทัศน์ของท้องถิ่นในพื้นที่ขุนยวม โดยปรากฏออกมาในรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในลักษณะต่างๆซึ่งมีความสัมพันธ์กับภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรม สภาพภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่แสดงถึงชาติพันธุ์ ดังนี้

1. ภูมิทัศน์ชุมชนชาวกะเหรี่ยง

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวกะเหรี่ยงพบได้ทั้งจากบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเชิงดอย เนินเขา ลำห้วย และบนดอยสูง ซึ่งสภาพที่ตั้งแต่ละแหล่งจะส่งผลต่อการขยายตัวของชุมชนจนมีขนาดทั้งเล็ก กลาง และใหญ่ โดยปรากฏให้เห็นถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สัมพันธ์ไปกับวิถีการดำรงชีวิตในแบบสังคมเกษตรกรรม ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมความเชื่อ สภาพภูมิทัศน์ชุมชนชาวกะเหรี่ยงประกอบไปด้วยเขตต่างๆ ดังนี้

เขตที่อยู่อาศัย

ภูมิทัศน์ชุมชน มีการตั้งเรือนพักอาศัยเรียงต่อเนื่องกันไป ทั้งลักษณะที่มีรั้วกันและไม่มีรั้วกัน ภายในขอบเขตของแต่ละครัวเรือน ประกอบด้วยเรือนพักอาศัยขนาดเล็กสำหรับครอบครัวเดี่ยวในลักษณะของเรือนไม้ยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้ได้ถุนสำหรับการทอดผ้าในช่วงกลางวัน ครัวโพนีทั้งบนเรือนหรือแยกต่างหาก แต่ละครัวเรือนจะมี “บือพอ” (หลองข้าว) หรือ “โหล” (เสวียน) ไว้เก็บข้าวเปลือก กับเก็บฟืนหรือผูกสัตว์เลี้ยง บางครัวเรือนก็จะสร้างครกกระเดื่องสำหรับตำข้าวไว้เป็นของตนเอง มีสวนผัก เล้าหมู เล้าไก่ ไว้ทางด้านหลังหรือเลี้ยงแบบปล่อยก็แล้วแต่ และมีห้องน้ำสร้างแยกไว้ห่างออกจากตัวเรือน

สำหรับในปัจจุบันจะพบว่าการปรับเปลี่ยนไปบ้าง เช่น สร้างเรือนพักอาศัยด้วยวัสดุสมัยใหม่และสร้างเป็นอาคารชั้นเดียวติดดิน หากครอบครัวไหนที่มีรถยนต์ก็จะสร้างโรงรถหรือทำการค้าขายก็จะปรับพื้นที่ด้านหน้าเรือนจัดเป็นที่วางสินค้า เป็นต้น ซึ่งทำให้สภาพภูมิทัศน์ภายในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไป

วัฒนธรรมทางความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ในแต่ละชุมชน คือ ชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธก็จะมีเขตศาสนสถานและอาคารวิหารหรือเจดีย์ ส่วนชุมชนที่นับถือศาสนาคริสต์ก็จะมีโบสถ์เป็นอาคารสำหรับการประกอบพิธีกรรม หากชุมชนไหนมีทั้งชาวพุทธและชาวคริสต์ก็จะมีพื้นที่เขตทั้ง

สองศาสนา โดยไม่มีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นการเฉพาะสำหรับการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อแบบดั้งเดิม

เขตที่ทำกิน “ผืนนา” บ้านหัวแม่สุริน

เป็นเขตพื้นที่ทำกินอยู่ห่างออกจากเขตที่อยู่อาศัย ประกอบด้วยพื้นที่นา พื้นที่ไร่ระบบหมุนเวียน และพื้นที่สวน อย่างใดอย่างหนึ่งหรือรวมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศที่ชุมชนนั้นๆตั้งอยู่ พื้นที่ทำกินนี้จะขยายตัวออกไปจากเขตชุมชนไม่เท่ากัน โดยอยู่ในรัศมี 5 – 10 กิโลเมตร หากเกินกว่านี้จะส่งผลต่อการเดินทางไปและกลับ

ชุมชนชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ขุนยวม ผู้คนส่วนใหญ่ยังมีวิถีชีวิตในรูปแบบสังคมเกษตรกรรมแบบยังชีพ มีการผลิตข้าวให้ได้ปริมาณพอเพียงสำหรับการใช้ชีวิตของจำนวนสมาชิกในรอบปี และเน้นใช้แรงงานในครัวเรือนของตนเองเป็นสำคัญ ส่วนรูปแบบการผลิตที่เน้นส่วนเกินหรือตั้งใจเพื่อการค้าผลิตทางการเกษตรนั้นก็มีในบางชุมชนบางแห่ง เช่น การปลูกกาแฟ การปลูกข้าวโพด การปลูกข้าวไร่พันธุ์พิเศษ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม รูปแบบการผลิตดังกล่าวเกิดจากภูมิปัญญาการใช้ที่ดินของชาวกะเหรี่ยงในลักษณะของไร่หมุนเวียน ซึ่งแต่ละครัวเรือนจะมีจำนวนแปลงที่ดินของตนเองและมีการใช้สลับวนไปในแต่ละปีจนกว่าจะครบรอบ ลักษณะดังกล่าวนี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิทัศน์ในเขตพื้นที่ดังกล่าวนี้เห็นได้ชัดซึ่งเกิดขึ้นในทุกๆปี และมีความแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน

เขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ

เป็นเขตพื้นที่เฉพาะกิจที่ได้รับการจัดตั้งโดยชุมชน เพื่อการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำหรือลำห้วย โดยแต่ละชุมชนจะมีกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องแตกต่างกันไป เช่น ห้ามทำการจับปลาในเขตที่กำหนดไว้ ห้ามจับปลาในฤดูวางไข่ เป็นต้น การกำหนดเขตมักจะอยู่ในพื้นที่ใกล้กับแหล่งที่พื้กออาศัย ช่วงระยะทาง 1 – 2 กิโลเมตร เขตอนุรักษ์สัตว์น้ำส่งผลต่อสภาพภูมิทัศน์ของชุมชนในเส้นทางน้ำนั้นๆ ซึ่งในหลายๆแห่ง ได้พัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ

เขตป่าใช้สอย

เป็นเขตพื้นที่ป่าเฉพาะกิจที่ได้รับการจัดตั้งโดยชุมชน มีพื้นที่ต่อเนื่องไปจากเขตที่ทำกิน เพื่อให้สมาชิกของชุมชนนั้นๆสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ร่วมกัน เช่น การตัดไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย การตัดฟืน การหาของกินตามฤดูกาล เป็นต้น ทั้งนี้ สมาชิกจะต้องร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในเขตดังกล่าวนี้ด้วย

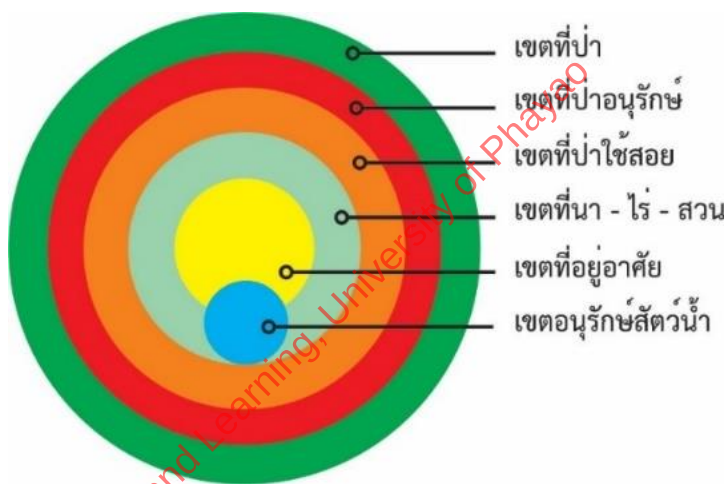
ข้อห้ามและบทลงโทษในการใช้ประโยชน์จากป่าบ้านแม่คูน้อย

เขตป่าอนุรักษ์

เป็นเขตพื้นที่ป่าเฉพาะกิจที่ได้รับการจัดตั้งโดยชุมชน ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำ มีพื้นที่ต่อเนื่องไปจากเขตป่าใช้สอย เดิมอาจจะเคยถูกใช้เป็นที่ป่าใช้สอย จัดตั้งขึ้นอย่างมีวัตถุประสงค์เช่น เพื่อให้ป่ามีการฟื้นฟู เพื่อให้เป็นแหล่งต้นน้ำ เพื่อรักษาพื้นที่ป่า เป็นต้น เขตป่าอนุรักษ์มักจะมกลวิธีให้เกิดรักษาไว้โดยผูกอยู่กับความเชื่อทางพุทธศาสนาหรือคริสต์ศาสนา เช่น มีการบวชป่าโดยการนำผ้าเหลืองไปผูกกับต้นไม้ไว้ หรือนำไม้กางเขนไปตอกติดไว้กับต้นไม้ เป็นต้น

เป็นเขตพื้นที่ป่าที่อยู่ห่างไกลและล้อมรอบชุมชน ในลักษณะของป่าดงดิบ ป่าดิบเขา มีพื้นที่กว้างขวาง เป็นแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติที่ต้องได้รับการสงวน รักษาไว้ อาจจะได้รับการกำหนดจากส่วนงานราชการ มีกฎระเบียบทางราชการที่ ชัดเจน เช่น เขตป่าสงวน เขตอุทยานแห่งชาติ เป็นต้น ป่าในลักษณะนี้ชุมชนหรือบุคคล ทั่วไปจะไม่สามารถเข้าไปใช้สอยหรือบุกเบิกได้

ภูมิทัศน์ชุมชนชาวกะเหรี่ยง สามารถสร้างเป็นแบบจำลองจากพื้นที่เขต ต่างๆ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แบบจำลองภูมิทัศน์กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

2. ภูมิทัศน์ชุมชนชาวไทยใหญ่

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวไทยใหญ่พบได้ทั้งจากบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำและ ลำห้วย ซึ่งสภาพที่ตั้งจะต้องมีที่ราบกว้างสำหรับการทำนา มีที่เนินหรือดอนหรือสัน สูงพอที่จะเป็นที่ตั้งของชุมชน โดยทั่วไปจะปรากฏให้เห็นถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์ ที่ดินที่สัมพันธ์ไปกับวิถีการดำรงชีวิตในแบบสังคมเกษตรกรรม ภูมิปัญญา และ วัฒนธรรมทางความเชื่อทางพุทธศาสนา สภาพภูมิทัศน์ชุมชนชาวไทยใหญ่ประกอบไป ด้วยเขตต่างๆ ดังนี้

เขตที่อยู่อาศัย

ภูมิทัศน์ชุมชนที่สังเกตเห็นได้จากการตั้งเรือนพักอาศัยเรียงต่อเนื่องกันไป มีรั้วกันขอบเขตของแต่ละครัวเรือน ภายในเขตพื้นที่ประกอบด้วยเรือนพักอาศัยสำหรับครอบครัวเดียวในลักษณะของเรือนไม้ยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้ใต้ถุนสำหรับการทำงานและพักผ่อนช่วงกลางวัน ครัวไฟมีอยู่บนเรือนแต่แยกพื้นที่และโครงสร้างต่างหาก แต่ละครัวเรือนจะมี “เย” ไว้เก็บข้าวเปลือก เก็บพิน หากเลี้ยงสัตว์จะปล่อยไว้ตามพื้นที่นาไร่นา หากนำมาเก็บไว้จะผูกไว้ใต้ถุนเรือน มีสวนผักขนาดเล็ก นิยมปลูกดอกไม้เพื่อนำไปถวายพระ และสร้างห้องน้ำสร้างแยกไว้ห่างออกจากตัวเรือน

เขตศาสนสถาน

องค์ประกอบสำคัญทางความเชื่อของภูมิทัศน์ชุมชน ที่เป็นรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่มากแต่โบราณ ในเขตพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนจะมีพื้นที่เขตศาสนสถานภายในหรือต่อเนื่องกับเขตที่พักอาศัย วัดในวัฒนธรรมไทใหญ่จะประกอบไปด้วยเขตที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และที่กลบนา เขตที่วัดจะเป็นที่ตั้งของอาคารสิ่งปลูกสร้างและสิ่งก่อสร้างประเภทต่างๆ คือ จอง (วิหาร) พระธาตุเจดีย์ วิหารน้อย ศาลา โรงครัว และอาคารใช้สอยอื่นๆ ส่วนที่ธรณีสงฆ์และที่กลบนา เป็นทรัพย์สินของวัด โดยอยู่แยกออกจากที่วัด เช่น ที่นา ที่ดินข้างวัด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี ที่ศาสนสมบัติกลาง ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นจากตำแหน่งที่ตั้งของวัดร้างบางแห่ง

งานสถาปัตยกรรมและงานศิลปกรรมที่มีปรากฏอยู่ในเขตศาสนสถานนี้ เป็นสภาพทางภูมิทัศน์ของชุมชนชาวไทยใหญ่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ ด้วยการสร้างสรรค์รูปลักษณ์ของอาคารและงานศิลปะประดับอาคารที่สามารถมองเห็นได้จากระยะไกล เนื่องจากมีความโดดเด่นด้วยขนาดใหญ่โต ส่วนประกอบ วัสดุและสีสันทันแตกต่างไปจากอาคารเรือนพักอาศัย

เขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

ภูมิทัศน์ชุมชนชาวไทยใหญ่มักปรากฏให้เห็นส่วนของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ มักจะมีที่ตั้งอยู่ในบริเวณใจกลางของเขตพื้นที่อาศัยและหรือมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่ โดยกำหนดขอบเขตมีรั้วกันแสดงให้เห็นบริเวณพลที่ต้องได้รับความเคารพ

องค์ประกอบของเขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นผลสืบเนื่องจากความเชื่อลัทธิวิญญาณนิยมที่ชาวไทยใหญ่นับถือบรรพบุรุษของตนเอง อาจจะเป็นดวงวิญญาณของ

เจ้าเมืองหรือผู้นำชุมชนที่เป็นบุคคลสำคัญสร้างเมืองหรือชุมชนนั้นๆ จึงมีการสร้างสิ่งปลูกสร้างที่เรียกว่า หอ แล้วอัญเชิญดวงวิญญาณของท่านมาสิงสถิตย์อยู่ มีประเพณีและประกอบพิธีกรรมเพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ชุมชนในรอบปี ซึ่งจัดในช่วงเดือนเมษายน นอกจากนี้ ชาวชุมชนจะเข้าไปกราบไหว้บนบานเพื่อขอพรในการเดินทาง การงาน ความอยู่ดีมีสุข สุขภาพ ฯลฯ อยู่เสมอ นอกจากหอแล้วยังมีเขตพื้นที่ป่าช้า ที่ถือว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ด้วยเช่นกัน โดยมักแยกต่างหากจากเขตที่อยู่อาศัยในตำแหน่งท้ายหมู่บ้าน มีขอบเขตรั้วกันชัดเจน ภายในพื้นที่มักจะมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก สามารถใช้สอยได้เฉพาะงานพิธีศพเท่านั้น และเป็นพื้นที่ที่ไม่มีใครไปบุกรุกได้

เขตที่นา – สวน

เป็นเขตพื้นที่ทำกินอยู่ต่อเนื่องจากเขตที่อยู่อาศัย ประกอบด้วยพื้นที่นาเป็นหลัก และพื้นที่สวน (ผักหรือผลไม้) สภาพภูมิประเทศในแอ่งที่ราบลุ่มจะถูกปรับให้เป็นผืนนาเท่าที่จะทำได้โดยมีระบบการจัดการน้ำ “เหมืองฝาย” ในการผันน้ำเข้าสู่ผืนนาทั้งหมด ภูมิทัศน์ชุมชนชาติพันธุ์ไทใหญ่มีแอ่งที่ราบใหญ่อยู่สามแอ่ง คือ ขุนยวม ต่อพะ – บ้านหลวง และเมืองปอน ส่วนแอ่งที่ราบอื่นๆ จะมีขนาดเล็ก ได้แก่ แม่สุรินทางปอน และประตูเมือง

ชุมชนชาวไทใหญ่ในพื้นที่ขุนยวม ผู้คนส่วนใหญ่ยังมีวิถีชีวิตในรูปแบบสังคมเกษตรกรรมแบบยังชีพ นำส่วนเกินไปค้าขาย และเน้นใช้แรงงานในครอบครัวเรือน แต่อย่างไรก็ตามปริมาณการผลิตได้ทั้งหมดยังไม่เพียงพอต่อการบริโภคภายในพื้นที่จะต้องนำเข้ามาจากภายนอก ส่วนในบางชุมชนบางแห่งจะพบเห็นถึงการปรับพื้นที่นาไปเป็นพื้นที่สวนซึ่งให้ผลตอบแทนมากกว่า เช่น สวนส้ม สวนมะม่วง สวนผัก เป็นต้น แต่ก็ตามมาด้วยการใช้ทรัพยากรน้ำที่มากขึ้นด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม การทำนาของชาวไทใหญ่ก็ปรากฏให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการจัดการน้ำที่มีระบบระเบียบในการใช้ และการจัดการทางสังคมของผู้ใช้น้ำด้วย ลักษณะดังกล่าวนี้ก่อเกิดสภาพภูมิทัศน์ที่มนุษย์เป็นผู้ปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้เกิดเป็นรูปร่างขึ้นในเขตพื้นที่ดังกล่าวเป็นเครือข่ายเส้นทางน้ำเพื่อการใช้สอยจากแม่น้ำสายหลักมาสู่ผืนดินที่ทำกิน

เขตป่า

เป็นเขตพื้นที่ป่าที่อยู่ห่างไกลจากพื้นที่เขตพักอาศัย ในลักษณะของป่าดิบเขา หรือป่าดงดิบ หากสังเกตมักจะพบเห็นพระธาตุเจดีย์ตั้งอยู่บนยอดดอยสูง ซึ่งเป็น

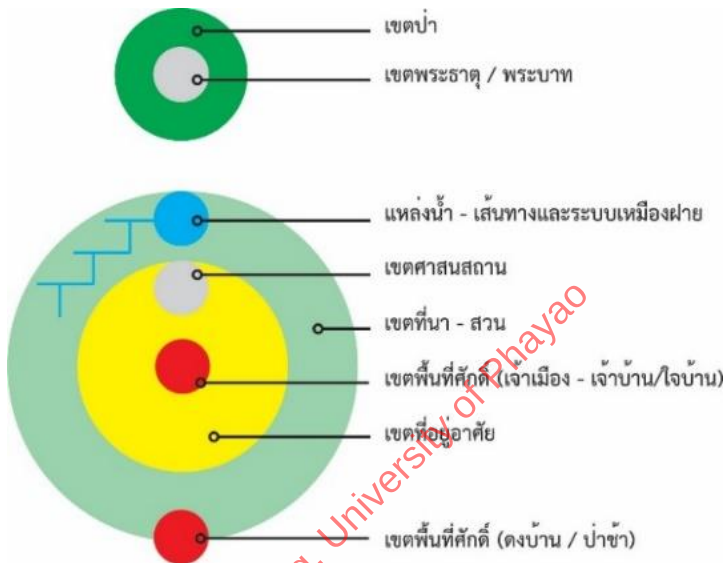
เขตศาสนสถานที่ได้รับการสร้างถวายจากชาวไทใหญ่หรือชาวกะเหรี่ยงที่นับถือพุทธศาสนา เป็นภูมิสัญลักษณ์ที่สร้างไว้ให้สังเกตในเส้นทางระหว่างเมืองใหญ่ๆ เขตพื้นที่จะได้รับการแผ้วถางให้เป็นบริเวณกว้างและมีทางเดินสัญจรที่เข้าถึง

หอเจ้าบ้านชุมชนบ้านแม่สุริน

เขตศาสนสถานนี้ เดิมจะไม่มีพระภิกษุสงฆ์จำพรรษาอยู่ ซึ่งชาวบ้านในชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงจะเป็นผู้ดูแลรักษาและจัดประเพณีไหว้พระธาตุในรอบปี นอกจากพระธาตุเจดีย์แล้ว อาจจะเป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูป หรือศาลาต่างๆ สร้างไว้ให้เป็นที่พักหรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ตัวอย่างเช่น พระธาตุโชโजेโช (บ้านหัวแม่สุริน) พระธาตุแม่ค้อหลวง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม บางสถานที่ปรากฏว่ามีพระสงฆ์เข้าไปจำพรรษาอยู่ และอาศัยอยู่จนพัฒนาขึ้นเป็นสำนักสงฆ์บ้างแล้วก็มี เช่น พระธาตุกองมูใต้ พระพุทธรูปที่ร้อยกลางดง เป็นต้น

ภูมิทัศน์ชุมชนชาวไทยใหญ่ สามารถสร้างเป็นแบบจำลองจากพื้นที่เขตต่างๆ
 ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แบบจำลองภูมิทัศน์กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่

3. ภูมิทัศน์ชุมชนชาวม้ง

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวม้งพบได้ทั้งจากชุมชนสองแห่ง คือ บ้านปางตองและบ้านแม่อุค ตั้งอยู่บนเนินเขา และดอยสูงขุนยวม ซึ่งที่ตั้งจะต้องทำการปรับสภาพพื้นที่ให้เหมาะสมกับที่อยู่อาศัย ซึ่งสามารถขยายตัวออกไปตามความสูงต่ำและลาดชันในแต่ละจุด โดยปรากฏให้เห็นถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สัมพันธ์ไปกับวิถีการดำรงชีวิตในแบบสังคมเกษตรกรรม และวัฒนธรรมความเชื่อ สภาพภูมิทัศน์ชุมชนชาวม้งประกอบไปด้วยเขตต่างๆ ดังนี้

เขตที่อยู่อาศัย

ภูมิทัศน์ชุมชน มีการตั้งเรือนพักอาศัยเรียงต่อเนื่องกันไปตามลักษณะภูมิประเทศ ไม่มีรั้วกันบ่งบอกที่ดินของแต่ละครัวเรือน ทั้งนี้ ครัวเรือน ประกอบด้วยเรือนพักอาศัยสำหรับครอบครัวเดียว มีขนาดไปตามจำนวนสมาชิกของครัวเรือนนั้นๆ ลักษณะของเรือนปลูกติดต่อกับดิน มีครัวไฟอยู่ภายใน แยกโรงไว้สำหรับเก็บผลผลิตทาง

การเกษตรและฟืน การเลี้ยงสัตว์นิยมปล่อยให้กินเองตามธรรมชาติ ทำเล้าไว้สำหรับเป็นที่นอนของสัตว์ใกล้กับตัวเรือน และมีห้องน้ำสร้างแยกไว้ห่างออกจากตัวเรือน

สภาพภูมิทัศน์ภายในชุมชนชาวม้งมีลักษณะการปรับเปลี่ยนไปค่อนข้างเยอะ โดยจะพบเห็นการเกิดขึ้นของเรือนร้านค้าตามเส้นทางถนน และร้านค้าเพิงหมาแหงนริมทาง เนื่องจากรูปแบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ผ่านเข้ามาในพื้นที่ผ่านการท่องเที่ยว “ทุ่งดอกบัวตอง” ซึ่งส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ภายในพื้นที่ชุมชนชาวม้ง

ภูมิทัศน์เขตที่ทำกินและสวนกะหล่ำปลีและมะเขือเทศบ้านแม่อุคค

เขตที่ไร่ – สวน

เป็นเขตพื้นที่ทำกิน อยู่ห่างออกจากเขตที่อยู่อาศัย ประกอบด้วยพื้นที่ไร่และสวน ซึ่งจะขยายตัวออกไปจากเขตที่อยู่อาศัยประมาณ 4 – 5 กิโลเมตร มีพื้นที่ตั้งอยู่ในระดับความสูงที่ต่ำกว่าต้นน้ำบนภูเขาซึ่งจะต้องลำเลียงผ่านระบบท่อลงมา (ประปาภูเขา) ในแปลงของแต่ละเจ้าของ สภาพภูมิทัศน์พื้นที่ดังกล่าวนี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาลผลิตและชนิดของพืชผล เนื่องจากรูปแบบการผลิตของชาวม้งเป็นแบบเกษตรเข้มข้น ที่เน้นการผลิตเพื่อการค้ามากกว่าแบบยังชีพ

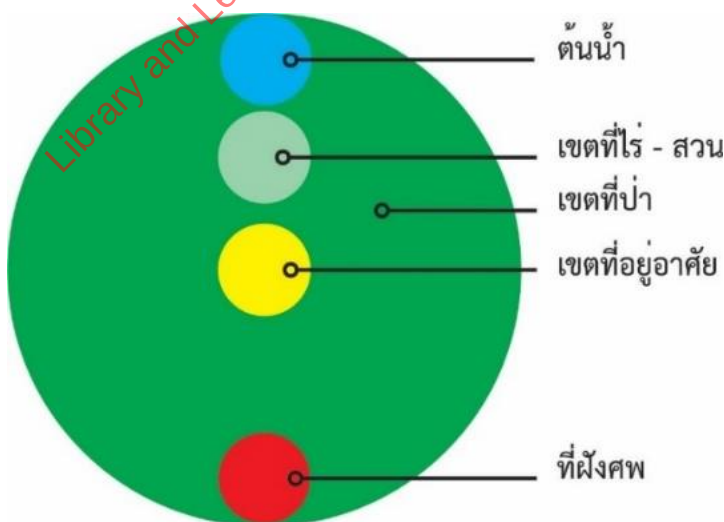
ชุมชนชาวม้งในพื้นที่ขุนยวม ผู้คนส่วนใหญ่ยังมีวิถีชีวิตในรูปแบบสังคมเกษตรกรรมที่ผลิตเพื่อการค้าขาย เน้นการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ทำกินแบบ

เข้มข้น มีการผลิตพืชผลไปตามความต้องการของตลาด โดยเฉพาะการทำสวนผักประเภทต่างๆ เช่น กะหล่ำปลี มะเขือเทศ พริก กระเทียม เป็นต้น ส่วนที่เป็นสวนพืชเชิงเดี่ยว เช่น สวนส้ม สวนลิ้นจี่ สวนกาแฟ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม รูปแบบการผลิตดังกล่าวนี้ไม่ได้เป็นการทำไร่เลื่อนลอยอย่างเช่นในอดีตซึ่งต้องมีการย้ายถิ่นฐานตามไปด้วย นอกจากนี้ กฎหมายกำหนดพื้นที่ป่าจากส่วนราชการยังส่งผลกระทบต่อการหยุดขยายตัวของเขตพื้นที่ทำกินของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งด้วย

เขตป่า

เป็นเขตพื้นที่ป่าที่อยู่โอบล้อมเขตที่ทำกินและเขตพักอาศัย ในลักษณะของป่าดิบเขา ป่าสนเขา หรือป่าดงดิบ เขตป่านี้จะเป็นแหล่งต้นน้ำให้สำหรับชุมชนใช้ในการอุปโภคและบริโภค อีกทั้งจารีตประเพณีของชาวม้งที่ต้องใช้วิธีฝังคนตาย ก็จะต้องหาสถานที่สำหรับการฝังผู้ตาย โดยจะใช้พื้นที่ห่างไกลไปป่าหรือยอดดอยสูง ดังนั้นสภาพภูมิทัศน์ของเขตป่าในแหล่งตั้งถิ่นฐานของชาวม้งจะปรากฏที่ฝังศพกระจายอยู่ทั่วไป

ภูมิทัศน์ชุมชนชาวม้ง สามารถสร้างเป็นแบบจำลองจากพื้นที่เขตต่างๆ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่แสดงถึงชาติพันธุ์ของชาวกะเหรี่ยง ไทใหญ่ และม้ง สะท้อนภาพให้เห็นพัฒนาการของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่ขุนยวม การตั้งถิ่นฐานบนรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่ม

สรุป

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในเขตพื้นที่ขุนยวม แบ่งออกเป็นสองหลักลักษณะ คือ ภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และภูมิทัศน์ที่แสดงถึงชาติพันธุ์ ซึ่งมีกำเนิดและพัฒนาการมายาวนาน ก่อเกิดให้เห็นถึงความหลากหลายของภูมิทัศน์ที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชนและฤดูกาล คุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญอันจะนำไปสู่กระบวนการพัฒนาพื้นที่ขุนยวมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวมต่อไป

มรดกทางวัฒนธรรมขุนยวม

“...(1) น้ำบ่อแก้วกินเย็น (2) ฝัเขียวเป็นกะล้ง (3) ยะเฮินทางเฮ็ดลิ่งควาย (4) เย็บถูงลายในเงิน
ย้อย...” (ปีะ ยอดเมืองนาย , อ้างถึง สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ, การสำรวจเรือนพักอาศัยกลุ่ม
ชาติพันธุ์ไต, หน้า 172 - 173)

มรดกทางวัฒนธรรมในขุนยวม

มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ในอดีตที่ผ่านมาได้เคยสร้างสรรค์ไว้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการใช้สอยทั้งในการดำรงชีพและพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งจัดเป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมโดยฝีมือมนุษย์ในอดีต

มรดกทางวัฒนธรรมขุนยวมที่ทำการศึกษานี้ในครั้งนี้เป็นประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ซึ่งเป็นผลงานการสร้างสรรค์ของชาวขุนยวมในอดีตที่ผ่านมาที่เกี่ยวข้องกับการศาสนา การอยู่อาศัย และการผลิตงานหัตถกรรม จำแนกออกเป็นงาน 4 ประเภท ดังนี้

โบราณสถาน เวียงโบราณ และวัดร้าง

โบราณสถาน หมายถึง อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น มีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมาที่เป็นประโยชน์ทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือ โบราณคดี และยังรวมถึงสถานที่หรือเนินดินที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือมีร่องรอย กิจกรรมของมนุษย์ปรากฏอยู่

เวียงโบราณ หมายถึง กำแพงหรือรั้วบริเวณเมืองในสมัยโบราณที่ถูกล้อมรอบไปด้วยคูน้ำ และกำแพง เป็นคำเรียกใช้ในวัฒนธรรมล้านนา

วัดร้าง หมายถึง พุทธสถานที่หมดหน้าที่ใช้งานอย่างเป็นทางการไปแล้ว มีเศษซากเหลือไว้เพียงชื่อและตำแหน่ง

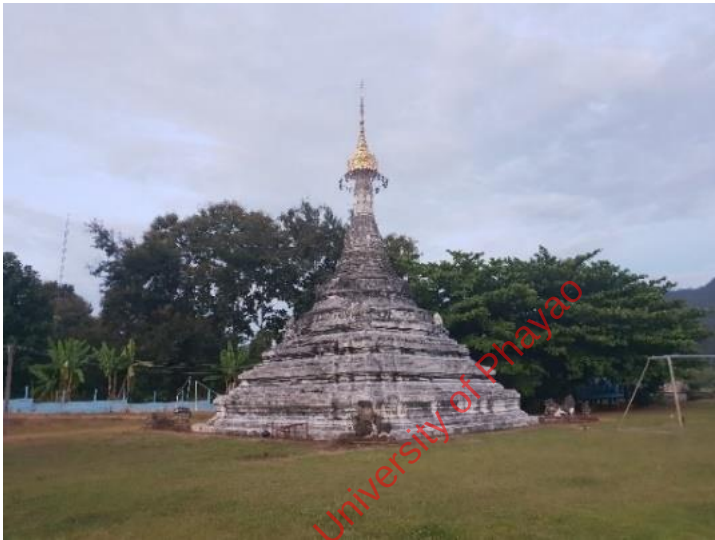
แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมประเภทนี้มีจำนวน 4 แหล่ง ได้แก่

แหล่งที่ 1 พระธาตุเจดีย์ร้างเมืองปอน

ตั้งอยู่ในพื้นที่สนามกีฬาโรงเรียนชุมชนบ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอกันยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - ฐานเจดีย์ด้านทิศตะวันออก $18^{\circ}44'45.13''$ N, $97^{\circ}55'48.86''$ E)

พระธาตุเจดีย์ร้างเมืองปอน อยู่ในพื้นที่เดิมของวัดเมืองปอน ก่อนมีการสร้างวัดเมืองปอนในที่ตั้งปัจจุบัน สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นโดยพ่อค้าชาวพม่าชื่อ จองหม่อง เป็นคบคิดที่เข้ามาอยู่ในชุมชนเมืองปอน หากพิจารณาหลักฐานร่วมจากรายชื่อเจ้า

อาวาสนามว่า พระอโศก มีความเป็นไปได้ว่าวัดเมืองปอนร้าง น่าจะมีปรากฏมาก่อน แล้วอย่างน้อยตั้งแต่ปี พ.ศ.2397

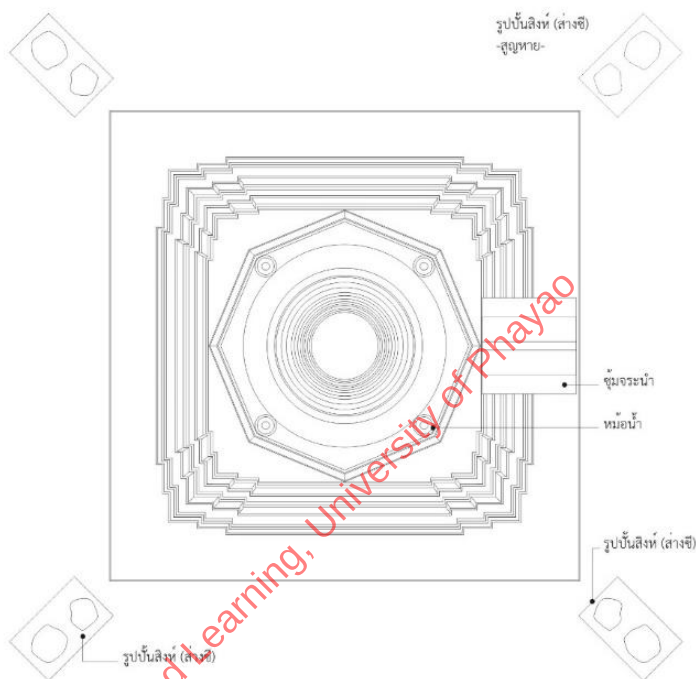
พระธาตุเจดีย์เมืองปอน

มีการซ่อมแซมครั้งหนึ่งโดยชาวชุมชนเมืองปอน เมื่อปี พ.ศ. 2509 กระทั่งได้รับการบูรณะจากกรมศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ.2553 ผลจากการขุดค้นทางโบราณคดี พบหลักฐานเศษภาชนะตะคันดินเผาทั้งแบบเคลือบผิวภาชนะกับแบบไม่เคลือบ และเศษเครื่องถ้วยจีนแบบเคลือบเขียว ซึ่งกำหนดอายุสมัยได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 ทั้งนี้ หลักฐานจากเครื่องถ้วยจีนและรูปแบบเจดีย์สามารถกำหนดอายุสมัยพื้นที่โบราณสถานวัดเมืองปอนได้ว่า มีอายุสมัยอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 – 24

ลักษณะเป็นพระธาตุเจดีย์ทรงระฆังกลม รูปแบบศิลปะไทใหญ่อิทธิพลศิลปะพม่า ได้รับการบูรณะเมื่อปี พ.ศ.2555 ก่ออิฐถือปูนทาสีขาว สภาพขององค์พระธาตุเจดีย์มีคราบจากฝุ่นและน้ำฝนทั่วไป มีคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรม ดังนี้

แผนผัง ประกอบด้วย ลานประทักษิณ และองค์เจดีย์ในชุดผังพื้นฐานผังสี่เหลี่ยม ยื่นผังซุ้มจะนำในผังสี่เหลี่ยมด้านตะวันออก – สี่เหลี่ยมยกเก็จ – แปด

เหลี่ยม และชุดองค์ระฆังประธาน – ปล้องไฉน – ปลียอดในผังวงกลม ประกอบกับผังที่ตั้งรูปปั้นสิงห์ที่มุมฐานเจดีย์ทั้งสี่

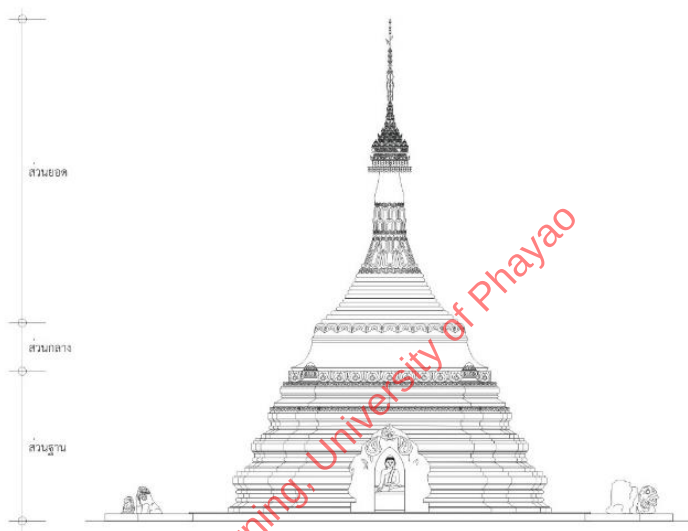
ภาพวาดลายเส้นแผนผังพระธาตุเจดีย์เมืองปอน

ส่วนรอบฐาน ประกอบด้วย ลานประทักษิณ ระดับพื้นดิน และ ฐานสี่เหลี่ยมตั้งรูปปั้นสิงห์ที่มุมฐานเจดีย์

ส่วนฐาน ประกอบด้วย ฐานล่าง ลักษณะฐานหน้ากระดานในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดใหญ่ ประดับซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะพม่าสมัยหลังเฉพาะด้านตะวันออก

ชุดฐานรองรับองค์ระฆังลดหลั่น 5 ชั้น เริ่มด้วยฐานปัทมลูกแก้วในผังสี่เหลี่ยมยกเก็จที่มีจำนวนของการยกเก็จมุมละ 5 เก็จซ้อนกันสามชั้น มีลักษณะของลวดบัวฐานแต่ละชั้นประกอบด้วยบัวคว่ำ – บัวหงาย เฉพาะฐานด้านล่างที่ตรงกลางเป็นท้องไม่มีลูกแก้วคาดสองเส้น ต่อด้วยฐานปัทมลูกแก้วในผังแปดเหลี่ยม มีลักษณะ

ของลวดบัวฐานแต่ละชั้นประกอบด้วยบัวคว่ำ – บัวหงาย ตรงกลางเป็นท้องไม่มี
ลูกแก้วคาดเส้นเดียว ต่อด้วยฐานหน้ากระดานในผังแปดเหลี่ยมเตี้ย

ภาพวาดลายเส้นรูปด้านพระธาตุเจดีย์เมืองปอน

ชุดฐานรองรับองค์ระฆัง ประดับสถูปิกะทรงดอกบัวตูมที่มุมสี่มุมบน
ฐานรองรับองค์ระฆังแปดเหลี่ยม

ส่วนกลาง ประกอบด้วย องค์ระฆังในผังกลมขนาดใหญ่ที่มีส่วนปากผาย
คาดเข็มขัดรัดองค์ระฆัง และถ้ายคว่ำ

ส่วนยอด ประกอบด้วย ปล้องไฉนทรงปากแตร ลักษณะลวดบัวเป็นลูกแก้ว
ต่อด้วยปัทมบาท ปลียอดแบบต่อมสั้น และประดับฉัตร

งานศิลปกรรม ประกอบด้วยลวดลายประดับงานปูนปั้นและประติมากรรม
ลอยตัว ดังนี้

1. ลายดอกบัวจี เป็นลักษณะแถวดอกบัวจี (ดอกบัวตูม) ตั้งเรียงกัน
ประดับเหนือหน้ากระดานบนบนชุดฐานรองรับองค์ระฆังชั้นสามถึงห้า

2. ลายบัวคอเสื้อ เป็นลักษณะของดอกบัวจีเรียงเชื่อมต่อกันแบบห้อยลง ลวดลายนี้ประดับส่วนกันด้วยเนื้อทองคำหรือเฟืองอุบะ

3. ลายบัวคว่ำ – บัวหงาย หรือปัทมบาท ประกอบด้วยชุดกลีบบัวคว่ำ – บัวหงายซ้อนชั้น ขึ้นด้วยแถวลูกแก้ว บัวคว่ำประกอบด้วยแถวดอกบัวจีชั้นใน แถวกลีบบัวคว่ำซ้อนสองชั้น รองด้วยแถวดอกบัวจี ส่วนบัวหงายประกอบด้วยฐานรองแถวดอกบัวจี กลีบบัวหงายซ้อนสองชั้น และแถวดอกบัวจีชั้นใน

4. ฝักรู เป็นรูปยักษ์ครึ่งตัวถือช่อกระหนก ประดับยอดกรอบขุ้มจระนำ คงเห็นเค้าโครงเพียงส่วนหนึ่ง เนื่องจากชำรุดเสียหายไปมาก ฝักรูมีลักษณะนิสัยครึ่งดีครึ่งร้าย ทำหน้าที่ปกปักษ์รักษา

5. สิงห์ หรือสำงซี (ภาษาไทยใหญ่) เป็นรูปปั้นสิงโตนั่ง ศิลปะพม่าเรียกว่า “Chinthei” เป็นรูปสัญลักษณ์ที่หมายถึง ความกล้าหาญ อำนาจ หรือการอารักขา ตั้งประกอบบริเวณมุมทั้งสี่ของฐานล่างองค์เจดีย์ คงเหลือเพียงสามตัว และมีสภาพที่ชำรุดเสียหายไปมากแล้ว

6. พระพุทธรูป เป็นรูปปูนปั้นปางมารวิชัยประทับนั่งอยู่ในขุมจระนำ มีพุทธลักษณะในรูปแบบศิลปะพม่าสมัยหลัง – มัณฑลเลย์

คติความเชื่อ

พระธาตุเจดีย์เมืองปอน สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธรูป ตามเจตนาของครุฑผู้สร้างคหบดีและชาวบ้านเมืองปอน ใช้เป็นที่เคารพบูชาระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า¹

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นโบราณสถานของชาติที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว มีคุณค่าทางโบราณคดี สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมไทใหญ่

แหล่งที่ 2 โบราณสถานดอยเวียง

เขตพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าดอยเวียง บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอยวน จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – ฐานเจดีย์ด้านทิศตะวันออก, 18°47'59.19" N, 97°54'31.67" E)

กรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดีเมื่อปี พ.ศ.2551 ค้นพบเศษซากที่กล่าวไปกับหลักฐานเครื่องภาชนะเครื่องเคลือบดินเผาจำนวนหนึ่ง² จากหลักฐานการขุดค้น หากพิจารณาจากรูปแบบของเวียงโบราณ รูปแบบซากฐานวิหารและเจดีย์ และเศษเครื่องเคลือบดินเผา มีข้อสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นแหล่งที่ตั้งของเมืองยวมเหนือโบราณ ในช่วงที่อาณาจักรล้านนา (ราชวงศ์มังราย, พ.ศ. 1839 – 2107) ซึ่งมีผู้คนตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณนี้ โดยอาจจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ มอญ และกะเหรี่ยง

สภาพทั่วไปได้รับการขุดแต่ง ปรากฏให้เห็นซากกำแพงเวียง คูน้ำ พระธาตุเจดีย์ เศษซากอิฐ มีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุมทั่วไป สามารถเข้าถึงได้โดยใช้เส้นทางเดินทางหรือรถจักรยานยนต์ข้ามแม่น้ำยวมจากชุมชนบ้านต่อแพ ลัดเลาะไปตามเนินเขาและอ้อมขึ้นไปทางด้านทิศตะวันออก ซึ่งเส้นทางมีความลาดชันเล็กน้อย

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าทางโบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม เครื่องเคลือบดินเผาในวัฒนธรรมล้านนาสมัยราชวงศ์มังราย และมรดกทางทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านเมืองปอน

ซากวิหารร้างในแหล่งโบราณคดีดอยเวียง

แหล่งที่ 3 วัดร้างบ้านหัวปอน

บ้านหัวปอน ตำบลขุนยวมน้อย อำเภอยะหริ่ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบไปด้วยวัดร้างจำนวน 4 แห่ง แหล่งที่ยังคงปรากฏซากวิหารและเจดีย์ ตั้งอยู่บนยอดดอยฝั่งทิศตะวันออกของตัวชุมชน 1 แห่งในบริเวณบ้านพักของศูนย์ กศน. บ้านหัวปอน กับอีก 2 แห่งตั้งอยู่ในที่นาของชาวบ้าน สำหรับสามแหล่งหลังไม่ปรากฏร่องรอยให้เห็นแล้ว เนื่องจากถูกไถกลบปรับหน้าดิน เพื่อทำนาและการสร้างอาคาร (พิกัด – ฐานเจดีย์ด้านทิศตะวันออก, 18°47'13.19" N, 98° 3'29.00" E)

ไม่ทราบประวัติความเป็นมาที่แน่ชัด มีเพียงเรื่องเล่าต่อกันมาในชุมชนว่า ถูกสร้างขึ้นเมื่อครั้งยังเป็นชุมชนโบราณของชาวลัวะ ก่อนที่ชาวกะเหรี่ยงจะเข้ามาตั้งถิ่นฐาน³

สภาพทั่วไปปรากฏซากวิหาร พระธาตุเจดีย์ พระพุทธรูป และศาลาโถง ลานกว้างปลูกหญ้า และมีวัชพืชขึ้นปกคลุมเล็กน้อย องค์พระธาตุได้รับการซ่อมแซมบูรณะใหม่ แต่ไม่ทราบปีที่บูรณะที่แน่ชัด สามารถเข้าถึงได้ง่ายเนื่องจากมีการสร้างถนนอ้อมดอยขึ้นไปถึงบนยอด หรือจะใช้เส้นทางเดินเท้าขึ้นบันไดจากธรรมจาริกวัดหัวปอนก็ได้

ซากฐานวิหาร วัดร้างบ้านหัวปอน

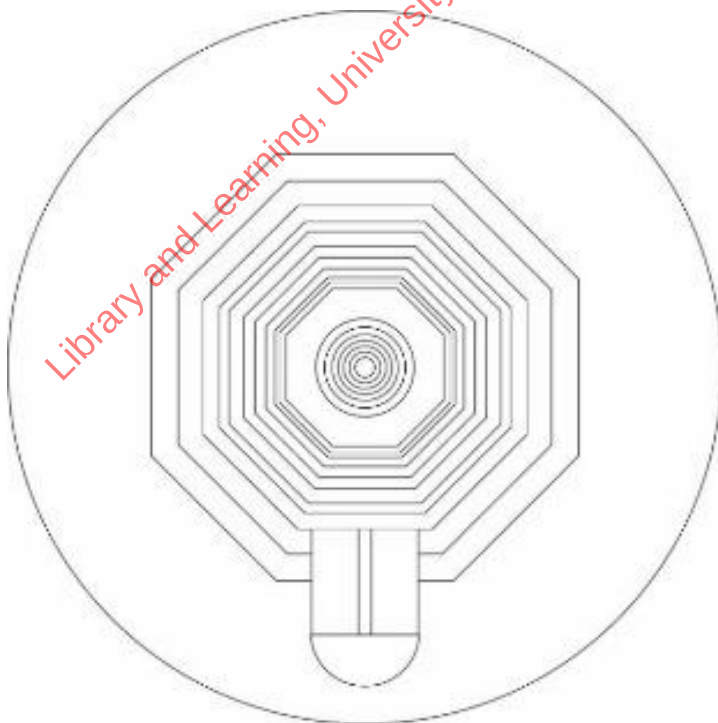
พระธาตุเจดีย์ร้างหัวปอน เป็นเจดีย์ทรงระฆัง (ไม่ทราบรูปทรง) ส่วนกลาง
ตั้งแต่องค์ระฆังขึ้นไปถึงส่วนยอดหักพังไป ได้รับการก่อซ่อมต่อเป็นปัลลียอดและ
ประดับฉัตร ส่วนฐานที่ปรากฏให้เห็นมีคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรม ดังนี้

แผนผัง ประกอบด้วย ลานประทักษิณทรงกลม ก่ออิฐเห่คอนกรีต เป็นส่วน
ที่สร้างใหม่

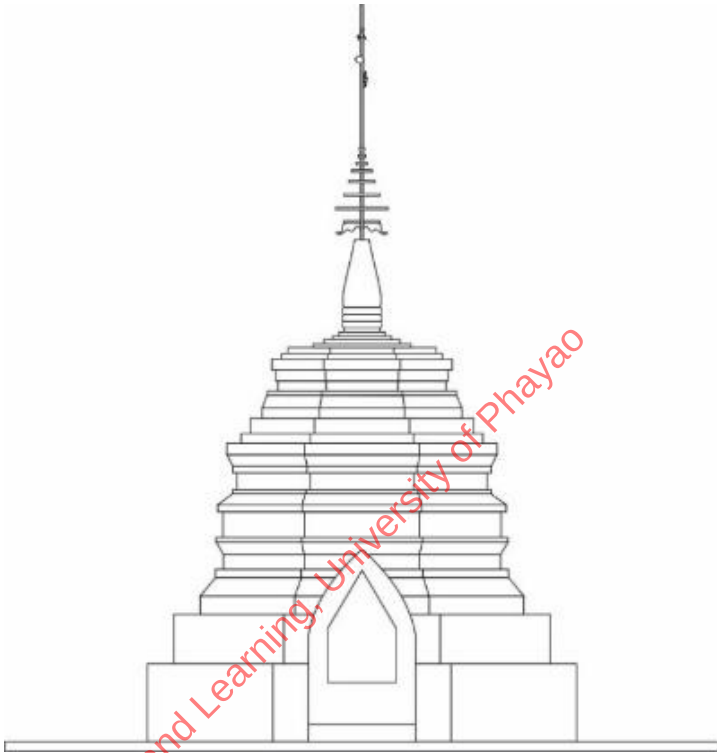
ส่วนฐาน ประกอบด้วย ฐานล่าง ลักษณะฐานหน้ากระดานในผังแปดเหลี่ยม
ซ้อนสองชั้น ประดับซุ้มจรนนำประดิษฐานพระพุทธรูปด้านตะวันออก

ชุดฐานรองรับองค์ระฆัง เริ่มด้วยฐานปัทมในผังแปดเหลี่ยมสองชั้นซ้อน ต่อ
ด้วยฐานปัทมในผังแปดเหลี่ยมหนึ่งชั้น

องค์ระฆังและส่วนยอดพังทลาย โดยได้รับการต่อเติม เป็นปัลลียอดแบบต่อม
ยาว และประดับฉัตร

ภาพวาดลายเส้นแผนผังพระธาตุเจดีย์ วัดร้างบ้านหัวปอน

ภาพวาดลายเส้นรูปด้านพระธาตุเจดีย์ วัดร้างบ้านหัวปอน

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นวัดร้างที่มีคุณค่าทางโบราณคดี สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมในวัฒนธรรมขาลัวะ - ล้านนา และมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวปอน

แหล่งที่ 4 วัดร้างหนองผักเีด

ตั้งอยู่ในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าดอยเวียงหล้า บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอยางชุม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - ด้านหน้าวิหาร, $18^{\circ}49'28.03''$ N, $97^{\circ}55'48.83''$ E)

ชาววิหารร้าง ภายในสำนักสงฆ์หนองผักเผ็ด

ปัจจุบันยังปรากฏให้เห็นซากกำแพงแก้ว วิหาร พระธาตุเจดีย์ เศษซากอิฐ และเศษกระเบื้องดินขอ มีต้นไม้ใหญ่และวัชพืชขึ้นปกคลุม บริเวณโดยรอบได้รับการทำความสะอาดและดูแลรักษาสภาพแวดล้อมโดยรอบจากพระภิกษุสงฆ์และศรัทธาชาวไทใหญ่ สามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยเส้นทางถนนลูกช้างและดินแดง ลัดเลาะผ่านป่าชุมชนและทุ่งนาของชาวบ้าน

เดิมเป็นพื้นที่ป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเวียง มีความเชื่อและเล่ากันว่า เป็นวัดโบราณที่ชาวลัวะสร้างขึ้น ซึ่งได้ร้างไปก่อนที่ชาวไทใหญ่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองขุนยวมในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 25⁴ ซึ่งในปี พ.ศ.2555 มีพระสงฆ์เข้ามาจำพรรษาและพัฒนาขึ้นเป็นสำนักสงฆ์ห้วยผักเผ็ด โดยมีการแผ้วถาง สร้างศาสนสถาน กุฏิ และศาลา จากนั้นได้พัฒนาพื้นที่มายังบริเวณวัดร้างแห่งนี้ มีการดูแลทำความสะอาดบริเวณโดยรอบๆ แต่ยังไม่ได้รับการขุดแต่งบูรณะแต่อย่างใด

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นวัดร้างที่มีคุณค่าทางโบราณคดี สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมในวัฒนธรรมความเชื่อทางพุทธศาสนาของชาวลัวะ - ล้านนา และมรดกทางทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนยวม

แหล่งที่ 5 วัดร้างขุนหัวย

ตั้งอยู่ในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าดอยเวียงหล้า บนเนินเขาเตี้ยๆ ห่างจากวัดร้างหนองผักเผ็ดประมาณ 1 กิโลเมตร บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – ด้านหน้าซากวิหารร้าง, 18°49'19.54" N, 97°54'40.72" E)

ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นวัดโบราณแห่งหนึ่งที่สร้างขึ้นโดยชาวลัวะ และมีสภาพร้างไปก่อนที่จะชาวไทใหญ่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองขุนยวม⁵

สภาพทั่วไปยังปรากฏให้เห็นซากวิหาร พระธาตุเจดีย์ เศษอิฐ และเศษกระเบื้องดินขอ มีต้นไม้ใหญ่และวัชพืชขึ้นปกคลุมค่อนข้างรก ไม่มีเส้นทางเข้าถึงได้ ต้องอาศัยการเดินทางเท้าผ่านที่นาของชาวบ้านและขึ้นไปบนเนินเขา

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นวัดร้างที่มีคุณค่าทางโบราณคดี สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมในวัฒนธรรมความเชื่อทางพุทธศาสนาของชาวลัวะ - ล้านนา และมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านขุนยวม

ซากวิหาร วัดร้างขุนหัวย

วัด

วัด หมายถึง ศาสนสถานของศาสนาพุทธ เป็นที่อยู่ของพระภิกษุ และประกอบศาสนกิจของพุทธศาสนิกชน ภายในวัดมีสิ่งก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างสำคัญ คือ วิหาร เจดีย์ อุโบสถ ศาลา กุฏิ

ในพื้นที่ขุนยวม มีกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทใหญ่ ชาวกะเหรี่ยง ชาวไทยวน และชาวไทกลุ่มอื่นๆ ที่นับถือความเชื่อทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะชุมชนของชาวไทใหญ่นั้นจะมีวัดเป็นศูนย์กลางทางจิตใจและมีประจำอยู่ในทุกชุมชน และจากความศรัทธาที่มีอย่างยิ่งยวดจึงมีการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรม งานศิลปกรรม และงานพุทธศิลป์เพื่ออุทิศถวายไว้เป็นพุทธบูชา อุทิศส่วนกุศล หรือตามแต่เจตนาของผู้สร้างอยู่เสมอๆ จากอดีตเป็นต้นมาจึงมีการส่งสมมรดกทางวัฒนธรรมประเภทนี้อยู่ค่อนข้างมาก การศึกษาพบแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมประเภทนี้จำนวน 17 แห่งได้แก่

ที่ตั้งมรดกทางวัฒนธรรมประเภทวัด

Base Map : Application Google Earth, วันเข้าถึงข้อมูล 13 กันยายน พ.ศ.2563

แหล่งที่ 1 วัดม่วยต่อ

วัดม่วยต่อ ตั้งอยู่เลขที่ 66 ถนนขุนยวม – แม่ฮ่องสอน หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - ด้านหน้าจอง, 18°49'43.76" N, 97°56'1.40" E)

อาคารเสนาสนะประกอบไปด้วย จอง (วิหาร) พระธาตุเจดีย์ 5 องค์ อุโบสถ ศาลาการเปรียญ วิหารน้อย (ศาลาหน้าเจดีย์) ชุ่มประตู่โขง โรงครัว ห้องน้ำ และลานจอดรถ

วัดม่วยต่อ ชุนยวม

วัดม่วยต่อ สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2397 บนพื้นที่วัดร้าง นำโดยลุงจองจายพร้อมกับครอบครัว ได้ชักชวนคณะศรัทธาชาวบ้านช่วยกันสร้างถวายให้แก่พระภิกษุรูปหนึ่งที่เดินธุดงค์มาพำนักอยู่ในพื้นที่วัดดังกล่าว ได้สร้างศาลาแบบไทใหญ่มุงด้วยใบตองตึงหรือใบพลวงขึ้นหนึ่งหลัง เมื่อสร้างเสร็จชาวบ้านได้นิมนต์ให้ท่านอยู่ประจำวัดเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ตั้งชื่อวัดใหม่ว่า “จองม่วยต่อ” (ม่วยต่อ ออกเสียงว่า “หม่วยต่อ”) แปลว่า “พระธาตุ” วัดม่วยต่อ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2493 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร

การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม คือ รูปที่ 1 ไม่ทราบนาม (พระธุดงค์, พ.ศ. 2397 – 2408) รูปที่ 2 พระโพธิญา (พ.ศ. 2408 – 2416) รูปที่ 3 พระสุนันตะ (พ.ศ. 2462 – 2473) รูปที่ 4 พระจันะ (พ.ศ. 2474 – 2486) รูปที่ 5 พระครูอนุสรณ์ศาสนการ (ธมมสามมมหาเถร ทาน กาณจนานุช) พ.ศ. (2486 – 2537) รูปที่ 6 พระสนิท สุจิตโต (กาญจนานุช) พ.ศ. 2537 – 2540 และรูปที่ 7 พระครูอนุสรณ์ศาสนกิจ (ภททปัญญา ประสิทธิ์ ทองจันทร์) พ.ศ. 2541 – ปัจจุบัน⁶

มีประวัติบันทึกการสร้างอาคารเสนาสนะของวัดม่วยต่อ ดังนี้

ปี พ.ศ. 2439 หลวงพะกำเปอ พร้อมคณะศรัทธา ได้ช่วยกันสร้างพระธาตุเจดีย์ 4 องค์

ปี พ.ศ. 2451 นายจองหลู่ ได้สร้างจอง (วิหาร) แบบถาวร และได้สร้างพระพุทธรูปองค์ประธาน (องค์ซ้ายมือพระประธาน)

ปี พ.ศ. 2452 พระโพธิญาและศรัทธาได้สร้างพระพุทธรูปองค์ที่สอง (พระประธานในปัจจุบัน)

ปี พ.ศ. 2471 แม่เฒ่าพะกำหม่านจี พานิชยพันธ์และครอบครัว ได้สร้างศาลาการเปรียญพร้อมหอไตรแบบไทใหญ่และศาลาการบำเพ็ญสมณธรรม (สลับอาหย่ง)

ปี พ.ศ. 2472 พ่อเฒ่าจองยอย แม่เฒ่าจองออย วัดนมาลา พร้อมครอบครัว พร้อมด้วยศรัทธาชาวบ้านขุนยวมได้ สร้างพระพุทธรูป 1 องค์ (องค์ขวามือพระประธาน) และศาลาการเปรียญ 1 หลัง

ปี พ.ศ. 2479 นายพะกะเปอและศรัทธา ได้สร้างเจดีย์ถวายเป็น 4 องค์ ต่อมาพระมหาธรรมสร ฐานิสโร และศรัทธาได้บูรณะเจดีย์ และนายสำงการหลู่ บุญลือ ได้สร้างศาลาหน้าเจดีย์ 1 หลัง

ปี พ.ศ. 2512 พระครูอนุสรณ์ศาสนการและคณะศรัทธา ได้บูรณปฏิสังขรณ์จอง (วิหาร) ขึ้นใหม่เป็นอาคารถาวร

ปี พ.ศ. 2536 ได้สร้างอุโบสถหลังใหม่

ปี พ.ศ. 2540 พ่อจางฟู แม่จางปู้ มณิธร ได้สร้างเจดีย์ และศาลาหน้าเจดีย์ ถวายเป็น

ปี พ.ศ. 2544 ได้สร้างหอฉันที่ข้างวิหาร

ปี พ.ศ. 2561 ได้บูรณะองค์เจดีย์โดยบูรณะหุ้มแผ่นทองจังโก

ปี พ.ศ. 2562 ได้บูรณะพระพุทธรูปองค์ประธานทั้งสามองค์โดยได้ทำการปิดแผ่นทองคำเปลว⁷

มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของวัดม่วยต่อ ได้แก่

จอง (วิหาร) สร้างเมื่อปี พ.ศ.2451 เป็นอาคารไม้ทรงโรง มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งศิลปกรรมแบบไทใหญ่ โครงสร้างเสาและคาน ผนัง-เพดาน ยกสูง หลังคาทรงจั่วแบบ 2 คอ 3 ชาย มุงกระเบื้องลอน ประกอบด้วย ส่วนของอาคารหลังกลางสำหรับประกอบศาสนพิธีต่างๆ เปรียบได้กับวิหารทั่วไป เช่น สวดมนต์ นั่งวิปัสสนา ทำบุญ บรรพชาสามเณร (สร้างลง) พื้นที่ด้านซ้ายเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุและสามเณร เปรียบได้กับกุฏิทั่วไป ใช้สำหรับพักผ่อนและรับภิกษุจมนต์ และพื้นที่ด้านขวาจัดแสดงชิ้นงานศิลปะวัตถุ โบราณวัตถุและสิ่งของเครื่องใช้ที่มีชาวบ้านมาบริจาคให้กับทางวัด

จอง (วิหาร) รูปแบบสถาปัตยกรรมไทใหญ่

พระธาตุเจดีย์ สร้างเมื่อปี พ.ศ.2439 บูรณะสร้างใหม่อีกครั้งปี พ.ศ.2479 เป็นหมู่พระธาตุเจดีย์จำนวน 5 องค์ รูปแบบเจดีย์ทรงระฆังกลม มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งงานศิลปกรรมแบบไทใหญ่หรือทิวทัศน์ศิลปะพม่า ซึ่งเจดีย์องค์ใหญ่เพียงจะได้รับบูรณะด้วยการปิดแผ่นทองจังโกทั้งองค์พระธาตุเจดีย์มีจุดมุ่งหมายสร้างเพื่ออุทิศถวายแด่พุทธศาสนาหรือบุคคลหรืออื่นๆ สำหรับเจดีย์ของวัดม่วยต่อหนึ่งองค์ที่ได้รับการสร้างจากพ่อค้าวัวต่างเพื่ออุทิศให้แก่วัวของท่าน

พระพุทธรูป ประกอบด้วยพระประธานจำนวน 3 องค์ สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2451, 2452 และ 2472 ประดิษฐานบนรัตนบัลลังก์ (แท่นแก้วหรือฐานชุกชี) เป็นพระพุทธรูปศิลปะพม่าที่ชาวบ้านนำมาถวาย สำหรับพื้นอาคารที่ตั้งรัตนบัลลังก์จะยกพื้นสูงอีกหนึ่งระดับจากพื้นอาคาร และมีข้อห้ามไม่ให้สุภาพสตรีขึ้นไปยังบริเวณดังกล่าว

ปี่สา (พับสา) อักษรไทใหญ่ เป็นสมุดปี่สา เขียนหรือจารด้วยอักษรไทใหญ่ หรือ “ลิกตัวไท” เป็นรูปแบบของอักษรไทใหญ่ใหม่ที่พัฒนาจากอักษรไทใหญ่โบราณ (แบบไทไตคง) มีเนื้อหาเกี่ยวกับคัมภีร์ (หลัก) ขาดก ธรรม ตำรา และนิทาน

โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ เป็นชิ้นงานโบราณวัตถุของวัด เช่น พระพุทธรูป โบราณศิลปะพม่า ไม้แกะสลัก เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน เครื่องเงิน กล้องสูบยา (มูยา) อุปกรณ์เครื่องใช้สอยในชีวิตประจำวันหรือเครื่องเทียมวัวต่างสำหรับการเดินทาง

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมไทใหญ่ และศิลปะพม่า เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่

แหล่งที่ 2 วัดคำโน

เลขที่ 3 ถนนราชภัฏบุรณะ 1 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - ด้านหน้าจอง, 18°49'24.77" N, 97°56'14.10" E)

อาคารเสนาสนะประกอบไปด้วย จอง (วิหาร) พระธาตุเจดีย์ อุโบสถ ศาลาการเปรียญ (ศาลาบำเพ็ญบุญ) ซุ้มประตูโขง หอมน้ำ และลานจอตระก

เดิมชื่อว่า วัดจองคำ เป็นวัดร้างที่สร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2376 ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ.2500 โดยนายลุงเจ้ามา มณีวงศ์ พ่อค้าชาวลำปางที่เข้ามาทำธุรกิจในเมืองขุนยวม ได้ชักชวนชาวบ้านร่วมกันบูรณะซ่อมแซมศาลาการเปรียญ สร้างแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ.2502 (ศาลาบำเพ็ญบุญในปัจจุบัน) ต่อมาในปี พ.ศ.2520 ได้สร้างอุโบสถ ปรับปรุงต่อเติมหอดันของจอง (วิหาร) และได้เปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาใหม่

ในปี พ.ศ.2540 สิบตำรวจเอก ประยูร ภิระ ได้เห็นว่ามุกหน้าจองชำรุดจึงได้บริจาคปัจจัยในการสร้างใหม่ และในปี พ.ศ.2546 ได้บูรณะปฏิสังขรณ์พระธาตุเจดีย์ขึ้นใหม่⁸

มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของวัดคำโน ได้แก่

จอง (วิหาร) ได้รับการบูรณะเมื่อปี พ.ศ.2520 เป็นอาคารไม้ทรงโรง มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งศิลปกรรมแบบไทใหญ่ โครงสร้างเสาและคาน ผนัง-เพดานยกสูง หลังคาทรงจั่วซ้อนชั้น (หลังซ้อน) มุงสังกะสี ประกอบด้วย ส่วนของอาคารหลังกลางสำหรับประกอบทำศาสนพิธีต่างๆ เปรียบได้กับวิหารทั่วไป ส่วนของอาคารหลังซ้ายสำหรับเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุและสามเณร เปรียบได้กับกุฏิทั่วไป ใช้สำหรับพักผ่อนและรับกนิมนต์ อาคารหลังขวาเป็นพื้นที่โรงฉัน และห้องน้ำสำหรับพระภิกษุ

จอง (วิหาร) วัดคำโน

พระธาตุเจดีย์ ได้รับการบูรณะเมื่อปี พ.ศ.2546 โดยคณะศรัทธาชาวเมืองขุนยวม รูปแบบเจดีย์ทรงระฆังกลมแบบ 5 ยอด ฐานล่างประดับซุ้มจระนำสี่ทิศ มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งงานศิลปกรรมแบบไทใหญ่อิทธิพลศิลปะพม่า

พระพุทธรูป ประกอบด้วยพระประธานและพระพุทธรูปขนาดต่างๆ ประดิษฐานบนรัตนบัลลังก์จำนวน 72 องค์ เป็นพระพุทธรูปศิลปะพม่าสร้างด้วยไม้

และไม้ไผ่สานลงรักปิดทอง ซึ่งชาวบ้านเป็นผู้นำมาถวายให้แก่วัด นอกจากนี้ ยังมี เทวรูปแกะสลักไม้อีก 12 องค์

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและ ศิลปกรรมไทใหญ่ – ศิลปะพม่า เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณีและ พิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่

แหล่งที่ 3 วัดขุ่ม

เลขที่ 25/1 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัด แม่ฮ่องสอน (พิกัด - ด้านหน้าจอง, 18°49'25.05" N, 97°56'8.82" E)

อาคารเสนาสนะประกอบไปด้วย จอง (วิหาร) อุโบสถ ศาลาการเปรียญ (ศาลาบำเพ็ญบุญ) และห้องน้ำ

จอง (วิหาร) วัดขุ่ม

เดิมเป็นวัดร้างที่สร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2334 ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอย่างเป็น การทางเมื่อปี พ.ศ.2538 ในสมัยพระอธิการเกษม ปิยธมโม ได้ดำเนินการ บูรณะปฏิสังขรณ์จอง (วิหาร) ต่อเติมส่วนหน้าของจอง 1 หลัง และเมื่อปี พ.ศ.2556

ที่ผ่านมา ทางวัดได้เริ่มดำเนินการสร้างอุโบสถมาจนถึงปัจจุบัน และสร้างวิหารประดิษฐานครุฑผ้าลายอีก 1 หลัง⁹

มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของวัดขุ่ม ได้แก่

จอง บุรณะเมื่อปี พ.ศ.2538 เป็นอาคารไม้ทรงโรง มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งศิลปกรรมแบบไทใหญ่ โครงสร้างเสาและคาน ผนัง-เพดาน ยกสูง หลังคาทรงจั่วซ้อนชั้น (หลังซ้อน) ประกอบด้วย ส่วนของอาคารหลังกลางสำหรับประกอบศาสนพิธีต่างๆ ส่วนของอาคารหลังซ้ายสำหรับเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุและสามเณร ใช้สำหรับพักผ่อนและรับกิจนิมนต์ ต่อเติมห้องน้ำสำหรับพระภิกษุไว้ด้านหลัง ส่วนพื้นที่ด้านขวาเป็นโรงฉันภัตตาหาร

พระพุทธรูป ประกอบด้วยพระประธานและพระพุทธรูปขนาดต่างๆ ประดิษฐานบนรัตนบัลลังก์และเชิงเจ้าพารา (ปราสาท) รวมจำนวน 15 องค์ เป็นพระพุทธรูปศิลปะพม่า สร้างด้วยไม้ - ไม้ไผ่สานลงรักปิดทอง และหินสบู่

งานพุทธศิลป์ เป็นชิ้นงานเครื่องใช้ไม้สอยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ได้แก่ ธรรมาสน์ ตำซอน (ตุ๊กตาสาวให้แต่ผู้ล่วงลับ) ตาลปัตรไม้ฉลุ - แกะสลัก ชันตั้ง เชิงเจ้าพารา (ปราสาท) และงานไม้แกะสลักศิลปะพม่าสำหรับตกแต่งสถานที่

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมไทใหญ่ - ศิลปะพม่า เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่

แหล่งที่ 4 วัดโพธาราม

เลขที่ 200 ถนนราชบุรณะ หมู่ที่ 2 ซอยขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าวิหาร, 18°49'0.17" N, 97°56'12.12" E)

อาคารเสนาสนะประกอบไปด้วย วิหาร เจดีย์ กุฏิ ห้องน้ำ และลานจอดรถ

สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2474 มีชื่อว่า วัดไม้ม่วง ได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดโพธารามในเวลาต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2520 ได้พระราชทานวิสุงคามสีมา แล้วจึงสร้างอุโบสถเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2521 ต่อมาได้สร้างวิหารหลังใหม่ ซึ่งแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ.2533 กระทั่งในปี พ.ศ.2549 ได้สร้างเจดีย์ของวัดขึ้นเนื่องในงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่9) วิหารและเจดีย์ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ใหญ่ในปี พ.ศ.2561 ที่ผ่าน
มา¹⁰

วัดโพธาราม

มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของวัดโพธาราม ได้แก่

วิหาร สร้างปี พ.ศ.2533 เป็นอาคารทรงโรง มีรูปแบบสถาปัตยกรรมและตกแต่งศิลปกรรมแบบล้านนาร่วมสมัย โครงสร้างเสาและคาน ผนังก่ออิฐถือปูน เครื่องบนไม้ตั้งใหม่ หลังคาทรงจั่วซ้อนชั้นหน้าสามชดหลังสองชด และลดปีกนกข้างละสองดับ ใช้สอยประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในแบบล้านนาหรือพื้นเมือง เช่น สวดมนต์ ทำบุญ บวชสามเณร เป็นต้น

เจดีย์ สร้างปี พ.ศ.2549 เป็นเจดีย์ทรงระฆังกลม รูปแบบสถาปัตยกรรม
ล้านนา ประกอบด้วยฐานล่างสี่เหลี่ยมย่อมุมยี่สิบ ฐานรองรับกระชังแบบฐานปัทม
ซ้อนสามชั้น องค์กรชัง บัลลังก์ ปล้องไฉน และปลียอด

เจดีย์และวิหารวัดโพธาราม

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและ
ศิลปกรรมล้านนาพร้อมสมัย เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม
ทางพุทธศาสนาของชาวไทยวนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองขุนยวม

แหล่งที่ 5 วัดต่อแพ

วัดต่อแพ ตั้งอยู่เลขที่ 9/9 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัด
แม่ฮ่องสอน (พิกัด - ด้านหน้าจอง, 18°48'1.61" N, 97°54'12.32" E)

อาคารเสนาสนะประกอบไปด้วย จอง (วิหาร) พระธาตุเจดีย์ วิหารน้อย
อุโบสถ อาคารจัดแสดง รูปปั้นพระพุทธรูป กุฏิ หอฉัน ลานจอดรถ และศูนย์เรียนรู้
งานศิลปะพื้นบ้านไทใหญ่

วัดต่อแพ ริมฝั่งแม่น้ำยมฝั่งซ้าย

เดิมพื้นที่บริเวณนี้เป็นวัดร้างที่มีปรากฏซากพระธาตุเจดีย์เก่า สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นในช่วงที่เมืองยมเหนือยังมีผู้คนตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ สำหรับวัดต่อแพเริ่มสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2461 โดยมีพระธุดงค์รูปหนึ่งเดินทางมาจากเมืองพม่า ได้ชักชวนชาวบ้าน พ่อค้า ได้สร้างจอง (วิหาร) ลักษณะแบบ 2 คอ 3 ชาย หลังคามุงด้วยไม้เกล็ด และสร้างเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยมครอบทับเจดีย์องค์เดิม พร้อมกับสร้างจอง (ศาลา) แบบจตุรมุขประดิษฐานด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ 1 หลัง โดยทับซ้อนไปกับซากฐานวิหารร้าง ได้สร้างแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2463

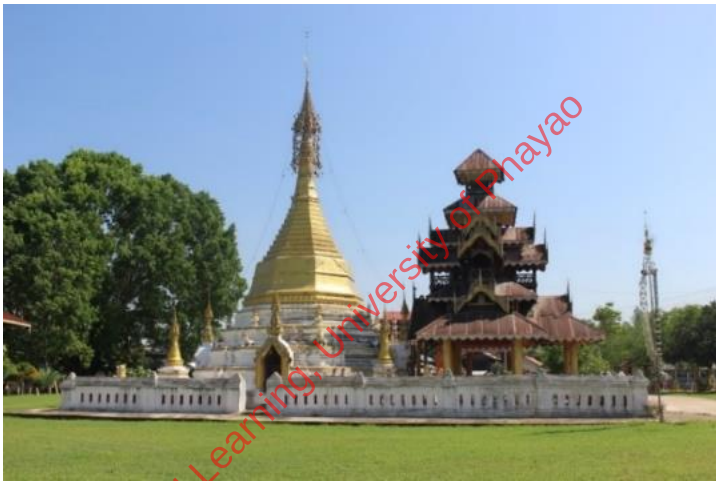
ในส่วนของวิหารซึ่งเป็นอาคารหลักได้รับการบูรณะซ่อมแซมเรื่อยมา ครั้งใหญ่ได้เปลี่ยนรูปแบบทรงหลังคาไปจากเดิม เมื่อปี พ.ศ.2505 ต่อมาในปี พ.ศ.2529 ได้สร้างอุโบสถ เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนชั้นเดียว สำหรับประกอบพิธีสังฆกรรม ซึ่งวัดต่อแพ ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานโดยกรมศิลปากร เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2550¹¹

มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของวัดต่อแพ ได้แก่

จอง (วิหาร) สร้างเมื่อปี พ.ศ.2461 บูรณะเมื่อปี พ.ศ.2505 เป็นอาคารไม้ทรงโรงมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมไทใหญ่และตกแต่งศิลปกรรมแบบไทใหญ่ โครงสร้างเสาและคาน ผนัง-เพดานยกสูง หลังคาทรงจั่วซ้อนชั้น (หลังซ้อน) ประกอบด้วย อาคารหลังกลางสำหรับทำศาสนพิธีต่างๆ เช่น สวดมนต์ นั่งวิปัสสนา ทำบุญ บรรพชาสามเณร อาคารหลังซ้ายเป็นพื้นที่ที่พักอาศัยของพระภิกษุ - สามเณร

และห้องน้ำ ใช้สำหรับพักผ่อนและรับกนิมนต์ อาคารหลังขวาเป็นที่ฉันภัตตาหาร และจัดพื้นที่แสดงชิ้นงานศิลปะวัตถุ โบราณวัตถุ

พระธาตุเจดีย์ สร้างเมื่อปี พ.ศ.2463 รูปแบบเจดีย์ทรงระฆัง 5 ยอด องค์ประธานเป็นระฆังแปดเหลี่ยม ส่วนเจดีย์มุมเป็นระฆังกลมฐานล่างประดับซุ้มกระจนำสี่ทิศ มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งงานศิลปกรรมแบบไทใหญ่อิทธิพลศิลปะมอญ

พระธาตุเจดีย์บรรจุพระธาตุของพระอรหันต์จากประเทศพม่า

จองน้อย (วิหารน้อย) สร้างเมื่อปี พ.ศ.2463 ประชิดด้านทิศตะวันออกของพระธาตุเจดีย์ ประดิษฐานพระพุทธรูปสำหรับกราบไหว้ รูปแบบสถาปัตยกรรมไทใหญ่ เป็นอาคารโถงที่มีรูปทรงหลังคาทรงปราสาทซ้อนชั้น

พระพุทธรูป ประกอบด้วยพระพุทธรูปศิลปะล้านนาและศิลปะไทใหญ่ ประดิษฐานบนรัตนบัลลังก์ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นทาสีและปิดทอง พระพุทธรูปศิลปะพม่า มีฉนวนเคลือบจำนวนมากทั้งประเภทไม้ลงรักปิดทอง และหินสบู่

ผ้าผ่านปักเลื่อม เรื่องเวสันดรชาดก มีศรัทธานำมาถวายเมื่อปี พ.ศ. 2460 ศิลปะพม่าสมัยมณฑลพะเยา

ปั๊บน้ำ และงานพุทธศิลป์ เอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ นิทาน ตำรา ส่วนงานพุทธศิลป์สำคัญ ประกอบด้วย เชิงเจ้าพารา 4 หลัง ตาลปัตรไม้ ตักดาแกะสลักไม้ รูปเทวดาและรูปสัตว์

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมไทใหญ่ และศิลปะพม่า เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่

แหล่งที่ 6 วัดเมืองปอน

วัดเมืองปอน ตั้งอยู่เลขที่ 9 หมู่ที่ 1 ถนนขุนปอนสถิต บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอยะยา จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าจอง (วิหาร), 18°44'37.16" N, 97°55'48.92" E)

อาคารเสนาสนะประกอบด้วย จอง (วิหาร) หอสดมมนต์ กุฏิรับรอง (จองซอน) หอสงฆ์พระบรมสารีริกธาตุ จองต่อ (หอพระประธาน) สลอบ (ศาลาสำหรับผู้มากราบอุโบสถ) ศาลาสามัคคี ศาลาปฏิฐานพระพุทธรูป อุโบสถ หอทำน้ำดื่ม และห้องน้ำ - แท็งก์น้ำ มีปูชนียวัตถุสำคัญ ได้แก่ พระพุทธรูปพระประธานศิลปะไทใหญ่ ภาพเขียนพุทธประวัติ และภาพเขียนนรกสวรรค์ศิลปะพม่า

วัดเมืองปอน สร้างเมื่อปี พ.ศ.2410 สันนิษฐานว่า เดิมมีที่ตั้งอยู่ในเขตโรงเรียนชุมชนบ้านเมืองปอน บริเวณพระธาตุเจดีย์ร้างข้างสนามฟุตบอล ซึ่งมีหลักฐานว่า พระเอกไค่ได้พำนักอยู่มาก่อนตั้งแต่ปี พ.ศ.2397 กระทั่งต่อมาในปี พ.ศ.2410 พญาน้อยศรีไพศาล เจ้าเมืองปอน และนายจองหม่อง คหบดีในหมู่บ้าน พร้อมกับชาวบ้านเมืองปอน ได้ร่วมกันสร้างจองตาน (ศาลาการเปรียญ) และจองพารา (หอสดมมนต์) ในที่ตั้งปัจจุบัน พร้อมทั้งได้นิมนต์พระเอกไค่ มาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก (พ.ศ. 2410 – 2415) ต่อมาในปี พ.ศ.2416 นางเด็ก่อง ได้สร้างจองเจ้าส่าง (กุฏิ) ถวายอีก 1 หลัง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2489 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 10 เมตร ยาว 16 เมตร¹²

มีบันทึกการสร้างและบูรณะอาคารเสนาสนะ คือ ในปี พ.ศ.2540 ได้สร้างอุโบสถหลังใหม่ จอง (วิหาร) ได้บูรณะมาตลอด เช่น ปี พ.ศ.2550 เปลี่ยนหลังคา ต่อคืนเสาวิหาร ปี พ.ศ.2557 ได้เปลี่ยนเพดานและดาวประดับ ปี พ.ศ.2558 ได้เปลี่ยน

พื้นวิหารและติดตั้งระบบไฟฟ้าใหม่ และปี พ.ศ.2561 ได้ต่อเติมพื้นที่จ้อง (วิหาร) ได้สร้างจ้องซอม (หอดฉัน) และ ปี พ.ศ.2563 ได้ต่อเติมพื้นที่ส่วนด้านหลังเปลี่ยนหลังคาและปรับพื้นที่ใช้สอยเป็นห้องน้ำ

จ้อง (วิหาร) วัดเมืองปอน

การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาสวัดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 16 รูป ดังนี้ รูปที่ 1 พระอกโคง (พ.ศ.2397 – 2415) รูปที่ 2 พระดินแต่ม (พ.ศ.2416 – 2420) รูปที่ 3 พระกัน (พ.ศ.2420 – 2431) รูปที่ 4 พระครูบาโณ (พ.ศ.2431 – 2445) รูปที่ 5 พระญาณศรี สิริญาณ (พ.ศ.2445 – 2454) รูปที่ 6 พระแก้ว (พ.ศ.2454 – 2461) รูปที่ 7 พระสาวท (พ.ศ.2461 – 2466) รูปที่ 8 พระปัญญา (พ.ศ.2466 – 2477) รูปที่ 9 พระถนอม (พ.ศ.2477 – 2485) รูปที่ 10 พระสงฆ์ (พ.ศ.2485 – 2493) รูปที่ 11 พระเต็งห่าน (พ.ศ.2493 – 2499) รูปที่ 12 พระมหาผาย (พ.ศ.2499 – 2505) รูปที่ 13 พระอารินทร์ (พ.ศ.2505 – 2508) รูปที่ 14 พระเกษม (พ.ศ.2508 – 2513) รูปที่ 15 พระครูสุภาจารคุณ (พ.ศ.2513 – 2527) รูปที่ 16 พระครูอนวัตรสมณคุณ (อมรรัตน์) (พ.ศ.2528 - ปัจจุบัน)

วัดเมืองปอน เคยเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เปิดสอน พ.ศ. 2500 เป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นศูนย์กลางประชาคมประจำ

ตำบลเมืองปอน และเป็นสถาบันหลักที่สำคัญของชุมชนในการอนุรักษ์สืบทอด ศิลปวัฒนธรรมไทใหญ่ ให้คงคุณค่าเอกลักษณ์ที่ดั้งเดิม ชาวไทใหญ่เมืองปอนจะเข้าไป ทำบุญเป็นประจำ โดยเฉพาะในช่วงของการเข้าพรรษาจะมีผู้สูงอายุนั่งปฏิบัติธรรมถือศีลตลอดระยะเวลาสามเดือน เรียกว่า “นอนจง”

อาคารเสนาสนะภายในวัดประกอบด้วยจอตาน (วิหารหรือศาลาการเปรียญ) อุโบสถ จองเจ้าบุญ (กุฏิสงฆ์) หอสวดมนต์ จองรับรอง จองซอน โรงครัว ห้องน้ำ และลานจอดรถ

มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของวัดต่อแพ ได้แก่

จอง (วิหาร) สร้างเมื่อปี พ.ศ.2410 ได้รับการใช้สอยและบูรณะมาอย่างต่อเนื่อง เป็นอาคารไม้ทรงโรง มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งศิลปกรรมแบบไทใหญ่ โครงสร้างเสาและคาน ผนัง-เพดานยกสูง หลังคาทรงจั่ว 2 คอ 3 ชาย ประกอบด้วย ส่วนของอาคารหลังกลางสำหรับทำศาสนพิธีต่างๆ เช่น สวดมนต์ นั่งวิปัสสนา ทำบุญ บรรพชาสามเณร (สา่งลอง) ส่วนของอาคารหลังซ้ายสำหรับเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุและสามเณร ใช้สำหรับพักผ่อนและรับกนิมนต์ จองขอม (โรงครัว) และห้องน้ำ

พระพุทธรูป ประกอบด้วยพระพุทธรูปศิลปะพม่า ประดิษฐานบนรัตนบัลลังก์ มีพระพุทธรูปศิลปะพม่า – มณฑะเลย์ ทั้งประเภทไม้ลงรักปิดทอง สำริด และหินสบู่ รวมจำนวน 8 องค์

งานพุทธศิลป์ศิลปะไทใหญ่ ประกอบด้วย เชิงเจ้าพารา ภาพเขียนเวสสันดรชาดก หีบธรรม 5 ใบ และประกับคัมภีร์ปี่ปสา

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมไทใหญ่ และศิลปะพม่า เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่

แหล่งที่ 7 วัดประตูเมือง

เลขที่ 63 หมู่ที่ 3 ตำบลแม่เงา อำเภอยางยา จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หนองจอง (วิหาร), 18°54'51.50" N, 97°56'41.82" E)

อาคารเสนาสนะประกอบด้วย จอง (วิหาร) พระธาตุเจดีย์ อุโบสถ กุฏิสงฆ์ หอฉัน และลานจอดรถ

วัดประตุมือง สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2475 โดยพระสงฆ์รูปหนึ่งเดินทางมาจาก เมืองพม่า ได้รับการพัฒนาในช่วงที่ พระริน วิสุทโธ มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส เมื่อปี พ.ศ. 2521 ท่านได้บูรณะซ่อมแซมจอง (วิหาร) และพระธาตุเจดีย์ ภายในอาคารได้ เป็นผู้วาดภาพเขียนจิตรกรรมพุทธประวัติ ทศชาติชาดก และเวสสันดรชาดก กับ สร้างสรรค์งานแกะสลักรูปเทวดา รูปสัตว์หิมพานต์ กระทั่งในปี พ.ศ.2545 ได้เปลี่ยน วัสดุผนังหลังคาจองจากไม้แป้นเกล็ดเป็นแผ่นสังกะสี เสริมต่อเติมเสาด้านอาคาร และต่อเติม พื้นที่อาคารใหม่ หลังสุดในปี พ.ศ. 2553 ได้สร้างอุโบสถ ใช้เวลาสร้างถึงปีพ.ศ.2563 จึงแล้วเสร็จ¹³

มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของวัดประตุมือง ได้แก่

จอง (วิหาร) สร้างเมื่อปี พ.ศ.2475 เป็นอาคารไม้ทรงโรง มีลักษณะทาง สถาปัตยกรรมและตกแต่งศิลปกรรมแบบไทใหญ่ โครงสร้างเสาและคาน ผนัง-เพดาน ยกสูง หลังคาทรงจั่วซ้อนชั้น (หลังซ้อน) ประกอบด้วย ส่วนของอาคารหลังกลาง สำหรับประกอบศาสนพิธีต่างๆ ส่วนอาคารหลังซ้ายสำหรับที่พักอาศัยของพระภิกษุ และสามเณร ใช้สำหรับพักผ่อนและรับกนิมนต์ ส่วนอาคารหลังขวาเป็นพื้นที่จอง ขอม (โรงครัว) และหอฉัน

พระธาตุเจดีย์ สร้างเมื่อปี พ.ศ.2475 รูปแบบเจดีย์ทรงระฆัง 5 ยอด องค์ ประฐานเป็นระฆังแปดเหลี่ยม ส่วนเจดีย์มุมเป็นระฆังกลมฐานล่างประดับซุ้มกระจนำสี่ ทิศ สร้างตามรูปแบบเจดีย์วัดต่อแพ มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งงาน ศิลปกรรมแบบไทใหญ่อิทธิพลศิลปะมอญ

อุโบสถ สร้างเมื่อปี พ.ศ.2553 – 2563 เป็นอาคารไม้สักทรงโรง มีลักษณะ ทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งศิลปกรรมแบบไทใหญ่ โครงสร้างเสาและคาน ผนัง-เพดานยกสูง หลังคาทรงจั่วซ้อนชั้น (หลังซ้อน) แบบสองคอสามชาย ภายใน ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานเป็นพระแก้วทรงเครื่องศิลปะไทยร่วมสมัย และ พระพุทธรูปหินอ่อนศิลปะพม่า มีพื้นที่ห้องกว้างขวางสำหรับประกอบสังฆกรรม

พระพุทธรูป ประติมากรรมพระพุทธรูปศิลปะไทใหญ่ ประดิษฐานบนรัตน บัลลังก์

งานพุทธศิลป์ศิลปะไทใหญ่ เป็นงานฝีมือช่างพระรีน ประกอบด้วย จิตรกรรมภาพเขียนสีพุทธประวัติ ทศชาติชาดก และเวสสันดรชาดก งาน ประติมากรรมลอยตัวรูปเทวดา รูปสัตว์

พระธาตุเจดีย์วัดประตูเมือง

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและ ศิลปกรรมไทใหญ่ และศิลปะพม่า เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณีและ พิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่

แหล่งที่ 8 วัดแม่สุริน

เลขที่ 102 หมู่ที่ 3 บ้านแม่สุริน ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัด แม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าจอง (วิหาร), $18^{\circ}54'51.50''$ N, $97^{\circ}56'41.82''$ E)

อาคารเสนาสนะประกอบด้วย จอง (วิหาร) พระธาตุเจดีย์ จองซอม (โรงฉัน) ศาลาเก็บของ ห้องน้ำ และลานจอดรถ

ประวัติความเป็นมาและมรดกทางวัฒนธรรม

วัดแม่สุริน สังกัดมหานิกาย ได้รับอนุญาตตั้งเป็นวัดเมื่อปี พ.ศ. 2469 ได้ สร้างจองขึ้นหนึ่งหลัง ต่อมาได้ทำการบูรณะใหม่ราวปี พ.ศ.2520 ในปี พ.ศ.2545

ศรัทธาชาวบ้านแม่สุรินได้ร่วมกันสร้างจองขอม (หอฉัน) และห้องสุขา ปีต่อมา พ.ศ. 2546 มีศรัทธาเป็นเจ้าภาพให้เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านหลังพระประธาน ฉาก ทิวทัศน์ธรรมชาติและสัตว์ป่า กระทั่งในปี พ.ศ.2558 ได้ร่วมกันสร้างพระธาตุกองมูแม่สุริน ขึ้นบนเนินเขาทางด้านทิศตะวันออกของจอง และได้สร้างผนังกันเป็นห้องใต้จองไว้สำหรับเก็บข้าวของเครื่องใช้ของวัด¹⁴

มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของวัดแม่สุริน ได้แก่

จอง (วิหาร) สร้างเมื่อปี พ.ศ.2469 บูรณะปฏิสังขรณ์ปี พ.ศ.2520 เป็นอาคารไม้ทรงโรง มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งศิลปกรรมแบบไทใหญ่ โครงสร้างเสาและคาน ผนัง-เพดานยกสูง หลังคาทรงจั่วซ้อนชั้น (หลังซ้อน) แบบสองคอสามชาย และยอดปราสาท ประกอบด้วย ส่วนของอาคารหลังกลางสำหรับประกอบศาสนพิธีต่างๆ ส่วนอาคารหลังซ้ายสำหรับที่พักอาศัยของพระภิกษุ ใช้สำหรับพักผ่อนและรับกนิมนต์ และห้องน้ำ พื้นใต้ถุนกันผนังก่ออิฐถือปูนเป็นห้องเก็บของ

จอง (วิหาร) วัดแม่สุริน

พระธาตุเจดีย์ สร้างเมื่อปี พ.ศ.2558 รูปแบบเจดีย์ทรงระฆัง 9 ยอด ฐานล่างประดับซุ้มจระนำแปดทิศ ตั้งอยู่บนลานประทักษิณ มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งงานศิลปกรรมแบบไทใหญ่ร่วมสมัย

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมไทใหญ่ และศิลปะพม่า เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่

แหล่งที่ 9 วัดป่าฝาง

เลขที่ - หมู่ที่ 4 บ้านป่าฝาง ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าจอง (วิหาร), 18°45'20.90" N, 97°56'25.13" E)

อาคารเสนาสนะประกอบด้วย จอง (วิหาร) จองซอม (โรงฉัน) ศาลาเอนกประสงค์ ห้องน้ำ และลานจอดรถ

วัดป่าฝาง สร้างขึ้นเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2530 ตรงกับวันศุกร์ แรม 15 ค่ำ เดือน 12 ใช้ระยะเวลาก่อสร้างรวม 6 ปี 56 วัน แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2537 แรกเริ่มมีจอง (วิหาร) เพียงหนึ่งหลัง ได้รับการบูรณะซ่อมแซมเมื่อปี พ.ศ. 2553 โดยเปลี่ยนวัสดุผนังจากฉาบขาวเป็นกระเบื้อง ต่อมาในปี พ.ศ. 2558 คณะศรัทธาได้ร่วมกันปรับเปลี่ยนวัสดุจองซอม (หอน้ำ) จากอาคารไม้เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน¹⁵

วัดป่าฝาง

มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของวัดป่าฝาง ได้แก่

จอง (วิหาร) สร้างเมื่อปี พ.ศ.2537 บูรณะปฏิสังขรณ์ปี พ.ศ.2553 เป็นอาคารไม้ทรงโรง มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งศิลปกรรมแบบไทใหญ่ โครงสร้างเสาและคาน ผนัง-เพดานยกสูง หลังคาทรงจั่วซ้อนชั้น (หลังซ้อน) แบบสองคอสามชาย ประกอบด้วย ส่วนของอาคารหลังใหญ่สำหรับประกอบศาสนพิธีต่างๆ พื้นที่ด้านซ้ายสำหรับที่พักอาศัยของพระภิกษุ ใช้สำหรับพักผ่อนและรับกนิมนต์ และห้องน้ำ ส่วนของอาคารหลังหน้ามีมุขทางขึ้น (ส่างหว่าง) และเป็นที่นั่งของอุบาสก อุบาสิกาในการประกอบพิธีทางศาสนา

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมไทใหญ่ เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่

แหล่งที่ 10 วัดหางปอน

เลขที่ 30 หมู่ที่ 3 บ้านหางปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอยะนวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าจอง (วิหาร), 18°42'10.81" N, 97°54'58.85" E)

วัดหางปอน

อาคารเสนาสนะประกอบด้วย จอง(วิหาร) จองขอม (โรงฉัน) ห้องน้ำ และลานจอดรถ

วัดหางปอน เดิมมีชื่อว่า วัดปางผัก สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2485 โดยคณะ ศรัทธาผู้สร้างนำโดย 1.นายคำยี่ 2.ผู้ใหญ่อุ่น อ่อนสด 3.นายจองใหญ่ นิลละออง 4. นายลาจู 5.นายเสาร์ เมฆทอง พร้อมกับชาวบ้านหางปอน ในปี พ.ศ.2562 จอง (วิหาร) เพิ่งได้รับการบูรณะซ่อมแซม ต่อเติมเป็นหอฉัน พร้อมกับเปลี่ยนวัสดุหลังคา มุงจากไม้แป้นเกล็ดเป็นแผ่นสังกะสี และเสริมดินเสาให้เกิดความแข็งแรงของอาคาร¹⁶ มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของวัดหางปอน ได้แก่

จอง (วิหาร) สร้างเมื่อปี พ.ศ.2485 บูรณะปฏิสังขรณ์ปี พ.ศ.2562 เป็น อาคารไม้ทรงโรง มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งศิลปกรรมแบบไทใหญ่ โครงสร้างเสาและคาน ผนัง-เพดานยกสูง หลังคาทรงจั่วซ้อนชั้น (หลังซ้อน) แบบสอง คอสามชาย ประกอบด้วย ส่วนของอาคารหลังใหญ่สำหรับประกอบศาสนพิธีต่างๆ พื้นที่ด้านซ้ายสำหรับที่พักอาศัยของพระภิกษุ ใช้สำหรับพักผ่อนและรับกนิมนต์ และ ห้องน้ำ ด้านหน้ามีมุขทางขึ้น (ส่างหวาง)

พระพุทธรูป พระประธานพระพุทธรูปศิลปะพม่า ประดิษฐานบนรัตน บัลลังก์

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและ ศิลปกรรมไทใหญ่ - ศิลปะพม่า เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณีและ พิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่

แหล่งที่ 11 วัดกองมูเหนือ (เมืองปอน)

เลขที่ - หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัด แม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าจอง (วิหาร), 18°44'50.14" N, 97°55'46.44" E)

อาคารเสนาสนะประกอบด้วย จอง (วิหาร) 2 หลัง พระธาตุเจดีย์ กุฏิ ห้องน้ำ และบันไดนาค

วัดดอยกองมูเหนือ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2450 ในช่วงที่พญาน้อยไพศาลเป็น ผู้นำ เดิมใช้เป็นพื้นที่สำหรับก่อเจดีย์ทรายของชาวบ้านในงานปอยจำตี (เดือน 6 ไท) ต่อมาบุตรชายของพญาน้อยไพศาลขึ้นเป็นนายบ้านเมืองปอน ได้สร้างเป็นพระธาตุ

เจดีย์ถวายเป็นขึ้น ในปี พ.ศ.2557 ได้สร้างศาลาการเปรียญเพิ่มอีก 1 หลัง ซึ่งยังสร้างไม่เสร็จ¹⁷

มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของวัดกองมูเหนือ ได้แก่

พระธาตุเจดีย์ สร้างเมื่อปี พ.ศ.2450 รูปแบบเจดีย์ทรงระฆัง 5 ยอด ฐานล่างประดับซุ้มจระนำสี่ทิศ และรูปปั้นสิงห์ที่มุมทั้งสี่ มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งงานศิลปกรรมแบบไทใหญ่

พระธาตุเจดีย์กองมูเหนือ

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมไทใหญ่ เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่

แหล่งที่ 12 วัดกองมูใต้ (เมืองปอน)

เลขที่ - หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าจอง (วิหาร), 18°43'44.82" N, 97°55'30.29" E)

วัดกองมูใต้

อาคารเสนาสนะประกอบด้วย จอง พระธาตุเจดีย์ กุฏิ รูปปั้นพระพุทธรูป พระสิวลี ห้องน้ำ และลานจอตรด

วัดดอยกองมูใต้ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2465 เดิมเป็นพื้นที่วัดร้างซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นโดยชาวลัวะในสมัยโบราณ ในขณะนั้นครุฑชาชาวไทใหญ่บ้านเมืองปอนเริ่มบูรณะขึ้นโดยสร้างจอง(วิหาร) ขึ้นหนึ่งหลัง และสร้างเจดีย์ครอบทับเจดีย์องค์เดิมขึ้น วัดแห่งนี้ได้รับการฟื้นฟูโดยพระครูสุภาจารคุณพร้อมกับครุฑชาชาวเมืองปอน¹⁸

มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของวัดกองมูใต้ ได้แก่

พระธาตุเจดีย์ สร้างเมื่อปี พ.ศ.2465 รูปแบบเจดีย์ทรงปราสาทแบบ 9 ยอด เจดีย์ประธานมีฐานรองรับเรือนธาตุในผังสี่เหลี่ยมย่อมุมสิบสองประดับซุ้มจระนำทั้งสี่ทิศ รับองค์ระฆังกลม ส่วนเจดีย์ทิศและเจดีย์มุม เป็นเจดีย์ขนาดเล็กทรงระฆังกลม ตั้งอยู่บนลานประทักษิณและกำแพงแก้วล้อมรอบ ประดับสิ่งปูชนียที่ทางเข้า มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งงานศิลปกรรมแบบไทใหญ่

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมไทใหญ่ เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่

แหล่งที่ 13 วัดธรรมเจดีย์วนาราม (เมืองปอนใต้)

เลขที่ - หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอยะนวม จังหวัด
แม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าจอง (วิหาร), 18°44'15.96" N, 97°55'18.98" E)

วิหารน้อยและพระธาตุเจดีย์วัดธรรมเจดีย์วนาราม

อาคารเสนาสนะประกอบด้วย จอง (วิหาร) พระธาตุเจดีย์ จอง (วิหารน้อย)
กุฏิ ห้องน้ำ และลานจอดรถ

วัดธรรมเจดีย์วนาราม สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2475 เดิมพื้นที่บริเวณวัดแห่งนี้
มีพระธาตุเจดีย์ตั้งอยู่มาแต่เดิม ชาวเมืองปอน เรียกว่า วัดเมืองปอนใต้ ต่อมาในปี
พ.ศ.2514 คณะศรัทธาชาวบ้านเมืองปอนได้ร่วมกันบูรณะพระธาตุเจดีย์โดยสร้าง
ครอบทับเจดีย์องค์เดิม ในปี พ.ศ.2531 ได้สร้างจอง (วิหารน้อย) ข้างพระธาตุเจดีย์ 1
หลัง ปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2559 จอง (ศาลาการเปรียญ) หลังใหญ่ถูกไฟไหม้ จึงมี
การสร้างจอง (วิหาร) ขึ้นใหม่ และบูรณะปฏิสังขรณ์ทาสีพระธาตุเจดีย์¹⁹

มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของวัดธรรมเจดีย์วนาราม ได้แก่

พระธาตุเจดีย์ สร้างเมื่อปี พ.ศ.2475 เจดีย์ขนาดเล็ก รูปแบบเจดีย์ทรงระฆัง
กลม ฐานล่างเป็นสี่เหลี่ยมรองรับฐานสี่เหลี่ยมยกเก็จรับองค์ระฆัง อยู่บนลาน
ประทักษิณและกำแพงแก้วล้อมรอบ มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งงาน
ศิลปกรรมแบบไทใหญ่

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมไทใหญ่ เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่

แหล่งที่ 14 วัดทุ่งเมืองปอน ธ.

เลขที่ 129 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าจอง (วิหาร), 18°44'5.86" N, 97°55'40.92" E)

จอง (ศาลาการเปรียญ) วัดทุ่งเมืองปอน ธ.

อาคารเสนาสนะประกอบด้วย วิหาร อุโบสถ ศาลาการเปรียญ (ศาลาสามัคคีอนุสรณ์) กุฏิ ห้องน้ำ และลานจอดรถ

วัดทุ่งเมืองปอน ธ. หรือ ทุ่งปาง สังกัดธรรมยุติกนิกาย สร้างขึ้นเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2546 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อปี พ.ศ. 2549 ปัจจุบันพระครูสังวรธรรมภินันท์ (พระอาจารย์สำเร็จ อุชฺชาโร) เป็นเจ้าอาวาส²⁰

มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของวัดทุ่งเมืองปอน ธ. ได้แก่

ศาลาการเปรียญ สร้างเมื่อปี พ.ศ.2546 เป็นอาคารไม้ทรงโรง มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งศิลปกรรมแบบไทใหญ่ โครงสร้างเสาและคาน ผนัง-เพดาน ยกสูง หลังคาทรงจั่วต่อชายคาและหลังคาจั่วมุขหน้า มุงด้วยสังกะสีและใบตองตึง พื้นที่ภายในประกอบด้วย พื้นที่สำหรับประกอบศาสนพิธีต่างๆ พื้นที่สำหรับที่พักอาศัยของพระภิกษุและรับกนิมนต์

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมไทใหญ่ เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่

แหล่งที่ 15 วัดกองมูเบญจรงค์คีรียะ

เลขที่ - หมู่ที่ 3 บ้านแม่สุริน ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าจอง (วิหาร), 18°54'44.60"N, 97°56'37.82" E)

อาคารเสนาสนะประกอบด้วย จອງ (วิหาร) พระธาตุเจดีย์ ภูมิ ศาลาการเปรียญ หอระฆัง ประติมากรรมช้าง ศาลา หอน้ำ และลานจอดรถ

วัดกองมูเบญจรงค์คีรียะ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2552 จากพื้นที่เดิมซึ่งรกร้างและมีเพียงพระธาตุเจดีย์องค์เล็กตั้งอยู่ สันนิษฐานว่า ชาวละโว้เป็นผู้สร้างถวายไว้ก่อนที่ชาวไทใหญ่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนแห่งนี้ จากคำรื้อของพระครูสุทธวรกิจ จึงได้นำคณะศรัทธาชาวบ้านแม่สุรินและประชาชนทั่วไปมาพัฒนาพื้นที่บริเวณนี้ใหม่ จากนั้นพร้อมใจกันสร้างพระธาตุเจดีย์องค์ใหม่ครอบเจดีย์องค์เดิม และอาคารเสนาสนะต่างๆขึ้นมาเป็นลำดับ²¹

มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของวัดกองมูเบญจรงค์คีรียะ ได้แก่

พระธาตุเจดีย์ สร้างเมื่อปี พ.ศ.2552 รูปแบบเจดีย์ทรงระฆังกลมแบบ 5 ยอด ชูฐานล่างเป็นทรงสี่เหลี่ยม - แปดเหลี่ยม - วงกลม รองรับกระชัง ประดับรูปปั้นนรสิงห์ และหม้อดอก ตามแบบแผนของพระธาตุเจดีย์ศิลปะพม่า มีลานประทักษิณและกำแพงแก้วล้อมรอบ แม้จะเป็นพระธาตุเจดีย์สร้างใหม่แต่ทางด้านคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งงานศิลปกรรมนั้นยังยึดตามคตินิยมและแบบแผนดั้งเดิมไว้อย่างเคร่งครัด

พระธาตุเจดีย์กองมูเบญจรงค์ค้อริยะ

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่รับอิทธิพลศิลปะพม่า เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทยใหญ่

แหล่งที่ 16 สำนักสงฆ์ดอยมูญา

เลขที่ หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าจอง (วิหาร), 18°49'51.65" N, 97°57'13.87" E)

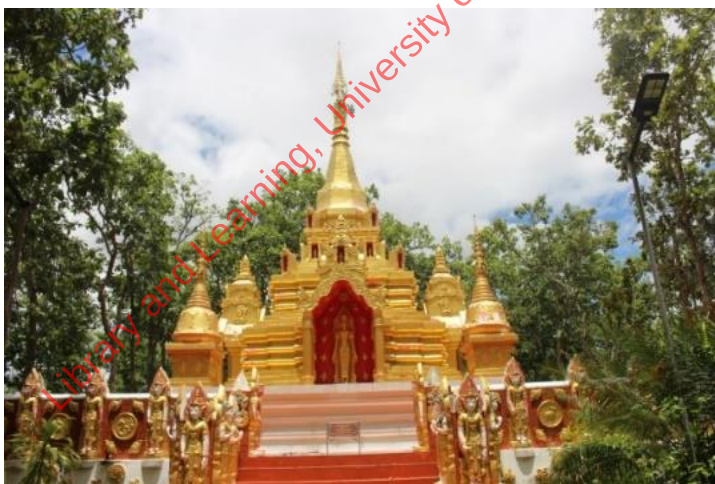
อาคารเสนาสนะประกอบด้วย พระธาตุเจดีย์ พระธาตุอินแขวนจำลอง รูปปั้นพระพุทธรูปปางเปิดโลก ภูมิ จอง (วิหาร) บันไดทางขึ้น ศาลา และห้องน้ำ

สำนักสงฆ์ดอยมูญาได้รับการพัฒนาและสร้างขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2550 เดิมเป็นแหล่งที่ตั้งโบราณสถานร้าง สันนิษฐานว่า ชาวละโว้ในสมัยโบราณได้สร้างวัดและพระธาตุเจดีย์ไว้ ซึ่งพระภิกษุขณะ รตนโชโต ได้นำชาวบ้านเมืองขุนยวมขึ้นไปพัฒนาเป็นสำนักสงฆ์ ร่วมกันสร้างวิหาร (จอง) และเจดีย์องค์ใหม่ขึ้นมาในตำแหน่งที่ตั้งเดิม ตั้งชื่อว่า “พระเจดีย์รัตนบวรธรรม” ต่อมาในปีพ.ศ. 2554 ศรัทธาของสำนัก

สงฆ์ได้นิมนต์พระอาจารย์อุบล เดชธมโม จากสำนักสงฆ์บ้านหนองแดงให้มาจำพรรษาที่สำนักสงฆ์ดอยโมหยา จากนั้นในปี พ.ศ.2559 ท่านมีดำริให้สร้างพระธาตุอินทร์แขวนจำลองขึ้นอีกหนึ่งองค์ตลอดจนอาคารเสนาสนะต่างๆขึ้นมาเป็นลำดับถึงทุกวันนี้สำหรับที่มาของชื่อ มูยา (อ่านออกเสียง มุหยา) เป็นคำเรียกของชาวไทใหญ่ซึ่งมีความหมายคือ โมหยา (ภาษาพม่า) แปลว่า ฝนตก ส่วนอีกความหมายหนึ่งจะหมายถึง มูยา ที่แปลว่า กล้องยาสูบของชาวกะเหรี่ยง²²

มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของสำนักสงฆ์ดอยมูยา ได้แก่

พระธาตุเจดีย์ สร้างเมื่อปี พ.ศ.2550 รูปแบบเจดีย์ทรงระฆัง 5 ยอด องค์ประธานทรงแปดเหลี่ยม ส่วนเจดีย์มุมเป็นทรงระฆังกลม ขุดฐานล่างประดับซุ้มจระนำทั้งสี่ทิศ มีลานประทักษิณ และกำแพงแก้วล้อมรอบ ตกแต่งประติมากรรมรูปเทวดาโดยรอบ มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและตกแต่งงานศิลปกรรมไทใหญ่ร่วมสมัย

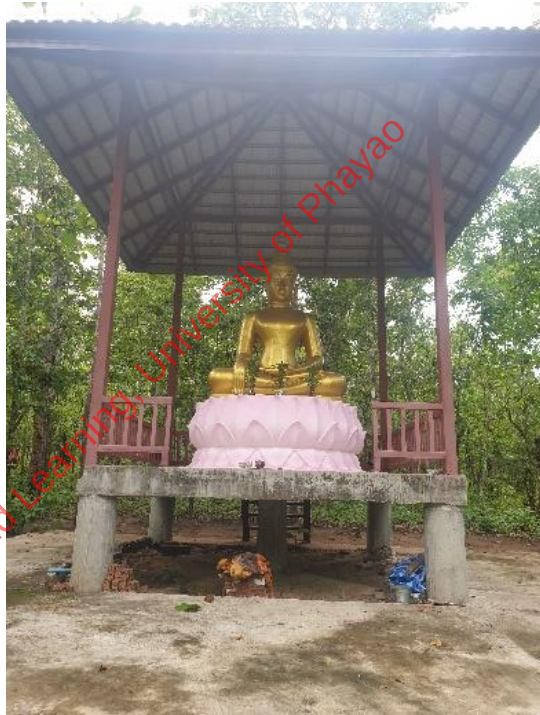
พระเจดีย์รัตนบรรพตธรรม

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมไทใหญ่ร่วมสมัย เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่

แหล่งที่ 17 สำนักสงฆ์หนองผักเฝ็ด

ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าดอยเวียงหล้า เขตปกครอง หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าจอง (วิหาร), 18°49'55.06" N, 97°54'43.64" E)

พระพุทธรูปและวิหารชั่วคราวสำนักสงฆ์หนองผักเฝ็ด

อาคารเสนาสนะประกอบด้วย วิหาร กุฏิ ศาลา โรงฉัน และห้องน้้า

สำนักสงฆ์หนองผักเฝ็ด สร้างขึ้นในที่ดั้งเดิมของแหล่งโบราณสถานวัดร้างหนองผักเฝ็ด สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2555 มีพระธุดงค์เข้าไปตั้งอาศรมอยู่แล้วพัฒนาขึ้นเป็นสำนักสงฆ์ขึ้นมาโดยใช้พื้นที่ในอาณาบริเวณเดียวกัน มีการสร้างอาคารเสนาสนะขึ้นมาเป็นลำดับ ซึ่งวิหารที่เป็นอาคารหลักยังคงดำเนินการไม่แล้วเสร็จ ชื่อเรียกสถาน

ที่มาจากหนองน้ำแห่งหนึ่งในบริเวณนี้ที่เคยมีต้นผักเผ็ด (ผักคราด) ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ปัจจุบันได้แห้งขอดไปแล้ว²³

มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของสำนักสังฆหนองผักเผ็ด ได้แก่ วัดร้างหนองผักเผ็ด

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีโบราณสถานหรือวัดร้างซึ่งมีคุณค่าทางโบราณคดี สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมในวัฒนธรรมความเชื่อทางพุทธศาสนาของชาวลัวะ - ล้านนา และชาวขุขุม

แหล่งที่ 18 สำนักสงฆ์ห้วยผาบาท

เลขที่ - หมู่ที่ 1 บ้านขุขุม ตำบลขุขุม อำเภอขุขุม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าจอง (วิหาร) ประดิษฐานรอยพระพุทธรูป, 18°50'11.35" N, 97°

อาคารเสนาสนะประกอบด้วย จอ (วิหาร) ประดิษฐานรอยพระพุทธรูป พระธาตุเจดีย์ พระพุทธรูป กุฏิ โรงฉัน และห้องน้ำ

สำนักสงฆ์ห้วยผาบาท (พระบาท) หรือ พระพุทธรูปที่รอยกลางดง มีรอยพระพุทธรูปที่เกิดจากก้อนหินโดยธรรมชาติ ซึ่งชาวเมืองขุขุมเคยมีประเพณีการไหว้รอยพระพุทธรูป ในช่วงเดือน 6 หรือ 7 (ไท) มาแต่โบราณ โดยจะเดินทางด้วยเท้าเปล่าจากในตัวเมืองไปตามเส้นทางเดิน และอยู่พำนักค้างแรมหนึ่งคืน ซึ่งปัจจุบันไม่มีผู้ปฏิบัติด้วยวิธีการดังกล่าวแล้ว

เมื่อปี พ.ศ.2528 ชาวเมืองขุขุมร่วมกันสร้างศาลาไว้เพื่อเป็นสถานที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปให้เกิดสะดวกต่อผู้ที่เข้าไปกราบไหว้สักการะ ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ.2546 กรมป่าไม้ได้เข้าไปยึดพื้นที่ดินและไม่อนุญาตให้สามารถใช้สอยได้ จนกระทั่งในปีต่อมา พ.ศ.2547 กรมป่าไม้มีประกาศคืนพื้นที่ดังกล่าวให้อีกครั้ง โดยจัดให้เป็นพื้นที่ป่าร่วมกับโครงการพุทธอุทยาน ในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าดอยเวียงหล้า จนถึงปี พ.ศ.2552 ศรัทธาชาวขุขุมได้ร่วมกันบูรณะปฏิสังขรณ์ศาลาขึ้นเป็นจอ (วิหาร) สำหรับประดิษฐานรอยพระพุทธรูป พร้อมกันกับสร้างพระธาตุเจดีย์ขึ้นหนึ่งองค์ ในปัจจุบันมีเส้นทางรถยนต์สามารถเข้าไปได้ถึง แต่เฉพาะในช่วงหน้าแล้ง

หรือถนนแห่งเท่านั้น ซึ่งในช่วงปลายเดือนเมษายนนั้นชาวเมืองขุนยวมจะนำดอกไม้ น้ำส้มป่อยและเครื่องสักการบูชาเดินทางไปกราบไหว้ และสรงน้ำรอยพระพุทธรูป โดยมีพระจิตเมธ โยคจาร เป็นผู้ดูแลและจำวัดอยู่ที่สำนักสงฆ์แห่งนี้²⁴

แผ่นหินรอยพระพุทธรูป (ผาบาท)

มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของสำนักสงฆ์ห้วยผาบาท ได้แก่

แผ่นหินรอยพระพุทธรูป เป็นแผ่นหินทรายที่ปรากฏร่องรอยพระพุทธรูปจำนวนมากสักรอย ได้รับการติดตั้งไว้บนฐานบัวด้านหน้ารัตนบัลลังก์ (แท่นแก้ว)

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีศิลปวัตถุซึ่งมีคุณค่าทางโบราณคดี ในวัฒนธรรมความเชื่อทางพุทธศาสนาของชาวไทยใหญ่ และชาวขุนยวม

ความเข้าใจในศาสนสถานไทใหญ่

มรดกทางวัฒนธรรมประเภทวัดในพื้นที่ขุนยวม มีปรากฏในเขตพุทธสถานล้วนเป็นงานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นจากความศรัทธาของชาวขุนยวมที่มีต่อพุทธศาสนา โดยมีพัฒนาการของการสร้างสรรค์มาอย่าง

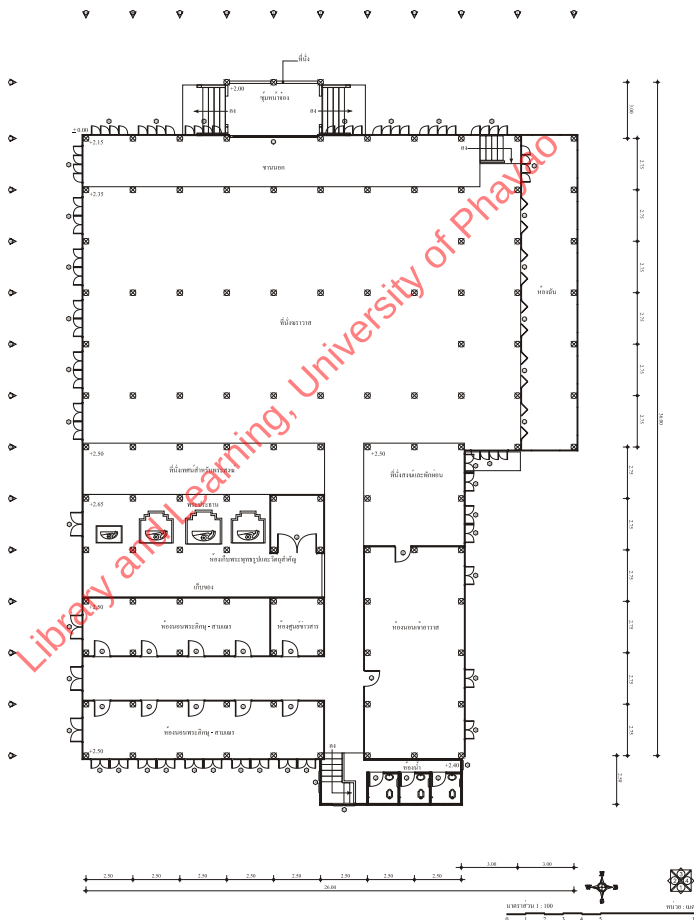
ต่อเนื่อง นับตั้งแต่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่เมื่อราวช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 อธิบายได้ดังนี้

งานสิ่งปลูกสร้าง ได้แก่ “จอง” (วิหาร หรือ ศาลาการเปรียญ หรือ วัด – การสร้างจองจึงเปรียบเสมือนการสร้างวัดขึ้นมาในวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่หรือพม่า มาแต่โบราณ) สำหรับในงานวิจัยนี้ได้ใช้คำว่า จอง เป็นคำเรียกแทนอาคารที่มีขนาดใหญ่โต ตั้งอยู่โดดเด่นเป็นประธานหรืออาคารหลักในวัด หากมีอาคารประเภทอื่นๆ จะตั้งอยู่ต่างหากโดยรอบซึ่งจะมีหน้าที่ใช้สอยแตกต่างกันไปหรือจะไม่มีเลยก็ได้ จองมีลักษณะเป็นอาคารหมู่ที่รวมพื้นที่ใช้สอยจากอาคารหลายประเภทในทางพุทธศาสนา เข้าไว้ด้วยกัน มีโครงสร้างพื้นยกใต้ถุนสูงร่วมกัน แต่มีโครงสร้างหลังคาแยกกัน โดยให้ความสำคัญกับชุดหลังคาที่คลุมพื้นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปภายใน ประการสำคัญ คือ ได้ก่อให้เกิดเป็นแบบแผนของการใช้สอยพื้นที่ และระบบการสัญจรภายในอาคาร ที่มีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมขึ้น โดยสามารถจำแนกส่วนรายละเอียดเป็นพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

พื้นที่รัตนบัลลังก์ (แท่นแก้วหรือฐานชุกชี) เป็นพื้นที่สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป มีความสำคัญมากที่สุด อยู่บริเวณกลางอาคารติดผนังด้านหลัง คลุมพื้นที่ขนาดตั้งแต่สองช่วงเสาขึ้นไปในแนวกว้าง แท่นจะมีพื้นที่กว้างเพื่อจุดมุ่งหมายสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปพระประธานเมื่อแรกสร้างและพระพุทธรูปที่มีศรัทธาจะนำมาถวายในโอกาสต่างๆ ซึ่งจะเห็นว่จองทุกแห่งจะมีพระพุทธรูปอยู่เป็นจำนวนมาก หากมองจากภายนอกของอาคารพื้นที่ส่วนนี้จะคลุมด้วยหลังคาที่มียอดสูงสุดในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เพื่อเน้นให้ทราบถึงสถานะภาพอันสูงส่งของพระพุทธรูปหรือพระพุทธเจ้าที่ประดิษฐานอยู่ภายใน นอกจากนี้ หากมองไปยังพื้นที่ใต้ถุนแล้วจะพบว่ามีการก่อกำแพงเป็นการเฉพาะ เนื่องจากมีจุดมุ่งหมายให้เป็นฐานรองรับน้ำหนักของแท่นกับพระพุทธรูปทั้งหมด

พื้นที่อาสนสงฆ์ เป็นที่นั้งสำหรับพระภิกษุสงฆ์ – สามเณร ต่อเนื่องเป็นแนวขวางอยู่ด้านหน้าของรัตนบัลลังก์ และมีพื้นที่ลาดลงหนึ่งระดับ ใช้สอยเฉพาะในการประกอบพิธีทางศาสนา ได้แก่ การสวด และการรับนิมนต์ในกาต่างๆ ส่วนการเทศนาธรรมจะขึ้นไปนั่งบนแท่นธรรมาสล้อยต่างหาก พื้นที่ดังกล่าวนี้ยังมีข้อห้ามชัดเจนไม่ให้สุภาพสตรีขึ้นไปทั้งในเวลาปกติและเวลาที่มีการประกอบพิธีกรรม

พื้นที่นั่งฆราวาส ต่อเนื่องจากพื้นที่อาสนสงฆ์ โดยลดระดับพื้นลงอีกหนึ่งระดับ เป็นระดับของพื้นเรือนอาคารจริงๆ ที่ขนาดกว้างขวางไปจนถึงชน สำหรับพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาร่วมประกอบพิธีทางศาสนาในวันสำคัญ อีกทั้งยังใช้เป็นพื้นที่สำหรับการนั่งวิปัสสนากรรมฐานของผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมในช่วงเวลานานๆ หรือนอนเฝ้าวัด

ภาพวาดลายเส้นแผนผังจอง (วิหาร) วัดเมืองปอน

ที่มา : โครงการสำรวจเรือนพักอาศัยกลุ่มชาติพันธุ์ใต้เพื่อจัดทำฐานข้อมูล
พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและ
ชาติพันธุ์ล้านนา

พื้นที่พำนักอาศัย เรียกว่า จองเจ้าบุญหรือจองเจ้าสา่ง เป็นที่พำนักอาศัย
สำหรับการพักผ่อนและหลับนอนของเจ้าอาวาส พระสงฆ์ และสามเณร แบบแผนจะ
อยู่ทางด้านขวามือขององค์พระประธานเสมอ พื้นที่ส่วนนี้มีโครงสร้างของชุดหลังคา
แยกออกจากหลังกลาง ห้องของเจ้าอาวาสจะเป็นห้องหลักที่มีพื้นที่ว่างด้านหน้าประตู
ไว้สำหรับการรับกนิมนต์ทั่วไป ส่วนห้องอื่นๆจะได้รับการกั้นเป็นห้องๆไปตาม
โครงสร้างของเสาอาคาร

พื้นที่โรงฉัน เรียกว่า จองขอม เป็นที่สำหรับการจัดเก็บ จัดเตรียม ปู
อาหาร และฉันภัตตาหารของพระภิกษุ – สามเณร อยู่เยื้องมาด้านหน้าของพื้นที่อยู่
อาศัย

พื้นที่ห้องสุขา เรียกว่า ฐาน เป็นที่สำหรับการชำระล้างร่างกาย และทำธุระ
ส่วนตัวของพระภิกษุ – สามเณร มักจะอยู่ติดกับพื้นที่โรงฉัน

พื้นที่ขาน เป็นพื้นที่ส่วนภายนอกที่ต่อเนื่องจากพื้นที่เรือน จะลดระดับลงหนึ่ง
ชั้น ประกอบด้วยขานหน้า ใช้สำหรับนั่งพักหรือทำกิจกรรมของพุทธศาสนิกชน
ประกอบไปด้วยขานหน้า ให้ฆราวาสใช้ขึ้น – ลงได้ และขานหลังสำหรับพระภิกษุ –
สามเณร

พื้นที่บันได เรียกว่า ส่างหวาง เป็นพื้นที่เชื่อมต่อลงไปยังพื้นดิน นิยมสร้าง
เป็นมุขหลังคาด้านหน้า และมีบันไดทางขึ้น – ลง จะสร้างเป็นราวบันไดหรือที่นั่งก็ได้

พื้นที่ปรับการใช้สอย ในจองบางหลังมีการปรับพื้นที่ใช้สอยในส่วนหนึ่งของพื้นที่
นั่งฆราวาสให้เป็นที่เฉพาะ เช่น การจัดแสดงศิลปวัตถุ โบราณวัตถุของวัด เป็นต้น

รูปทรงหลังคา มีคุณลักษณะของรูปทรงแบบพิเศษอยู่ที่รูปแบบการซ้อนขึ้น
ของหลังคา ในสองลักษณะ คือ การซ้อนของหลังคาทรงจั่ว เรียกว่า หลังคาซ้อน และ
การยื่นชายคาออกจากแนวคอสอง โดยเรียกตามจำนวน เช่น สองคอสามชาย สามคอ
สี่ชาย เป็นต้น รูปทรงหลังคาจะโดดเด่นสามารถมองเห็นได้จากระยะทางไกล
เนื่องจากความสูงของชุดหลังคา โดยเฉพาะชุดหลังคาหลักที่นิยมสร้างเป็นรูปทรง
ปราสาทซ้อนขึ้น หรือหลังซ้อนที่ยกสูงหลายชั้น

การตกแต่งงานศิลปกรรม เป็นงานตกแต่งประดับตามโครงสร้างอาคารทั้งภายในและภายนอก ทำให้เกิดความสวยงามด้วยวัสดุและเทคนิคของงานช่าง ศิลปะไทใหญ่ ได้แก่ งานไม้แกะสลัก งานลงรักปิดทอง และงานฉลุโลหะ ส่วนมากนิยมใช้วัสดุที่มีความคงทนและมีมูลค่า คือ ทองคำเปลว ไม้ แก้วอัญมณี แผ่นโลหะ และหรือวัสดุสมัยใหม่

การใช้สอย พื้นที่ถูกใช้สอยอยู่ตลอดเวลาจากพระภิกษุและสามเณร และจากพุทธศาสนิกชนชาวไทใหญ่ที่มีเข้ามาใช้พื้นที่ในการประกอบพิธีกรรมในงานประเพณี 12 เดือน และวันศีลในแต่ละรอบเดือน ส่งผลให้อาคารได้รับการดูแลรักษาอยู่เสมอ และมีการบูรณะปฏิสังขรณ์อยู่เสมอเพื่อให้มีสภาพสมบูรณ์พร้อมที่ใช้งานจากชุมชน ดังนั้น จองจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญมากเมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นๆ

จองของวัดในพื้นที่ชุมชนมีจำนวน 10 หลัง ได้แก่ จองวัดเมืองปอน (พ.ศ. 2410) จองวัดม่วยต้อ (พ.ศ. 2451) จองวัดต้อแพ (พ.ศ. 2461) จองวัดแม่สุริน (พ.ศ. 2469) จองวัดประตูเมือง (พ.ศ. 2475) จองวัดหางปอน (พ.ศ. 2485) จองวัดคำโน (พ.ศ. 2520) จองวัดป่าฝาง (พ.ศ. 2537) จองวัดขุม (พ.ศ. 2538) และจองวัดทุ่งเมืองปอน (พ.ศ. 2546)

กลุ่มงานสิ่งก่อสร้าง – พระธาตุเจดีย์ เป็นสิ่งก่อสร้างในทางพุทธศาสนาที่มีลักษณะทรงปากแตวยอดแหลม ภายในบรรจุพระธาตุหรืออัฐิธาตุ สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่เคารพบูชาระลึกถึงพระพุทธเจ้า หรืออื่นๆตามเจตนา สำหรับวัดของชาวไทใหญ่ไม่ได้เคร่งครัดว่าต้องมีพระธาตุเจดีย์เป็นองค์ประกอบภายในที่วัด ซึ่งพบว่าในอดีตนิยมที่จะไปสร้างไว้ตามยอดดอยที่อยู่ใกล้กับชุมชนหรือบางแห่งจะอยู่ตามเส้นทางเดินทางเท้า และจะมีประเพณีไหว้พระธาตุของแต่ละชุมชนเป็นประจำทุกปี สำหรับพระธาตุเจดีย์ในชุมชนพบว่า เป็นพระธาตุเจดีย์ศิลปะไทใหญ่จำนวน 14 องค์ และพระธาตุเจดีย์ศิลปะล้านนาจำนวน 1 องค์

พระธาตุเจดีย์ศิลปะไทใหญ่จำแนกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

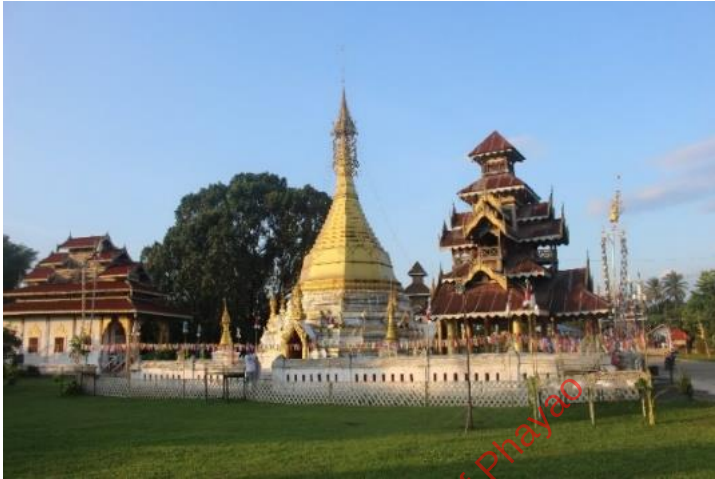
ประเภทที่ 1 พระธาตุเจดีย์ทรงระฆังกลม หมายถึง เจดีย์ที่มีองค์ระฆังเป็นองค์ประกอบสำคัญและมีฐานเป็นวงกลม รูปแบบจะประกอบด้วยส่วนฐานในทรงสี่เหลี่ยมยกเก็จ ทรงแปดเหลี่ยม และทรงกลม รองรับส่วนกลางที่มีองค์ระฆังเป็นส่วนสำคัญ และส่วนยอดที่ประกอบด้วยปล้องไฉน ปัทมบาท ปลียอด และฉัตร ได้แก่ พระธาตุเจดีย์วัดกองมูเหนือ (พ.ศ. 2450) พระธาตุเจดีย์วัดธรรมเจดีย์วราราม (พ.ศ. 2475)

พระธาตุเจดีย์วัดม่วยต่อ 4 องค์ (พ.ศ.2479) พระธาตุเจดีย์ม่วยต่อ 1 องค์ (พ.ศ.2540)
พระธาตุเจดีย์วัดคำโน (พ.ศ.2546) พระธาตุเจดีย์รัตนบวรธรรม (พ.ศ.2550) พระธาตุ
เจดีย์ก่องมูเบญจรงค์องค์อริยะ (พ.ศ.2552) และพระธาตุเจดีย์วัดแม่สุริน (พ.ศ.2558)

พระธาตุเจดีย์วัดม่วยต่อ

ประเภทที่ 2 พระธาตุเจดีย์ทรงระฆังแปดเหลี่ยม หมายถึง เจดีย์ที่มีองค์
ระฆังเป็นองค์ประกอบสำคัญและมีฐานเป็นแปดเหลี่ยม รูปแบบจะประกอบด้วย
ส่วนฐานในทรงสี่เหลี่ยม และทรงแปดเหลี่ยม รองรับส่วนกลางที่มีองค์ระฆังเป็นส่วน
สำคัญ และส่วนยอดที่ประกอบด้วยปล้องไฉน ปัทมบาท ปลียอด และฉัตร ได้แก่ พระ
ธาตุเจดีย์วัดต่อแพ (พ.ศ.2463) และพระธาตุเจดีย์วัดประตูเมือง (พ.ศ.2475)

พระธาตุเจดีย์วัดต่อแพ

ประเภทที่ 3 พระธาตุเจดีย์ทรงปราสาท หมายถึง เจดีย์ที่มีส่วนฐานในลักษณะของเรือนปราสาทหรือเรือนธาตุที่มียอดแหลมเป็นองค์ประกอบสำคัญ โดยมีส่วนยอดหลังคาเป็นชุดฐานซ้อนลดหลั่นรับองค์ระฆัง และส่วนยอด ประกอบด้วย ปล้องไฉน ปัทมบาท ปลียอด และฉัตร ได้แก่ พระธาตุเจดีย์วัดกองมูใต้ (พ.ศ.2465)

ส่วนพระธาตุเจดีย์ศิลปะล้านนา มีประเภทเดียว เป็นเจดีย์ทรงระฆังกลมแบบพื้นเมืองเชียงใหม่ เจดีย์ที่มีชุดฐานรองรับองค์ระฆังประกอบด้วย ฐานเขียงทรงสี่เหลี่ยมรับฐานปัทมในผังสี่เหลี่ยมย่อมุมยี่สิบ ฐานเขียงกลมซ้อนสามชั้นรับชุดมาลัยเถาในลักษณะฐานปัทมคาคูหกแกวสองเส้น ต่อด้วยองค์ระฆังทรงกลม บัลลังก์ ปล้องไฉน ปลียอด และฉัตร ได้แก่ พระธาตุเจดีย์วัดโพธาราม

(ซ้าย) พระธาตุเจดีย์ดอยกองมูใต้ (ขวา) พระธาตุเจดีย์วัดโพธาราม

กลุ่มงานศิลปกรรม – ประกอบไปด้วยพระพุทธรูป พระพุทธรูป ภาพจิตรกรรมเขียนสี ประกับคัมภีร์และปี่สา

พระพุทธรูป เป็นประติมากรรมลอยตัวที่สร้างขึ้นแทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใช้วัสดุประเภทไม้ หินสบู่ หินอ่อน และปั้นรัก พบว่า พระพุทธรูปที่นิยมนำมาถวายและสร้างขึ้นในพื้นที่ขุนยวมล้วนเป็นรูปแบบงานศิลปะพม่ายุคหลัง – สมัยมณฑลเยลลี่ สำหรับพระพุทธรูปเมื่อถวายให้แก่วัดแล้วจะนำขึ้นไปประดิษฐานอยู่บนรัตนบัลลังก์ภายในจองเป็นสำคัญ หากสังเกตจะเห็นว่า มีพระพุทธรูปตั้งอยู่เป็นจำนวนมากมาย ทั้งนี้ เนื่องจากความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่นิยมอุทิศถวายไว้แต่พระพุทธศาสนาโดยถือเป็นอันสงฆ์อันยิ่งใหญ่ที่จะบังเกิดมีแก่ผู้ถวาย เช่น พระพุทธรูปวัดคำใน พระพุทธรูปวัดเมืองปอน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สำหรับพระพุทธรูปที่มีศรัทธานำมาถวายให้แก่วัดแล้ว หากเป็นองค์ที่มีขนาดใหญ่ ก็จะนิยมสร้างจองไว้ต่างหากเป็นหลังๆ ไป เรียกว่า จองน้อย ซึ่งสามารถเข้าไปกราบไว้บูชาสักการะได้เช่นเดียวกัน เช่น จองน้อยวัดต่อแพ จองน้อยวัดม่วยต่อ เป็นต้น

พระพุทธรูปที่มีปรากฏอยู่ในพื้นที่ขุนยวมถือเป็นโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่มีคุณค่าและความสำคัญยิ่งของวัด – ชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการจัดเก็บและดูแลรักษาไว้ให้เป็นระบบระเบียบที่ดี และเกิดความปลอดภัย

พระพุทธรูปศิลปะพม่าภายในจอง (วิหาร) วัดคำใน

พระพุทธรูป เป็นรอยประทับพระบาทของพระพุทธเจ้า รอยพระพุทธรูปที่พบในพื้นที่ขุนยวมเป็นรูปแบบรอบประทับตามธรรมชาติในแผ่นหินทราย ถือเป็นสัญลักษณ์ประเภทหนึ่งที่รำลึกถึงองค์พระพุทธเจ้า ลักษณะเป็นรอยพระบาทที่รอยตั้งอยู่ที่สำนักสงฆ์ห้วยผาบาท ชาวขุนยวมจัดงานสรงน้ำเป็นประจำทุกปีในช่วงปลายเดือนเมษายน

ผ้าปัก เป็นภาพเล่าเรื่องมีเพียงชิ้นเดียวที่เป็นศิลปะวัดอุ้นมีค่าของวัดและชุมชนบ้านต่อแพ โดยศรัทธาผู้นำมาถวายเมื่อปี พ.ศ. 2460 เป็นงานผ้าปักเลื่อม เล่าเรื่องพระเวสสันดรชาดก ลักษณะของภาพผาก ตัวละคร เครื่องแต่งกาย และองค์ประกอบของตัวภาพ มีรูปแบบเทคนิคและวัสดุที่นิยมในงานช่างศิลปะพม่ายุคหลัง ปัจจุบันได้รับการจัดเก็บซึ่งใส่กรอบในตู้กระจก ติดตั้งภายในจองทางด้านขวามือของพระประธาน

ภาพปักเลื่อมพระเวสสันดรชาดก

ภาพเขียนสี เป็นงานจิตรกรรมเขียนสีเมื่อปี พ.ศ. 2521 โดยพระธีร วิสุทโธ อดีตเจ้าอาวาสวัดประดู่เมือง มีเนื้อหาเล่าเรื่องเกี่ยวกับพุทธประวัติ ทศชาติชาดก และแทรกวิถีชีวิตประเพณีของชาวไทยใหญ่ไว้เป็นแห่งๆ ลักษณะของภาพฉาก ตัวละคร เครื่องแต่งกาย และองค์ประกอบของตัวภาพเข้าใจว่าจะลอกเลียนแบบจากภาพผ้าปักที่วัดต่อแพซึ่งใช้เป็นต้นแบบในการเขียน ทำให้รูปแบบของงานเขียนแม้เป็นงานช่างมือพื้นถิ่นแต่ก็ได้รับอิทธิพลจากงานศิลปะพม่า โดยเฉพาะเครื่องแต่งกายที่ยังใช้ตามแบบราชสำนักพม่า ปัจจุบันภาพเขียนทั้งหมดติดตั้งไว้ที่ผนังห้องและแนวคอสองภายในจองวัดประดู่เมือง เห็นได้ว่า ภาพเขียนสีนี้เป็นผลงานเพียงชิ้นเดียวที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์โดยฝีมือช่างพื้นถิ่นชาวไทยใหญ่ในขุนยวม

ประกับคัมภีร์และปั๊บสา เป็นแผ่นไม้ 2 ชั้นทรงแปดเหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้างยาวเท่ากับหน้ากระตาด ใช้ประกับด้านหน้าและด้านหลังของแผ่นกระตาดปั๊บสา ส่วนใหญ่ทำจากไม้เนื้อแข็ง โดยนิยมเขียนลวดลายประดับตกแต่งด้วยเทคนิคการลงรักปิดทองหรือแกะสลักไม้ลงรักปิดทอง ประกับนี้จะทำหน้าที่ห่อหุ้มปั๊บสาเพื่อไม่ให้เกิดการผุพังง่าย สามารถพกพาและจัดเก็บได้สะดวก สำหรับชิ้นงานประกับคัมภีร์และปั๊บสาที่พบในพื้นที่ขุนยวม ส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนาว่าด้วยธรรมะชาดก หากเป็นวรรณกรรมทั่วไปก็จะเป็นนิทานพื้นบ้าน ตำรายา ตำราโหราศาสตร์ ส่วนใหญ่ได้รับการเก็บรักษาไว้ในหีบธรรมหรือตู้เอกสารในวัดบางแห่งจะนำมาจัดแสดงไว้ให้สามารถชมได้ ส่วนวัดบางแห่งก็จะเก็บรักษาไว้ เช่น วัดม่วยต่อ วัดเมืองปอน วัดต่อแพ เป็นต้น

ประกับและคัมภีร์, วัดเมืองปอน

เรือนพักอาศัย

เรือนพักอาศัย หมายถึง สิ่งปลูกสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์ที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว เป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ใช้วัสดุจากไม้จริงที่มีความคงทน ทำให้สามารถอยู่อาศัยแบบถาวรและใช้งานได้ยาวนาน การปลูกสร้างมีกระบวนการ เทคนิค วิธีการและคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องในแต่ละพื้นที่หรือแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

ที่ตั้งแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมประเภทเรือนพักอาศัยในเขตพื้นที่ชุมชนเมืองขุนยวม

Base Map : Application Google Earth, วันเข้าถึงข้อมูล 13 กันยายน พ.ศ.2563

ขุนยวม ยังคงพบเรือนพักอาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและความสำคัญในการที่จะสื่อความให้เห็นถึงรากเหง้าและภูมิหลังความเป็นมาของผู้คนและชุมชน โดยกระจายอยู่ในชุมชน 5 แห่ง ได้แก่ ชุมชนเมืองขุนยวม บ้านเมืองปอน บ้านต่อแพ บ้านหลวง และบ้านแม่สุริน เรือนพักอาศัยส่วนใหญ่ยังคงคุณลักษณะดั้งเดิมหรือแบบแผนของเรือนพื้นถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทใหญ่ ทำให้เห็นถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนที่มีความสัมพันธ์ไปกับสภาพแวดล้อม และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นแห่งนี้ อย่างไรก็ตาม เห็นได้ว่า มรดกทางวัฒนธรรมประเภทนี้มีความเสี่ยงต่อการปรับเปลี่ยนค่อนข้างสูงเนื่องจากผู้คนนิยมหรือเปลี่ยนไปสร้างเรือนพักอาศัยสมัยใหม่แทน พบแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมประเภทเรือนพักอาศัยจำนวน 50 หลัง ได้แก่

แหล่งที่ 1 เรือนพักอาศัยในเขตพื้นที่ชุมชนเมืองขุนยวม

เรือนพักอาศัยในเขตชุมชนเมืองขุนยวม มีการเกาะตัวบนเส้นทางถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 ลักษณะเป็นเรือนพักอาศัย และเรือนพักกึ่งอาศัยกึ่งค้าขายพบจำนวน 19 หลัง ดังนี้

เรือนหลังที่ 1

เลขที่ 5 ถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าร้านประยูรพาณิชย์, 18°49'26.1" N, 97°56'05.2" E)

เรือนร้านข้าวขามครูนา ภิระ

สร้างเมื่อปี พ.ศ.2500 เจ้าของปัจจุบัน คือ ขุนครูนา ภิระ ได้ปรับแต่งใหม่เมื่อปี พ.ศ.2540 โดยสร้างคูหาอาคารเพิ่มสามห้อง และห้องน้ำไว้บนเรือน รวมทั้งทาสีเรือนใหม่ ปัจจุบันใช้อยู่อาศัยและเปิดร้านค้าขายอุปกรณ์การเกษตร²⁵

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาแบบจั่วเตี้ยมุงด้วยสังกะสี (เอนโหลงตอยเหลี่ยม) พื้นที่ใช้สอยชั้นบนเป็นห้องนอน (เอนใบ หรือ หลัก) ห้องนั่งพักผ่อน (ข่ามแขก) ห้องพระ (เชิงเจ้าพารา) และใต้ถุนสำหรับพักผ่อน รับแขก ส่วนปัจจุบันได้ปรับแต่งใหม่แล้วยังคงใช้ชั้นบนอยู่อาศัย และชั้นล่างขนาดทั้ง 5 ห้อง ปรับเป็นพื้นที่ทำงานกับวางสินค้าเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตร ใช้บันได (ขึ้นไหล) สำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

เรือนหลังที่ 2

เลขที่ 150 ถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบล
ขุนยวม อำเภอกันยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°49'26.5"
N, 97°56'04.2"E)

เรือนร้านค้า – ให้เช่าทำกิจการ, คุณกรุณา ภีระ - เจ้าของ

สร้างเมื่อปี พ.ศ.2505 เจ้าของปัจจุบัน คือ คุณกรุณา ภีระ ได้รับการ
ปรับแต่งโครงสร้างหลังคาใหม่ ปิดผนังห้องใต้ถุน สร้างห้องน้ำใหม่ และต่อเติมชาย
หลังคาเป็นเพิงด้านหน้า รวมทั้งทาสีเรือนใหม่ ปัจจุบัน ให้เช่าสำหรับเป็นเรือนพัก
อาศัยและร้านค้า²⁶

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง
รูปทรงหลังคาแบบจั่วมะนิลา มุงด้วยสังกะสี พื้นที่ใช้สอยชั้นบนเป็นห้องนอน ห้องนั่ง
พักผ่อน หิ้งพระ (เข่งเจ้าพารา) และชั้นล่างสำหรับเปิดเป็นร้านค้าขายสินค้าและ
บริการ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

เรือนหลังที่ 3

เลขที่ 203 ถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบล
ขุนยวม อำเภอกันยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°49'24.3"N
97°56'05.4"E)

เรือนคุณกายวรรณ ศิลปะสุวรรณ

สร้างเมื่อปี พ.ศ.2484 เจ้าของปัจจุบัน คือ คุณกายวรรณ ศิลปะสุวรรณ เจ้าของคนแรกคือ ขุนจันทะ เศรษฐีชาวแม่สะเรียงที่ย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ขุนยวม ต่อมาได้ขายบ้านให้ปลัดอำเภอท่านหนึ่งคือ นายเต็ม จุลละปิยะ และเปลี่ยนมาเป็นของคุณกายวรรณในที่สุด เนื่องจากเรือนมีอายุมากจึงได้ปรับแต่งใหม่ โดยต่อเติมเสา เปลี่ยนหลังคา ปัจจุบัน ไม่มีผู้อยู่อาศัยและประกาศให้เช่า จึงมีสภาพที่ผุพังไปบ้างแล้ว บางส่วน เช่น เสาและคาน²⁷

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง มีเรือนครัวโพงวางอยู่ด้านหลัง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาแบบจั่วมะนิลา มุงด้วยสังกะสี พื้นที่ใช้สอยชั้นบนจัดเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อน รับแขก ห้องพระ (เชิงเจ้าพารา) และใต้ถุน กั้นผนังพื้นที่ด้านหน้าสำหรับใช้เป็นร้านค้าขายสินค้า ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

เรือนหลังที่ 4

เลขที่ 49 ถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าเรือนพักอาศัย, 18°49'16.1"N, 97°56'10.3"E)

เรือนคุณคำพลอย

ไม่ทราบปีสร้างแน่ชัด เจ้าของปัจจุบัน คือ คุณคำพลอย เนื่องจากเรือนมีอายุมาก จึงมีบางส่วนเสื่อมสภาพไปบ้าง และด้วยต้องการพื้นที่เปิดร้านค้าจึงได้ต่อเติมยื่นออกไปด้านหน้า ปัจจุบันใช้อู่อาศัย ทำงาน และขายสินค้า²⁸

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง มีเรือนครัวไฟขวางอยู่ด้านหลัง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาแบบจั่วแฝด (เฮินโหลงสองส่อง) มุงด้วยสังกะสี พื้นที่ใช้สอยชั้นบนจัดเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อน รับแขก ห้องพระ (เข่งเจ้าพารา) ห้องครัวไฟ และใต้ถุน ส่วนพื้นที่ต่อเติมใช้เป็นที่นั่งทำงานและวางสินค้า ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

เรือนหลังที่ 5

เลขที่ 162 ถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°49'09.9"N, 97°56'13.7"E)

พื้นที่ “ข่ามแซก” หรือห้องรับแขก และเชิงเจ้าพาราที่ผนัง

สร้างเมื่อปี พ.ศ.2500 เจ้าของปัจจุบัน คือ คุณจันทรรักษา โพธิพะ รูปแบบและโครงสร้างยังคงเดิม แต่ได้ปรับแต่งใหม่บางองค์ประกอบ เช่น เปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคา เทพื้นคอนกรีต กันผนังอิฐและกระจกในพื้นที่ใต้ถุนเรือน กับย้ายครัวไฟจากบนเรือนลงไปใต้ถุน ปัจจุบัน ใช้อาศัยและเปิดร้านขายของ²⁹

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วซ้อนชั้น มุงด้วยกระเบื้อง พื้นที่ใช้สอยชั้นบนจัดเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อน รับแขก หิ้งพระ (เชิงเจ้าพารา) ส่วนใต้ถุน ปรับพื้นที่เป็นห้องครัวไฟ กับต่อเติมใต้ถุนส่วนหน้าสำหรับใช้เป็นร้านค้าขายของ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

เรือนหลังที่ 6

เลขที่ 162 ถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอกันยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°49'14.3"N 97°56'11.0"E)

สร้างเมื่อปี พ.ศ.2428 เจ้าของปัจจุบัน คือ คุณจันทรเพชร กิจเมือง สร้างมาตั้งแต่รุ่นคุณทวด ท่านเป็นชาวไทใหญ่ย้ายมาจากเมืองหมอกใหม่ เข้ามาทำการเกษตรและทำป่าไม้ในขุนยวม ต่อมากิจการรุ่งเรืองจนเป็นพ่อค้าไม้รายใหญ่ใน

ขุนยวม และนำไม้ที่ตัดแล้วไม่ได้ขนาดพอที่จะส่งขายให้ทางบริษัทฯ จึงนำมาสร้างเป็นเรือนหลังนี้ รูปแบบและโครงสร้างยังคงเดิม แต่ได้ซ่อมแซมให้คงสภาพสมบูรณ์มาโดยตลอด เช่น เปลี่ยนแป้นเกล็ดเป็นสังกะสี เสริมฐานดินเสาให้แข็งแรง สร้างห้องน้ำใหม่บนเรือน เป็นต้น ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย³⁰

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเตี้ยยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เอนโหลงสองส่อก) มุงด้วยสังกะสี พื้นที่ใช้สอยชั้นบนจัดเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อน รับแขก หิ้งพระ (เชิงเจ้าพารา) ส่วนใต้ถุน ใช้เก็บเครื่องมือเครื่องใช้บางอย่าง ภายในบริเวณบ้านยังมีหยองข้าวเก่าหลังหนึ่ง แยกอยู่ด้านหลังของตัวเรือน ไม่ได้ใช้เก็บข้าวเปลือกแล้วคงใช้เป็นที่พักสัตว์อุปกรณ์ต่างๆไป ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนคุณจันทร์เพชร กิจเมือง

เรือนหลังที่ 7

เลขที่ 162 ถนนโยธาธิการ หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าเรือนพักอาศัย, 18°49'28.0"N, 97°56'02.4"E)

สร้างเมื่อปี พ.ศ.2500 เจ้าของปัจจุบัน คือ คุณจิราพันธ์ ท้องที่ รูปแบบและโครงสร้างยังคงเดิม แต่ได้ซ่อมแซมให้คงสภาพสมบูรณ์มาโดยตลอด เช่น เปลี่ยนวัสดุผนังจากใบตองตึงเป็นสังกะสี ครึ่งหลังเปลี่ยนเป็นกระเบื้องเฉพาะหลังคาเรือนใหญ่ และเสริมฐานดินเสาให้แข็งแรง เป็นต้น ปัจจุบันใช้อาศัย³¹

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วเตี้ย (เอ็นโหลตอยเหลียว) มุงด้วยกระเบื้องลอน ส่วนเรือนครัวไฟยังคงมุงสังกะสี พื้นที่ใช้สอยชั้นบนจัดเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อน รับแขก ห้องพระ (เข่งเจ้าพารา) ส่วนใต้ถุน ใช้ทำงานและพักผ่อนในช่วงกลางวัน และใช้เก็บเครื่องมือเครื่องใช้บางอย่าง ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

“แผงคอลาย” และแผงไม้ฉลุลายเหนือกรอบประตูทางเข้าห้องนอน

เรือนหลังที่ 8

เลขที่ 6 ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าเรือนพักอาศัย, 18°49'23.8"N, 97°56'06.6"E)

ไม่ทราบปีที่สร้างแน่ชัด เจ้าของปัจจุบัน คือ คุณน้อย อธิบายว่า รูปแบบและโครงสร้างยังคงเหมือนเดิม ซึ่งได้ต่อเติมห้องน้ำไว้ชั้นบน เทปูนลาดที่ใต้ถุนเรือน

และปิดผนังโดยรอบ พร้อมกับต่อเติมพื้นที่ด้านหน้าสำหรับเปิดเป็นร้านค้าได้ ปัจจุบันปิดไว้ ไม่ได้ใช้สอยแต่อย่างใด³²

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วเดียว (เอนโหลงตอยเหลียว) มุงด้วยกระเบื้องลอน พื้นที่ใช้สอยชั้นบนจัดเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อน รับแขก หิ้งพระ (แข่งเจ้าพารา) ชานนอกพร้อมหลังคาคลุม ส่วนใต้ถุนปิดด้วยผนังไม้และปูน กันเป็นพื้นที่สำหรับขายของด้านหน้า และเก็บของด้านหลัง ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

เรือนคุณน้อย

เรือนหลังที่ 9

เลขที่ 97 ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอกันยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าเรือนพักอาศัย, 18°49'06.2"N, 97°56'14.8"E)

สร้างเมื่อปี พ.ศ.2500 เจ้าของปัจจุบัน คือ คุณประภาสสิทธิ์ มหาสังข์ รูปแบบและโครงสร้างยังคงเดิม แต่ได้ซ่อมแซมให้คงสภาพสมบูรณ์มาโดยตลอด เช่น

เปลี่ยนวัสดุผนังจากสังกะสีกระเบื้อง ทาสี และกันผนังไต้ฝุ่นเป็นห้อง ปัจจุบันไม่ได้ใช้อาศัย³³

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นไต้ฝุ่นสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เอนโทลงสองส่อง) มุงด้วยกระเบื้องลอน พื้นที่ใช้สอยชั้นบน จัดเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อน รับแขก ห้องพระ (เซ่งเจ้าพารา) ส่วนไต้ฝุ่นใช้ห้องพักผ่อนและทำงานได้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนกึ่งร้านกึ่งพักอาศัยของคุณประภาสิทธิ์ มหาสังข์ - เจ้าของ

เรือนหลังที่ 10

เลขที่ - ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอกันยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าเรือนพักอาศัย, 18°49'06.2"N, 97°56'14.8"E)

สร้างก่อนปี พ.ศ.2500 เจ้าของปัจจุบัน คือ คุณใบ รูปแบบและโครงสร้างยังคงเดิม ได้ต่อเติมห้องน้ำไว้ชั้นบน และเพดานไต้ฝุ่นเรือน ปัจจุบันไม่ได้ใช้อาศัย ทั้งร้าง มีสภาพทรุดโทรมค่อนข้างมาก³⁴

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เฮินโหลงสองส่อง) มุงด้วยสังกะสี พื้นที่ใช้สอยชั้นบนจัดเป็น ห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อน รับแขก หิ้งพระ (แข่งเจ้าพารา) ส่วนใต้ถุนใช้พักผ่อนและทำงานในช่วงเวลากลางวันได้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

แข่งเจ้าพารา หรือ หิ้งพระ บนผนังพื้นที่ห้องรับรองแขก

เรือนหลังที่ 11

เลขที่ ๑ ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 148 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าเรือนพักอาศัย, 18°49'25.4"N, 97°56'04.4"E)

สร้างก่อนปี พ.ศ.2500 เจ้าของปัจจุบัน คือ คุณปานโหยง รูปแบบและโครงสร้างยังคงเดิม เดิมเป็นที่พักอาศัย และกั้นผนังใต้ถุนสำหรับเปิดเป็นร้านขายผ้า ปัจจุบันไม่ได้ใช้อยู่อาศัย ทั้งร้าง จึงมีสภาพทรุดโทรมเป็นอย่างมาก³⁵

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เฮินโหลงสองส่อง) เดิมมุงด้วยสังกะสี พื้นที่ใช้สอยชั้นบนจัดเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อน รับแขก หิ้งพระ (แข่งเจ้าพารา) ส่วนใต้ถุนใช้เป็นพื้นที่ค้าขาย ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

สภาพเรือนผุพังจากสภาพดินฟ้าอากาศ, คุณปานไหย่ง - เจ้าของ

เรือนหลังที่ 12

เลขที่ 293 ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าเรือนพักอาศัย, 18°49'22.9"N, 97°56'06.4"E)

สร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ.2500 เจ้าของปัจจุบัน คือ คุณจันทร์ รูปแบบและโครงสร้างปรับแต่งใหม่ โดยเฉพาะรูปทรงหลังคา แต่ได้ซ่อมแซมให้คงสภาพสมบูรณ์มาโดยตลอดเนื่องจากให้เช่าเป็นที่อยู่และร้านค้า ปัจจุบันมีผู้เช่าใช้อยู่อาศัย³⁶

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นไม่มีใต้ถุน ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาทรงปั้นหยา มุงด้วยสังกะสี พื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อน ห้องพระ (แข่งเจ้าพารา) และพื้นที่ค้าขายด้านหน้า

เรือนแม่เผ่าจันทร์

เรือนหลังที่ 13

เลขที่ 48 ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าเรือนพักอาศัย, 18°49'16.7"N, 97°56'09.6"E)

สร้างขึ้นในช่วงที่บริษัทบอมเบย์เบอร์มาร์ เข้ามาทำป่าไม้ในเมืองฮ่องสอน (พ.ศ.2435 - 2486) เจ้าของปัจจุบัน คือ คุณอภิเดช บุญพิทักษ์ ท่านได้รับมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานและเป็นลูกจ้างตัดไม้ให้กับบริษัท รูปแบบและโครงสร้างปรับแต่งใหม่ โดยเฉพาะรูปทรงหลังคาและเปลี่ยนวัสดุจากไม้แป้นเกล็ดเป็นสังกะสี ปรับแต่งพื้นที่ใต้ถุนก่อผนังอิฐถือปูน กั้นห้องเป็นพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ร้านค้าอาหาร³⁷

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาทรงปั้นหยา มุงด้วยสังกะสี พื้นที่ใช้สอยชั้นบนจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อน ห้องพระ (แข่งเจ้าพารา) และชานนอกพร้อมหลังคาคลุม ส่วนชั้นล่างแบ่งเป็นพื้นที่พักผ่อน และพื้นที่ขายกับข้าว ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

เรือนคุณอภิเดช บุญพิทักษ์

เรือนหลังที่ 14

เลขที่ 52 ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอกันยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, $18^{\circ}49'14.3''N$, $97^{\circ}56'12.1''E$)

สร้างขึ้นหลังปี พ.ศ. 2428 ภายหลังจากสร้างเรือนคุณจันทร์เพชร กิจเมืองในอดีตนั้นเรือนของคุณจันทร์เพชร คุณประสพสุข และคุณศรีสะอาด จะอยู่ในพื้นที่บริเวณเดียวกัน เนื่องจากทวดของทั้งสามเป็นพี่น้องร่วมสายเลือด ซึ่งทำการค้าไม้สักร่วมกับบริษัทบอมเบย์เบอร์มาร์ เจ้าของปัจจุบัน คือ คุณศรีสะอาด แสงศรี ท่านได้รับมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ รูปแบบและโครงสร้างยังคงเดิมเป็นส่วนใหญ่ ได้รับการดูแลซ่อมแซมมาโดยตลอดจึงมีสภาพสมบูรณ์ เช่น เปลี่ยนวัสดุหลังคาจากไม้แป้นเกล็ดเป็นสังกะสี เสริมดินเสาให้แข็งแรง ทาสีใหม่ และต่อเติมส่วนหน้าเรือนเป็นเพิงสำหรับเปิดร้านขายของ ปัจจุบันยังคงใช้อยู่อาศัย³⁸

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เฮินโหลงสองส่อง) มุงด้วยสังกะสี พื้นที่ใช้สอยชั้นบนจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อน ห้องพระ (เข่งเจ้าพารา) ส่วนใต้ถุนกั้นผนังเป็นพื้นที่พักผ่อน เก้าอี้ และพื้นที่ขายของ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

เรือนคุณศรีสะอาด แสงศรี

เรือนหลังที่ 15

เลขที่ 53 ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอกันยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าเรือนพักอาศัย, 18°49'14.7"N, 97°56'11.7"E)

สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2428 ช่วงเวลาเดียวกันกับเรือนของคุณจันทร์เพชร คุณประสพสุข และคุณศรีสะอาด จะอยู่ในพื้นที่บริเวณเดียวกัน เนื่องจากทวดของทั้งสามเป็นพี่น้องร่วมสายเลือด ซึ่งทำการค้าไม้สักร่วมกับบริษัทบอมเบย์เบอร์มาร์ เจ้าของปัจจุบัน คือ คุณประสพสุข ทองจันทร์ ท่านได้รับมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ รูปแบบและโครงสร้างยังคงเดิมเป็นส่วนใหญ่ ได้รับการดูแลซ่อมแซมมาโดยตลอดจึงมีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ เช่น เปลี่ยนวัสดุหลังคาจากไม้แป้นเกล็ดเป็นสังกะสี เสริมดินเสาให้แข็งแรง และต่อเติมส่วนหน้าเรือนเป็นเพิงสำหรับเปิดร้านขายของ ปัจจุบันยังคงใช้อยู่อาศัย³⁹

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เฮินโหลงสองส่อง) มุงด้วยสังกะสี พื้นที่ใช้สอยชั้นบนจัด

แบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อน หิ้งพระ (เชิงเจ้าพารา) ส่วนใต้ถุนกันผนังเป็นพื้นที่พักผ่อน เก้าอี้ของ และพื้นที่ขายของ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

“แผงแขวนกาง” หรือแผงจั่วกันห้องนอนและห้องพักผ่อนภายใน

เรือนหลังที่ 16

เลขที่ 293 ซอยเทศบาล 21 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, $18^{\circ}49'40.8''\text{N}$, $97^{\circ}56'06.6''\text{E}$)

สร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ.2509 เจ้าของปัจจุบัน คือ คุณวัง ผลิกระโทก รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม โดยซ่อมแซมคานเรือน และเปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นสังกะสี และต่อเติมเสาให้มีสภาพแข็งแรง ปัจจุบันใช้อาศัย⁴⁰

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูงใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เอนโหลงสองส่อก) มุงด้วยสังกะสี พื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก หิ้งพระ (เชิงเจ้าพารา) ส่วนใต้ถุนใช้พักผ่อนช่วงเวลากลางวัน ทำกิจกรรมและเก็บข้าวของเครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนคุณวัง ผลิกระโทก

เรือนหลังที่ 17

เลขที่ 151 ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°49'27.8"N, 97°56'03.1"E)

สร้างก่อนปี พ.ศ.2500 เจ้าของปัจจุบัน คือ คุณอำพร พาณิชชยานนท์ ได้รับการซ่อมแซมใหม่เมื่อปี พ.ศ.2554 รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ซ่อมแซมโครงสร้างคานบางส่วน เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากสังกะสีเป็นกระเบื้องลอน ปรับแต่งใต้ถุนเรือนกันผนังห้อง และทาสีใหม่ ปัจจุบันใช้อยู่อาศัยและเปิดกิจการค้าขาย⁴¹

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เอนโทลงสองส่อง) มุงด้วยกระเบื้อง ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก ห้องพระ (เข่งเจ้าพารา) ส่วนใต้ถุนที่ปรับแล้วเป็นพื้นที่พักผ่อน ทำงาน และร้านขายของ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนคุณอำพร พาณิชยยานนท์

เรือนหลังที่ 18

เลขที่ 177 ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°49'07.2"N 97°56'17.4"E)

สร้างราวปี พ.ศ.2500 เจ้าของปัจจุบัน คือ คุณป้า หล้าบุตร รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นสังกะสี สร้างห้องน้ำไว้บนเรือน และทาสีใหม่ ปัจจุบันไม่มีผู้อยู่อาศัย จึงมีสภาพค่อนข้างทรุดโทรม⁴²

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เอนโทลงสองส่อง) มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก ห้องพระ (เซ่งเจ้าพารา) ส่วนใต้ถุนเปิดโล่ง ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนคณปา หล้าบุตร

เรือนหลังที่ 19

เลขที่ - ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าเรือนพักอาศัย, 18°49'18.3"N, 97°56'08.8"E)

สร้างหลังปี พ.ศ.2500 เจ้าของ คือ คุณนพคุณ นันตะ (เสียชีวิตแล้ว) รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นสังกะสี ได้ต่อเติมพื้นที่ด้านหน้าเรือนเป็นที่ขายของ ปัจจุบันไม่มีผู้อยู่อาศัย แต่ให้เข้าพื้นที่หน้าบ้านเปิดร้านขายผลไม้⁴³

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วเดี่ยว (เฮินโหลงตอยเหลียว) มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก ห้องพระ (แข่งเจ้าพารา) ส่วนใต้ถุนเปิดโล่ง ใช้เก็บอุปกรณ์ข้าวของเครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

“แผงแมงมู่ก่าง” แผงหน้าจั่วกันห้องนอนและห้องรับแขก, เรือนคุณนพคุณ นันตะ

แหล่งที่ 2 เรือนพักอาศัยในเขตพื้นที่ชุมชนเมืองปอน

เรือนพักอาศัยในเขตชุมชนบ้านเมืองปอน มีการเกาะตัวบนเส้นทางถนนหลักภายในชุมชน ลักษณะเป็นเรือนพักอาศัย และเรือนพักกึ่งอาศัยกึ่งค้าขาย พบจำนวน 18 หลัง ดังนี้

เรือนหลังที่ 20

เลขที่ 33 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, $18^{\circ}44'30.6''\text{N}$, $97^{\circ}55'40.4''\text{E}$)

สร้างหลังปี พ.ศ.2500 เจ้าของ คือ คุณสุภาพร พันเพ็ง รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นกระเบื้องลอนเสริมดินเผาให้แข็งแรง และเทพื้นปูนใต้ถุน ต่อเติมด้านหน้าเป็นพื้นที่ขายของ ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย และเปิดร้านขายของ⁴⁴

ที่ตั้งแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมประเภทเรือนพักอาศัยในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านเมืองปอน

Base Map : Application Google Earth, วันเข้าถึงข้อมูล 13 กันยายน พ.ศ.2563

เรือนคุณสุภาพร เพ็งพันธ์

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เอนโทลงสองส่อง) มุงด้วยกระเบื้องลอน ขึ้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก ห้องพระ (เชิงเจ้าพารา) และส่องไฟ (ครัว)

ส่วนใต้ถุนเปิดโล่ง ใช้ทำกิจกรรม พักผ่อนช่วงเวลากลางวัน และเปิดร้านขายของ
ด้านหน้า ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

เรือนหลังที่ 21

เลขที่ 183/1 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบึงสามพัน จังหวัด
แม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, $18^{\circ}44'40.1''\text{N}$, $97^{\circ}55'42.8''\text{E}$)

เรือนคุณจ๋ามทุล นวลจันทร์

สร้างหลังปี พ.ศ.2500 เจ้าของ คือ คุณจ๋ามทุล นวลจันทร์ รูปแบบและ
โครงสร้างยังคงลักษณะเดิม เปลี่ยนวัสดุหลังคาจากใบตองตึงเป็นสังกะสี ปัจจุบันไม่
มีผู้อยู่อาศัย สภาพจึงทรุดโทรมค่อนข้างมาก⁴⁵

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเตี้ยยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง
รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เอ็นโหลงสองช่อง) มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัด
แบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก ห้องพระ (เข่งเจ้าพารา) ส่วนใต้ถุนเปิดโล่ง ใช้
เก็บอุปกรณ์ข้าวของเครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

เรือนหลังที่ 22

เลขที่ 103 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าเรือนพักอาศัย, 18°44'36.0"N, 97°55'44.9"E)

“แมงมูก่าง” แผงหน้าจั่วอุดพระหว่างห้อง กางกั้นห้องนอน - ห้องรับแขก

สร้างก่อนปี พ.ศ.2500 โดยทวดของพระครูอนุกตสังฆกิจ (ปิยศักดิ์ จิงนะกา) เจ้าของเรือน รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ได้รับการปรับปรุงมาโดยตลอด เช่น เปลี่ยนไม้พื้นและฝาเรือน สร้างห้องน้ำไว้บนเรือน เปลี่ยนวัสดุมุงหลังคาจากใบตองตึงเป็นกระเบื้อง ใต้ถุนกั้นห้อง เทพื้นปูนและทาสีใหม่ ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย⁴⁶

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เอ็นโหลงสองส่อง) มุงด้วยกระเบื้อง ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (เซ่งเจ้าพารา) ส่องไฟ (ครัว) และห้องน้ำ ใต้ถุนเป็นห้องพักผ่อน และรับแขก ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนหลังที่ 23

เลขที่ 72 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด - หน้าเรือนพักอาศัย, 18°44'27.7"N, 97°55'38.8"E)

เรือนคุณค่าหลู่ สุนันท์

สร้างปี พ.ศ.2474 ก่อนปีเกิดของคุณค่าหลู่ สุนันท์ ผู้เป็นเจ้าของเรือน รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม มีการปรับปรุงมาโดยตลอด โดยเฉพาะวัสดุ มุงหลังคาใบตองต้องเปลี่ยนทุก 3-5 ปี ฝาเรือนบางส่วนยังเป็นไม้ไผ่สาน ซึ่งเปลี่ยนเป็นไม้จริงไปส่วนหนึ่ง และเสริมดินเสาเพื่อความแข็งแรง ปรับแต่งใต้ถุนเป็น ห้องเก็บของ ปัจจุบันใช้อยู่อาศัยและเปิดกิจการ Home Stay⁴⁷

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วเดี่ยว (เอ็นโหล่งตอยเหลียว) มุงด้วยใบตองตึง ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (เช่าเจ้าพารา) ส่วนใต้ถุนใช้เป็นส่วนของครัวไฟ รับแขก และทำกิจกรรมในช่วงเวลากลางวัน ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนหลังที่ 24

เลขที่ 73 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หนาเรือนพักอาศัย, 18°44'27.7"N, 97°55'38.3"E)

สร้างเมื่อปี พ.ศ.2500 เจ้าของ คือ คุณอุทัยวรรณ บรรณสิทธิ์ รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ได้เปลี่ยนเปลี่ยนวัสดุมุงหลังคาจากใบตองตึงเป็น

กระเบื้อง เสริมดินเสา ส่วนใต้ถุนกันห้อง เทพื้นปูนและทาสีใหม่ เปิดเป็นร้านค้า ปัจจุบันใช้อู่อาศัย⁴⁸

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เอนโหลงสองส่อก) มุงด้วยกระเบื้อง ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (เซ่งเจ้าพารา) ส่องไฟ (ครัว) ใต้ถุนปรับเป็นพื้นที่ร้านขายของ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

เยข้าว บนหยองข้าว (หลองข้าว) สร้างแยกไว้ต่างหากจากเรือนพักอาศัย

เรือนหลังที่ 25

เลขที่ 68 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°44'29.2"N, 97°55'39.6"E)

สร้างเมื่อปี พ.ศ.2500 เจ้าของ คือ คุณทุน จองเหือน รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ได้เปลี่ยนแปลงวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นกระเบื้อง เสริมดินเสา เทพื้น และกันผนังห้องใต้ถุนเรือน ภายหลังได้สร้างหอยงั่วติดกับตัวเรือนด้วย ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย⁴⁹

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เอนโทลงสองส่อง) มุงด้วยกระเบื้อง ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (แข่งเจ้าพารา) และส่องไฟ (ครัว) ใต้ถุนมีห้องเก็บของ พักผ่อน และทำกิจกรรมในช่วงเวลากลางวัน ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

ใต้ถุน มีเขี้ยวไว้เก็บข้าวเปลือก และใช้เก็บสิ่งของเครื่องใช้

เรือนหลังที่ 26

เลขที่ 33 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°44'30.5"N 97°55'36.9"E)

สร้างปี พ.ศ.2500 เจ้าของ คือ คุณสุวรรณ สุวรรณบำรุง รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากไม้แป้นเกล็ดเป็นกระเบื้องลอน เสริมดินเสาให้แข็งแรง ก่อผนังห้องและเทพื้นปูนใต้ถุน ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย⁵⁰

“แมงมูก่าง” แผงหน้าต่างอุดหน้า กางกั้นห้องนอน - ห้องรับแขก

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เฮินโหลงสองส่อง) มุงด้วยกระเบื้องลอน ชันบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก หิ้งพระ (เข่งเจ้าพารา) และส่องไฟ (ครัว) ส่วนใต้ถุนเปิดโล่ง ใช้ทำกิจกรรมและพักผ่อนช่วงเวลากลางวัน ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนหลังที่ 27

เลขที่ 26 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, $18^{\circ}44'33.0''\text{N}$, $97^{\circ}55'41.2''\text{E}$)

สร้างหลังปี พ.ศ.2500 เจ้าของ คือ คุณประเสริฐ รุ่งแสง รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม เปลี่ยนวัสดุมุงหลังคาจากใบตองตึงเป็นสังกะสี ภายหลังต่อหลังคาคลุมชานนอก ชั้นใต้ถุนต่อเติมกันเป็นห้องสำหรับเปิดร้านขายของ ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย⁵¹

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วเดี่ยว (เฮินโหลงตอยเหลียว) มุงด้วยกระเบื้องลอน ชันบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก หิ้งพระ (เข่งเจ้าพารา) และส่องไฟ (ครัว)

ส่วนใต้ถุนเปิดโล่ง ใช้ทำกิจกรรม พักผ่อนช่วงเวลากลางวัน และเก็บข้าวของอุปกรณ์
เครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

เรือนคุณประเสริฐ รุ่งแสง

เรือนหลังที่ 28

เลขที่ 139 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอนายูง จังหวัด
แม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าที่เรือนพักอาศัย, $18^{\circ}44'32.6''\text{N } 97^{\circ}55'39.9''\text{E}$)

สร้างก่อนปี พ.ศ.2500 เจ้าของ คือ คุณกุศล จันทะว่าง ใช้อู่อาศัยมา 4
รุ่น รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็น
สังกะสี เสริมดินเสาให้แข็งแรง ชั้นใต้ถุนต่อเติมกันเป็นห้องเก็บของ และต่อเพิง
หลังคาโรงรถ ปัจจุบันใช้อู่อาศัย⁵²

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง
รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เฮนโหลงสองส่อง) มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัด
แบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก ห้องพระ (เข่งเจ้าพารา) และส่องไฟ (ครัว)
ส่วนใต้ถุนมีห้องเก็บของ และเก็บข้าวของอุปกรณ์เครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลง
ทางด้านหน้า

เรือนคุณกุล จันทะว้าง

เรือนหลังที่ 29

เลขที่ 18 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, $18^{\circ}44'35.6''\text{N}$, $97^{\circ}55'45.3''\text{E}$)

สร้างเมื่อราวปี พ.ศ.2506 เจ้าของ คือ คุณนิทยา ม่วงแก้ว รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ได้เปลี่ยนแปลงวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นกระเบื้อง และเสริมดินเสาให้แข็งแรง ปัจจุบันไม่มีผู้อยู่อาศัย⁵³

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เอนโหลงสองส่อง) มุงด้วยกระเบื้อง ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (แข่งเจ้าพารา) และส่องไฟ (ครัว) ใต้ถุนปล่อยโล่ง ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนคุณนิตยา ม่วงแก้ว

เรือนหลังที่ 30

เลขที่ 61/1 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, $18^{\circ}44'26.6''\text{N}$, $97^{\circ}55'40.3''\text{E}$)

สร้างหลังปี พ.ศ.2500 เจ้าของ คือ นายสมจิต มณีวงศ์ รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นกระเบื้องลอน ภายหลังสร้างหอยง่ามติดกับตัวเรือน ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย⁵⁴

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแปด (เฮินโหลงสองส่อง) มุงด้วยกระเบื้องลอน ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก ห้องพระ (เข่งเจ้าพารา) และส่องไฟ (ครัว) ส่วนใต้ถุนเปิดโล่ง ใช้ทำกิจกรรมและพักผ่อนช่วงเวลากลางวัน และเก็บอุปกรณ์ข้าวของเครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนคุณสมจิต มณีนวศ์

เรือนหลังที่ 31

เลขที่ – หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, $18^{\circ}44'24.2''\text{N}$, $97^{\circ}55'38.5''\text{E}$)

สร้างหลังปี พ.ศ. 2500 เจ้าของ คือ นายแหล่งคำ รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม เปลี่ยนวัสดุหลังคาจากใบตองตึงเป็นสังกะสี ภายหลังสร้างโรงรถต่อยื่นจากตัวเรือน ปัจจุบันไม่ได้ใช้อาศัย⁵⁵

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เฮินโหลงสองส่อง) มุงด้วยใบตองตึงและสังกะสี ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก ห้องพระ (เพ่งเจ้าพารา) ส่วนใต้ถุนเปิดโล่ง ใช้เก็บอุปกรณ์ข้าวของเครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนคุณแหล่งคำ (แดงคำ)

เรือนหลังที่ 32

เลขที่ 21 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°44'25.9"N 97°55'37.2"E)

สร้างหลังปี พ.ศ.2500 เจ้าของ คือ คุณส่วยละ ใจคงอยู่ รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นสังกะสี ปัจจุบันใช้อ้อยอาศัย⁵⁶

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เฮินโหลงสองส่อง) มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก ห้องพระ (เข่งเจ้าพารา) และส่องไฟ (ครัว) ส่วนใต้ถุนใช้ทำกิจกรรม พักผ่อน และเก็บข้าวของอุปกรณ์เครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนคุณส่วยละ ใจคงอยู่

เรือนหลังที่ 33

เลขที่ 60 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°44'25.1"N 97°55'36.3"E)

สร้างหลังปี พ.ศ.2513 เจ้าของ คือ คุณเย็น ปัญญาเลิศ รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นสังกะสี และปรับแต่งใต้ถุนเป็นห้องเก็บของ ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย⁵⁷

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เฮินโหลงสองส่อง) มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก ห้องพระ (เข่งเจ้าพารา) และส่องไฟ (ครัว) ส่วนใต้ถุนใช้เก็บข้าวของอุปกรณ์เครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนคุณเย็น ปัญญาเลิศ

เรือนหลังที่ 34

เลขที่ 52/3 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอนายูง จังหวัด
แม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°44'26.3"N, 97°55'33.4"E)

ไม่ทราบปีสร้างแน่ชัด เจ้าของ คือ คุณปราณี ชูวิสัย รูปแบบและโครงสร้าง
ยังคงลักษณะเดิม เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นสังกะสี เสริมดินเสาเพื่อ
ความแข็งแรง ได้ถูนกันห้อง เทพื้นปูนและทาสีใหม่ ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย⁵⁸

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง
รูปทรงหลังคาจั่วเดี่ยว (เฮินโหลตอยเหลียว) มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัด
แบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (แข่งเจ้าพารา)
และส่องไฟ (ครัว) ใต้ถุนใช้พักผ่อน ทำกิจกรรมในช่วงเวลากลางวัน และเก็บอุปกรณ์
เครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

เรือนคุณปราณี ชูวิสัย

เรือนหลังที่ 35

เลขที่ 58 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย $18^{\circ}44'24.7''\text{N}$, $97^{\circ}55'31.9''\text{E}$)

สร้างเมื่อปี พ.ศ.2490 โดยคุณทวดของคุณผ่องพรรณ ศักดาจันทร์นภา เจ้าของเรือน มีนายยุ่งเป็นนายช่างจากบ้านต่อแพ รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ได้เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นกระเบื้อง ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย⁵⁹

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแปด (เอ็นโหลงสองส่อง) มุงด้วยกระเบื้อง ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (แข่งเจ้าพารา) และส่องไฟ (ครัว) ใต้ถุนมีห้องเก็บของและใช้ทำกิจกรรมในช่วงเวลากลางวัน ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนคุณผ่องพรรณ คักดาจันทร์นภา

เรือนหลังที่ 36

เลขที่ 68 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, $18^{\circ}44'24.0''\text{N}$, $97^{\circ}55'29.9''\text{E}$)

ไม่ทราบปีสร้างแน่ชัด เจ้าของ คือ คุณใหม่ บุญเทียม รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ได้เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นสังกะสี ปัจจุบันไม่มีผู้อยู่อาศัย⁶⁰

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เฮินโหลงสองส่อง) มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (แข่งเจ้าพารา) และส่องไฟ (ครัว) ใต้ถุนปล่อยโล่ง ใช้เป็นที่เก็บข้าวของเครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

เรือนคุณใหม่ บุญเทียม

เรือนหลังที่ 37

เลขที่ 53/4 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอนายูง จังหวัด
แม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°44'26.0"N, 97°55'33.1"E)

สร้างเมื่อราวปี พ.ศ.2500 เจ้าของ คือ คุณกู๋ กันยา รูปแบบและโครงสร้าง
ยังคงลักษณะเดิม ได้เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นกระเบื้อง ปัจจุบันใช้อยู่
อาศัย⁶¹

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง
รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เฮินโหลงสองส่อง) มุงด้วยกระเบื้องและใบตองตึง ชั้นบนพื้นที่
ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (เชิงเจ้า
พารา) และส่องไฟ (ครัว) ใต้ถุนมีเยข้าว (ภาชนะสานสำหรับเก็บข้าวเปลือก) ใช้ทำ
กิจกรรมในช่วงเวลากลางวัน และเก็บข้าวของเครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้าน
ข้าง

เรือนคุ้มกู๋ กันยา

แหล่งที่ 3 เรือนพักอาศัยในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านต่อแพ

เรือนพักอาศัยในเขตชุมชนบ้านต่อแพ มีการกระจายตัวไปตามเส้นทางถนนหลักภายในชุมชน ลักษณะเป็นเรือนพักอาศัย พบจำนวน 7 หลัง ได้แก่

แสดงที่ตั้งเรือนพักอาศัยในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านต่อแพ

ที่มา : Application Google Earth, วันเข้าถึงข้อมูล 13 กันยายน พ.ศ.2563

เรือนหลังที่ 38

เลขที่ 31 หมู่ที่ 1 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอยางชุมน้อย จังหวัด
แม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, $18^{\circ}48'06.1''\text{N}$, $97^{\circ}54'13.1''\text{E}$)

สร้างเมื่อปี พ.ศ.2500 เจ้าของ คือ คุณเตือนคำ วงนิกร รูปแบบและ
โครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ได้เปลี่ยนวัสดุหลังคาจากใบตองตึงเป็นสังกะสี สร้าง
ห้องน้ำไว้บนเรือน และต่อเติมเรือนครัวไปอีกหนึ่งหลัง ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย⁶²

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง
รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เฮินโหลงสองส่อง) มุงด้วยกระเบื้องและใบตองตึง ชั้นบนพื้นที่
ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (เชิงเจ้า
พารา) และส่องไฟ (ครัว) ใต้ถุนโล่ง ใช้ทำกิจกรรมในช่วงเวลากลางวัน และเก็บข้าว
ของเครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนคุณเตือนคำ วงนิกร

เรือนหลังที่ 39

เลขที่ 60/1 หมู่ที่ 1 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอยางชุมน้อย จังหวัด
แม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, $18^{\circ}48'07.7''\text{N}$, $97^{\circ}54'09.6''\text{E}$)

สร้างเมื่อปี พ.ศ.2522 เจ้าของ คือ คุณหม่องโพ มีศิลป์ รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม แม้จะซ่อมแซมมาหลายครั้ง เช่น เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงทุก 5 ปี ครั้งหลังเปลี่ยนเป็นสังกะสี ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย⁶³

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วเดี่ยว (เฮินโหลงตอยเหลียว) มุงด้วยกระเบื้องและใบตองตึง ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (เซ่งเจ้าพารา) และส่องไฟ (ควัว) ใต้ถุนโล่ง ใช้เก็บอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

พื้นที่ครัวไฟ บนเรือนคุณหม่องโพ มีศิลป์

เรือนหลังที่ 40

เลขที่ 60/1 หมู่ที่ 1 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอยางชุม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°48'07.7"N, 97°54'09.6"E)

ไม่ทราบปีสร้างที่แน่ชัด คุณหน่าหย่าตะ มากด้วยสุข ได้ซื้อต่อเมื่อปี พ.ศ. 2523 รูปแบบและโครงสร้างเดิมเป็นเรือนจั่วแฝด ใต้ถุนยกหนึ่งหลังปรับหลังคาลาด และเปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นกระเบื้อง เสริมดินเสาเรือนให้แข็งแรง และต่อเติมเรือนครัวไฟด้านหลัง ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย⁶⁴

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วเดี่ยว (เฮินโหลงตอยเหลียว) มุงด้วยกระเบื้อง ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (แข่งเจ้าพารา) และส่องไฟ (ครัว) ใต้ถุนโล่ง ใช้เก็บอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

พื้นที่ห้องข้ามแขก

เรือนหลังที่ 41

เลขที่ 32 หมู่ที่ 1 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอนายูง จังหวัด
แม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, $18^{\circ}48'06.9''\text{N}$, $97^{\circ}54'13.3''\text{E}$)

สร้างก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยนายน้อยยุ่ง เป็นทวดและสละสร้างบ้านหลังนี้ด้วยตัวเอง ปัจจุบันเจ้าของ คือ คุณทูล ชัยณรงค์ สำหรับเรือนหลังนี้เคยถูกใช้เป็นเรือนพักของทหารญี่ปุ่นที่เดินทัพผ่านมาด้วย รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ได้เปลี่ยนวัสดุมุงหลังคาจากใบตองตึงเป็นสังกะสี สภาพกำลังทรุดโทรมลงเนื่องจากวัสดุเริ่มเสื่อมสภาพบ้างแล้ว ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย⁶⁵

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เฮินโหลงสองส่อง) มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัด

แบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (แข่งเจ้าพารา) ขานหน้า และส่องไฟ (ครัว) ใต้ถุนโล่ง ใช้เก็บอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนคุณทูล ชัยณรงค์

เรือนหลังที่ 42

เลขที่ 29 หมู่ที่ 1 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอนายูง จังหวัด
แม่ฮ่องสอน (พิกัด หน้าที่เรือนพักอาศัย, $18^{\circ}48'10.9''\text{N}$, $97^{\circ}54'19.3''\text{E}$)

สร้างเมื่อปี พ.ศ.2518 เจ้าของ คือ คุณแสงเดือน ผมจ็อก รูปแบบและ
โครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ได้เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นสังกะสี และ
เสริมดินเสาให้แข็งแรง ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย⁶⁶

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง
รูปทรงหลังคาจั่วเดียว (เฮินโหลงตอยเหลียว) มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัด
แบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (แข่งเจ้าพารา)
และส่องไฟ (ครัว) ใต้ถุนโล่ง ใช้เก็บอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ มีหยองข้าวสร้างแยกไว้
ต่างหากจากตัวเรือน ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

แผงคอลายและแป้นฉลุลายรูปหม้อดอกลี เหนือกรอบประตูทางเข้าห้องนอน

เรือนหลังที่ 43

เลขที่ 33 หมู่ที่ 1 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอยางชุมน้อย จังหวัด
แม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°48'06.9"N, 97°54'13.3"E)

สร้างก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยนายน้อยยุ่ง เป็นทวดและสละสร้าง
บ้านหลังนี้ด้วยตัวเอง ปัจจุบันเจ้าของ คือ คุณโทะ ชัยณรงค์ สำหรับเรือนหลังนี้เคย
ถูกใช้เป็นเรือนพักของทหารญี่ปุ่นที่เดินทัพผ่านมาเช่นเดียวกับเรือนคุณทูล ชัย
ณรงค์ รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ได้เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึง
เป็นสังกะสีเมื่อปี พ.ศ.2560 และต่อเติมโรงรถไว้ด้านหน้าเรือน ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย⁶⁷

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง
รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เฮินโทลงสองส่อง) มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัด
แบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (แข่งเจ้าพารา)
และส่องไฟ (ครัว) ใต้ถุนโล่ง ใช้เป็นที่ตั้งเขี้ยว และเก็บอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ใช้
บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

ฝาเรือนไม้ไผ่สานแบบดั้งเดิม

เรือนหลังที่ 44

เลขที่ - หมู่ที่ 1 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอยางชุม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
(พิกัด - หน้าเรือนพักอาศัย, 18°48'10.1"N, 97°54'22.4"E)

ไม่ทราบปีที่สร้างแน่ชัด เจ้าของ คือ คุณสมบุญ อุตศรี รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ได้เปลี่ยนวัสดุผนังจากใบตองตึงเป็นสังกะสี เสริมดินเสา กันผนังใต้ถุนเป็นห้อง และทาสีใหม่ ปัจจุบันไม่ใช้อยู่อาศัย⁶⁸

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เฮนโหลงสองช่อง) มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (แข่งเจ้าพารา) แยกเรือนครัวไฟไว้ต่างหาก ใต้ถุนปรับเป็นพื้นที่ห้องนอนและพักผ่อน ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

เรือนคุณสมบูรณ์ อุดศรี

แหล่งที่ 4 เรือนพักอาศัยในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านหลวง

เรือนพักอาศัยในเขตชุมชนบ้านหลวง มีการเกาะตัวกลางชุมชน ลักษณะเป็นเรือนพักอาศัย พบจำนวน 4 หลัง ดังนี้

ที่ตั้งเรือนพักอาศัยในชุมชนบ้านหลวง

Base Map : Application Google Earth, วันเข้าถึงข้อมูล 13 กันยายน พ.ศ.2563

เรือนหลังที่ 45

เลขที่ 73/1 หมู่ที่ 8 บ้านหลวง ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°48'00.6"N, 97°53'54.4"E)

สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2508 เจ้าของ คือ คุณคำไหย่ง ลังข่ทอง รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ได้เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นสังกะสีเมื่อปี พ.ศ.2530 เสริมดินเสาให้แข็งแรง ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย⁶⁹

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแปด (เหินโหลงสองส่อง) มุงด้วยกระเบื้อง ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (เข่งเจ้าพารา) แยกห้องน้ำไว้จากตัวเรือน ใต้ถุนพักผ่อน ทำกิจกรรมและใช้เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนคุณคำไหย่ง ลังข่ทอง

“แผงเมฆมู่กาง” แผงหน้าจั่วอุด หางกั้นห้องนอน - ห้องข้ามแขก

เรือนหลังที่ 46

เลขที่ 57 หมู่ที่ 8 บ้านหลวง ตำบลแม่เงา อำเภอนายูง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
(พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°48'00.6"N, 97°53'54.9"E)

สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2500 เจ้าของ คือ คุณศรีทน สุวรรณสังข์ รูปแบบและ
โครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ได้เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นกระเบื้อง เสริม
ดินเสาให้แข็งแรง ปัจจุบันใช้อยู่อาศัย⁷⁰

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง
รูปทรงหลังคาจั่วเดี่ยว (เฮินโหลงตอยเหลียว) มุงด้วยกระเบื้อง ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัด
แบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (แข่งเจ้าพารา)
และสรงไฟ (ครัว) ใต้ถุนใช้เก็บอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลง
ทางด้านหน้า

เรือนคุณศรีทน สุวรรณสังข์

เรือนหลังที่ 47

เลขที่ 57 หมู่ที่ 8 บ้านกลาง ตำบลแม่เงา อำเภอนายูง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
(พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, $18^{\circ}48'00.6''\text{N}$, $97^{\circ}53'54.9''\text{E}$)

สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2500 เจ้าของ คือ คุณหม่อง สิทธิกรนนท์ รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ได้เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นกระเบื้อง เสริมดินเสาให้แข็งแรง ต่อหลังคาคลุมออกด้านข้างสำหรับเป็นที่เก็บของ ปัจจุบันไม่ใช่อาศัย⁷¹

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วเดี่ยว (เอนโหลงตอยเหลี่ยม) มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับรับแขกพัก) ห้องพระ (เซ่งเจ้าพารา) และส่องไฟ (ครัว) ใต้ถุนเปิดโล่ง ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

เรือนคุ้มหม่อง สิริภิกษณนท

เรือนหลังที่ 48

เลขที่ 89 หมู่ที่ 8 บ้านหลวง ตำบลแม่เงา อำเภอนายูง จังหวัดน่าน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, $18^{\circ}48'00.7''\text{N}$, $97^{\circ}53'53.0''\text{E}$)

สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2500 เจ้าของ คือ คุณนายแสง นพู รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ได้เปลี่ยนวัสดุผนังจากใบตองตึงเป็นกระเบื้อง ปรับพื้นที่ใต้ถุนเป็นห้องสำหรับนอนและพักผ่อน ปัจจุบันใช้อาศัย⁷²

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วเดียว (เฮินโหลงตอยเหลียว) มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (เข่งเจ้าพารา) และส่องไฟ (ครัว) ใต้ถุนเป็นห้องนอนและห้องรับแขก ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

“แผงแผงมูก้าง” แผงหน้าจั่วกันห้องนอนและห้องรับแขก

แหล่งที่ 5 เรือนพักอาศัยในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านแม่สุริน

เรือนพักอาศัยในเขตชุมชนบ้านหลวง มีการกระจายตัวตามเส้นทางถนนหลักภายในชุมชน ลักษณะเป็นเรือนพักอาศัย พบจำนวน 2 หลัง ดังนี้

ตำแหน่งที่ตั้งเรือนพักอาศัยในชุมชนบ้านแม่สุริน

Base Map : Application Google Earth, วันเข้าถึงข้อมูล 13 กันยายน พ.ศ.2563

เรือนหลังที่ 49

เลขที่ 41 หมู่ที่ 3 บ้านแม่สุริน ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°54'46.4"N 97°56'40.8"E)

สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2505 เจ้าของ คือ คุณทุนอ่อง บุญไทยใหญ่ รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ได้เปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากใบตองตึงเป็นสังกะสี สร้างห้องน้ำไว้ชั้นบน และเสริมดินเสาให้แข็งแรง ปัจจุบันใช้อาศัย⁷³

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วเดี่ยว (เฮินโหลตอยเหลียว) มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (เซ่งเจ้าพารา) ห้องไฟ (ครัว) และห้องน้ำ ใต้ถุนโล่ง ใช้ทำกิจกรรมและเก็บอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านข้าง

“แสงเมงมู่ก่าง” แสงหน้าจั่วกันห้องนอน - ห้องรับแขก, คุณทุนอ่อง บุญไทยใหญ่ – เจ้าของ

เรือนหลังที่ 50

เลขที่ 71 หมู่ที่ 3 บ้านแม่สุริน ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°54'58.1"N, 97°56'38.6"E)

สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2503 เจ้าของ คือ คุณอนงค์ บุญไทยใหญ่ รูปแบบและโครงสร้างยังคงลักษณะเดิม ได้เปลี่ยนวัสดุหลังคาจากใบตองตึงเป็นสังกะสี เสริมดินเสาให้แข็งแรง และปรับแต่งใต้ถุนเรือนเป็นผนังก่ออิฐถือปูน ปัจจุบันใช้อาศัย⁷⁴

ลักษณะของเรือน เป็นเรือนเดี่ยวยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้โครงสร้างไม้จริงทั้งหลัง รูปทรงหลังคาจั่วแฝด (เฮินโหลงสองส่อง) มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนพื้นที่ใช้สอยจัดแบ่งเป็นห้องนอน ห้องนั่งพักผ่อนรับแขก (สำหรับแขกพัก) ห้องพระ (เช่าเจ้าพารา) ส่องไฟ (ครัว) และห้องน้ำ ใต้ถุนโล่ง เป็นห้องนอนและรับแขก ใช้บันไดสำหรับขึ้นลงทางด้านหน้า

“แสงแมงมุมก้าง” แสงหน้าจั่วกันห้องนอน - ห้องรับแขก

ศัพท์เทคนิคส่วนประกอบของเรือนไทใหญ่⁷⁵

เฮินไน - ห้องนอน

เฮินไนอ่อน - ห้องนอนเล็ก

ข่ามแขก - รับแขก

ฮ้านต๊อบ - ส่วนยกพื้นของข่ามแขก (เรือนกาแล เรียกว่า เติ่น)

แข่ง – หึง , แคร่, ชั้นวางที่ยกระดับชั้นหลายๆชั้นก็เรียก

แข่งเจ้าพารา – หึงพระ

แข่งน้ำ – หึงหมอน้ำ

ส่องไฟ – ห้องครัว

พีไฟ – กระบะใส่ขี้เถ้าและก้อนเส้า

หยองเข้า – ยุ่งข้าว (หลงข้าว – ภาษาล้านนา)

เยเข้า – ภาชนะสานไม้ไผ่ทรงกระบอกปิดด้วยขี้วัวหรือดินผสม สำหรับใส่ข้าวเปลือก

เอนโหลงสองส่อง – เรือนสองจั่ว

เอนโหลงตอยเหลียว – เรือนจั่วเดียว

แมงมูก่าง – แผงหน้าจั่วกลางเรือน

ข้อเอน – จั่ว

คอลาย หรือ ข้อเอน- แผงไม้ส่วนบนผนังเรือน

ปิ่นเอน – พื้นเรือน

ฮางฮิน – รางริน

คาเซียว – ฝ้าคา

ใบตองตึง – ใบพลวง

จานเอน – ขานเรือน ระเบียง

ผักตุ้ – ประตู

ฮูปะแลงปอก – หน้าต่าง

ปัตต่าง – บานพับ

แป้จ้อง – อกไก่

ใหญ่

แป๊ะข้าง – แป

ชื้อแดง – ชื้อแดง (ชื่อส่วนของเรือนหลังเล็กที่เสียไปยังเสาของเรือนหลัง

ไม้โอย(อ่าน อย นำ) – จันทัน

ไม้ก่อน – ไม้กลอน

ไม้หลัก – ไม้ระแนง

น้ำย้อย – ไม้เชิงชาย

ตีนโอย – ไม้ตุ้ม (ปิดปลายโอยหรือจันทัน)

ไม้กว้าน – เค้า

ไม้ใจเฮิน – ไม้ช่วย่าง

ตั้งลัง – ตั้ง

เสามังกละ – เสามังกละ เสาเอก

ฮางน้ำฝน – รางริน

ฝาเฮินใน – ฝาตันลม

แวง – รอด

ตัง – ตง

ตั่งนั่ง – แก้อี้

ความเชื่อและพิธีกรรมในการสร้างเรือนพักอาศัยของชาวไทใหญ่ขุนยวม

ความเชื่อในเรื่องการเลือกวันก่อสร้าง

ชาวไทใหญ่เชื่อว่า “วัน” แต่ละวันในรอบหนึ่งเดือนนั้นมีทั้งวันดีและวันไม่ดี (วันม้วย) การแทนค่าตัวเลขกับวัน เป็น ดังนี้ วันอาทิตย์แทนเลข 1 วันจันทร์แทนเลข 2 วันอังคารแทนเลข 3 วันพุธแทนเลข 4 วันพฤหัสบดีแทนเลข 5 วันศุกร์แทนเลข 6 และวันเสาร์แทนเลข 7

ตัวเลขดังกล่าวจะต้องนำไปบวกกับข้างขึ้นหรือข้างแรม หากได้เลข 13 จะถือว่าเป็นวันม้วย โดยไม่ประกอบกิจการงานมงคลอันใดๆเลย นอกจากนี้ในวันต่างๆ ยังมีความเชื่อในการปฏิบัติร่วมกันอีก คือ

ตานางหน่วย (วันอาทิตย์) เป็นวันดินหรือม้วยดิน ไม่ขุดดิน การปลูกบ้าน ต้องขุดหลุมฝังเสา ถ้าขุดหลุมฝังเสา ถ้าขุดหลุมฝังเสาปลูกบ้านวันนี้ จะทำให้เจ้าของบ้านอยู่ไม่เป็นสุข จะเกิดเหตุการณ์ต่างๆ ในทางไม่ดีเสมอ หรือกิจการอื่นๆ ด้วยเช่นกัน ที่เกี่ยวข้องกับการขุดดิน จะไม่นิยมทำกัน

ตานางเหล่า (วันจันทร์) เป็นวันไม้ในการกั้นน้ำหรือทำฝาย แต่ปลูกบ้านได้ดี ไม่มีอันตรายใดๆ

อังก่า (วันอังคาร) วันนี้ถือว่าเป็นวันไฟ ไม่สร้างเรือนไม่สร้างครุฑ หากสร้างเรือนแล้วมักมีภัยจากไฟไหม้

บุดตะชู (วันพุธ) วันนี้ถือว่าเป็นวันลม พอสั่งเรือนได้แต่ไม่ไขวันดีเท่าที่ควร ถ้าหากหาวันไม่ได้จริงๆ ก็อาจทำได้เช่นกัน

จ่าเต (วันพฤหัสบดี) วันนี้ถือเป็นวันครู เป็นวันที่ที่สุด ทำงานมงคลอะไรได้ทุกอย่าง ยิ่งสร้างเรือนจะอยู่เย็นเป็นสุข สมบูรณ์

ชอกจ่า (วันศุกร์) วันนี้ไม่ควรจากเรือนไปไหน ซึ่งถือว่าเป็นวันดีวันหนึ่ง ทำอะไรถือเป็นมงคล

จ่าเห่น (วันเสาร์) เป็นวันแรง ทำอะไรต่างเสี่ยง ถ้าดีก็จะดีไปเลย หรือถ้าเสียก็จะเสียไปเลย

(สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ และคณะ, พ.ศ.2541) ได้อธิบายว่า ในแต่ละวันผีจะกินสิ่งต่างๆ ต่างกันออกไป อาทิ วันผีกินสุนัข วันผีกินวัว วันผีกินควาย โดยแต่ละวันที่ผีกิน หากลงมือปลูกสร้างเรือนพักอาศัยในวันนั้นจะเสี่ยงสัตว์ชนิดนั้นไม่ได้ กล่าวคือ หากตรงกับวันผีกินสุนัข แล้วทำการปลูกเรือนวันนั้น เจ้าของก็จะเสี่ยงสุนัขไม่ได้

ความเชื่อในเรื่องเวลา

เวลาที่ประกอบพิธียกเสามงคล (เสามังคละ) จะเลือกดูยามอุบากอง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเวลาเช้า ซึ่งเชื่อกันว่า เวลาเช้าตรู่ตะวันขึ้นทำอะไรก็ขึ้น คือดีและได้ผลด้วย

การเลือกเสามงคล ซึ่งจะเป็นเสาเอกนั้น นายช่างหรือสล่าจะนำเอาไม้ที่ตัดแล้วและคัดเลือกมาจำนวน 4 ต้น (8 หรือ 16 ต้นก็ได้) มาวางเรียงกัน ซึ่งจะใช้วิธีการเสี่ยงทายเพื่อให้ได้เสาที่ต้องการ โดยมีวิธีการ คือ การปั้นข้าวจำนวน 4 ก้อน แล้วนำแก้วอันเป็นวัตถุมงคล (ใช้แสงหรือเงินหรือคำก็ได้) บรรจุไว้ภายในข้าวปั้นก้อนใดก้อนหนึ่ง จากนั้นนำไปใส่ไว้ในกระทรงใบตอง (ก๊อก) ที่เตรียมไว้ และนำกระทรงทั้งสี่ไปวางไว้ตามเสาที่เตรียมไว้ซึ่งจะทำการทออบทไปพร้อมๆ กัน ดังนี้

“(1) น้ำบ่อแก้วกินเย็น (2) ผีเชิญเป็นกะลั่ง (3) ยะเฮินห่างเฮ็ดสิ่งควาย (4) เย็บถุงลายในเงินย้อย”

เมื่อวางกระทรงและทออบจนจบแล้ว สล่าจะทำการแกะดูข้าวปั้นภายในกระทรงทั้งหมดเพื่อตรวจดูว่า ข้าวปั้นก้อนใดที่มีแก้วบรรจุอยู่ภายในว่าได้วางลงตรงกับเสาต้นใด ก็จะเลือกเสาต้นนั้น โดยมีเกณฑ์การพิจารณา คือ หากเป็นเสาต้นที่ตรงกับบทน้ำบ่อแก้วกินเย็นหรือเย็บถุงลายในเงินย้อย ก็จะถือว่าเป็นไม้ที่ดีสามารถนำมาเป็นเสามงคลได้เลย แต่หากตรงกับบทที่ว่าผีเชิญเป็นกะลั่งหรือยะเฮินห่างเฮ็ดสิ่งควาย ก็จะถือว่าเป็นไม่มงคล จะต้องทำการเสี่ยงทายใหม่ไปยังเสาชุดที่สอง (ต้นที่ 5 – 8) หากยังไม่ได้สักก็เสี่ยงทายไปยังเสาชุดที่สามและสี่ตามลำดับ หรือหากยังไม่ได้สักก็จะย้อนกลับมาชุดแรกใหม่อีกครั้ง⁷⁶

เสามงคลนี้เป็นการจัดพิธีกรรมเพื่อนำสิ่งของมาเซ่นไหว้แด่เจ้าน้ำเจ้าดิน (เจ้าน้ำเจ้าหลิน) เพื่อความอยู่ดีมีสุข (กินหวาน) ของเจ้าของเรือนนั้น เสาต้นนี้จะเป็นเสาต้นที่ปลูกไว้ทางด้านหัวนอนของเจ้าของเรือน เมื่อได้ฤกษ์ยามงามดี เจ้าของเรือนจะนำเครื่องเซ่นไหว้ ประกอบด้วยขามอ่างใส่ข้าวสารไว้ก้นอ่าง และนำกล้วยน้ำว้า 1 หวี มะพร้าวห้าว 1 ลูก ใส่ไว้ข้างบนพร้อมกับเอาผ้าขาวยาว 4 ศอก 1 ผืน ผ้าแดงยาว 4 ศอก 1 ผืน หมาก 1 คำ และเงิน 4 บาท 50 สตางค์ นำมาเซ่นไหว้ที่เสามงคล พร้อมกล่าวคำอธิษฐานขอขมาต่อเจ้าน้ำเจ้าดินในการปลูกสร้างเรือนที่กำลังจะเกิดขึ้น จากนั้นเมื่อเสร็จแล้วนำผ้าขาวมาผูกที่บริเวณหัวเสา และผูกทับด้วยผ้าแดง เอากล้วยและมะพร้าวห้อยไว้ที่หัวเสาจนกว่ากล้วยและมะพร้าวนั้นจะหล่นไปเอง

พิธีกรรมการเตรียมการก่อนปลูกเรือนพักอาศัย

เรือนพักอาศัยของชาวไทใหญ่ในครั้งอดีตส่วนใหญ่เริ่มต้นจากลักษณะ “เรือนเครื่องผูก” เลือกใช้วัสดุที่พอจะหาได้ในพื้นที่ โดยเฉพาะไม้ไผ่ จะเป็นวัสดุหลักที่นำมาเป็นส่วนประกอบของตัวเรือน ตั้งแต่เสา คาน พื้น ฝา และโครงสร้างหลังคา

โดยวิธีการประกอบกันด้วยการผูกด้วยเส้นตอก หรือไม่ก็วิธีเจาะและสอดยึดติดกัน ในส่วนของวัสดุผนังหลังคาจะมุงด้วยคาคอง (ใบตองตึง) หรือคาเขียว (คาเขียว) ต่อมา จึงมีการเปลี่ยนแปลงวัสดุให้มีความคงทนถาวร สร้างความแข็งแรงให้กับตัวเรือน เช่น การใช้ไม้จริงทำเสา ปูพื้น เป็นต้น

การเตรียมการก่อนปลูกสร้างเรือนพักอาศัยนั้น เจ้าของจะต้องไปปรึกษากับหัวหน้าช่าง (สล่าโหลง) ซึ่งจะให้คำแนะนำทั้งในการประกอบพิธีและการเตรียมวัสดุ เจ้าของเรือนเป็นผู้เตรียมพร้อมในการใช้วัสดุและอุปกรณ์ต่างๆที่จำเป็นในการสร้างไว้ทั้งหมด พร้อมกับการหาฤกษ์ยามยามดีที่จะลงมือปลูกสร้าง จากนั้นเจ้าของเรือนจะไปบอกกล่าวให้ญาติสนิทมิตรสหายให้มาร่วมช่วยกันสร้างเรือนของตนเอง เรียกว่า “เอามือ”

เครื่องประกอบพิธีมงคลในการสร้างบ้าน

1. กระทง (ก๊อต่าง) สำหรับใส่ข้าว ขนุน และผลไม้ จำนวน 5 กระทง เพื่อใช้บูชาเจ้า (ท้าว) ทั้ง 5 อันได้แก่ เจ้าน้ำ เจ้าดิน เจ้าบ้าน ขุนนาง และเทวดา โดยจะทำการเตรียมสถานที่บูชาไว้ในอาณาบริเวณใกล้เคียงกับเรือนพักอาศัย ทำการปักเสาหลักและแขวนรูปกากบาท พร้อมทั้งวางกระทงบูชาที่ส่วนปลาย และที่ส่วนยอดของเสาหลัก รวมจำนวน 5 จุด จากนั้นนำกระทงที่เตรียมไว้มาวางไว้
2. เครื่องบูชาครู (เดินครู) ประกอบไปด้วยกล้วย 2 หวี มะพร้าว 1 ลูก ข้าวสาร 3 ลิตร ผ้าขาวหนึ่งศอก ผ้าแดงหนึ่งศอก ดอกไม้จัดใส่กรวย (สรวยดอก) 6 กรวย เทียน 6 เล่ม กรวยพลู 2 กรวย (สรวย) กรวยยาเส้น 2 กรวย (สรวย) เมี่ยง 2 กรวย (สรวย) เงิน 6 บาท หรือแล้วแต่ว่า นายช่างใหญ่ (สล่าหลวง) จะเรียกร้องจัดใส่ถาดหรือกะละมัง
3. ซ่อดอกไม้และไม้มงคล จัดให้ใช้อย่างครบถ้วน ดังนี้
 - ไม้กาง เชื่อว่าจะสามารถกางกันสิ่งไม่ดีไม่งามทางไกลออกไปได้
 - ถั่วแระ (ถั่วแอะ) เชื่อว่าสามารถแะหรือปกป้องคุ้มครองอันตรายจากสิ่งไม่ดีไม่งามทั้งหลายได้
 - ไม้ป่านแซ เชื่อว่าสามารถทำให้สิ่งไม่ดีไม่งามทางไกลออกไปได้

- ผักกุ่ม เชื่อว่าสามารถคุ้มครองป้องกันอันตรายจากสิ่งไม่ดีไม่งามทั้งปวงได้
- หนามเจ็ดเชื้อ เชื่อว่ามีความแหลมคม สามารถคุ้มครองป้องกันอันตรายนานาชนิดได้
- หญ้าแพรก เชื่อว่าสามารถจะป้องกันไม่ให้สิ่งร้ายต่างๆไม่กรายใกล้ เนื่องจากมีปลายแหลมคมเหมือนปลายหอกปลายดาบ
- ใบขนุน เชื่อว่าจะช่วยค้าจุนให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง
- ใบเงิน ใบทอง ใบนาก ช่วยให้เงินทองไหลมาเทมาสู่บ้านเรือนของตนเอง

พิธีกรรมการประกอบพิธีมงคล

เมื่อถึงเวลาอันเป็นมงคล นายช่างใหญ่จะเริ่มประกอบพิธีขึ้นเจ้าทั้ง 5 โดยนำกระทงข้าวที่เตรียมไว้ไปวางที่ไม้ปัก สำหรับประกอบพิธี จุดเทียนบอกกล่าวเจ้าน้ำเจ้าดิน เจ้าบ้าน ขุนนาง และเทวดา ให้มาดูแล คุ้มครองป้องกัน และช่วยให้การสร้างเรือนนั้นเป็นไปได้ด้วยดี ไม่ให้มีอันตรายใดๆ และขอให้บ้านเรือนที่ปลูกสร้างใหม่นั้นเป็นที่อยู่แล้วสุขสบาย ร่มเย็นเป็นสุข จากนั้นจะนำไม้มงคลต่างๆ ไปวางไว้หรือผูกติดกับเสาเรือน แล้วทำการขุดหลุม เมื่อขุดเสร็จแล้วจะนำใบขนุน ใบเงินใบทอง ใบนาก ใส่ลงไปในหลุม นำผ้าขาวผ้าแดง กล้วย มะพร้าวผูกติดยอดเสามังคละจำนวน 4 เสาลงแล้วยกเสาหลุม จากนั้นทยอยยกเสาดันอื่นๆลงหลุมที่ขุดไว้จนครบ

การปลูกสร้างเรือนพักอาศัยของชาวไทยใหญ่ในอดีตนั้น เจ้าของเรือนจะไม่เสียค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างแต่อย่างใด นอกจากค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าเตรียมการประกอบพิธี ค่าครู และค่าอาหารเลี้ยงดูผู้คนที่มาช่วยสร้าง ส่วนใหญ่ก็เป็นญาติพี่น้องคนรู้จักกันในชุมชน และผู้ที่เคารพนับถือ ซึ่งจะพร้อมใจกันมาอย่างพร้อมเพรียง เรือนพักอาศัยส่วนใหญ่จึงใช้เวลาปลูกสร้างไม่นานนัก อาจเพียง 1 – 2 วันเท่านั้น เจ้าของก็สามารถเข้าอยู่อาศัยได้แล้ว หากยังเหลือส่วนรายละเอียดปลีกย่อย เจ้าของกับญาติสนิทจะค่อยๆช่วยทำกันจนแล้วเสร็จ

รูปแบบของเรือนพักอาศัย

เรือนพักอาศัย เป็นอาคารที่สร้างขึ้นเพื่อการอยู่อาศัยของแต่ละครัวเรือนเท่านั้น ขนาดของเรือนและลักษณะการใช้สอย จึงแปรไปตามจำนวนสมาชิกและฐานะความเป็นอยู่ของแต่ละครัวเรือน สำหรับชาวไทใหญ่ เรียกเรือนพักอาศัยของตนเองว่า “เฮิน” ได้สร้างขึ้นเพื่อการอยู่พักอาศัยให้เกิดความเหมาะสมสอดคล้องไปกับสภาพการดำรงชีวิตในแบบสังคมเกษตรกรรม โครงสร้างและขนาดของครัวเรือนสภาพทั่วไปของเรือนพักอาศัยและสภาพแวดล้อมของบริเวณแหล่งพักอาศัยจะถูกกำหนดโดยสภาพทางธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นภูเขา ที่ราบ และสายน้ำ จากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในอดีตนั้นมีดินไม้نانาพันธุ์ให้เลือกสรรมาใช้ในการปลูกสร้างเรือนพักอาศัย โดยเฉพาะไม้ไผ่ ซึ่งมีอยู่มากมาย ขึ้นอยู่ทั่วไปและมีขนาดใหญ่ ไม้ไผ่จึงเป็นวัสดุสำคัญในการสร้างเรือน ใช้ได้ตั้งแต่เสา คาน พื้น ฝาเรือน โครงสร้างหลังคา รั้ว และอื่นๆ ทั้งในอดีตเครื่องมืออุปกรณ์ในการก่อสร้างยังมีไม่มากนัก คงมีแต่มีดหรือขวาน ที่เป็นเครื่องมือง่ายๆ ที่พอจะใช้ในการทำงานทุกอย่าง ยังมีไม้ประเภทอื่นๆ อาทิ ไม้สัก ไม้เต็ง ไม้แดง ฯ มักถูกเลือกมาใช้ในส่วนหนึ่งของโครงสร้างเรือน ส่วนหลังคาจะมุงด้วยใบตองตึงหรือหญ้าคา (คาเขียว) ที่สามารถหาได้ทั่วไปจากป่ารอบข้าง นำใบมาเย็บด้วยตอกติดกับไม้ไผ่ยาวประมาณ 4 ศอก โดยสามารถอยู่ได้ราว 3 - 4 ปี แต่ถ้าหากว่ามุงแบบถ้ำ ก็สามารถคลุมได้ยาวนานถึง 5 - 7 ปี

ลักษณะเรือนจั่วแฝด “เฮินโหลงสองช่อง” เมืองขุนยวม

ลักษณะของเรือนไทใหญ่ ได้จำแนกออกเป็นสองลักษณะ คือ เรือนจั่วแฝด (เฮินโหลงสองส่อง) และเรือนจั่วเดี่ยว (เฮินโหลงตอยเหลียว)

เรือนจั่วแฝด เป็นเรือนที่มีหลังคาสองหลังต่อเชื่อมกันด้วยรางรินตรงกลาง และมีส่วนประกอบอื่น คือ ชาย (จาน) ห้องคร้ว (ส่องไฟ) หรืออาจจะรวมกันอยู่ในตัว เรือนหลังใดหลังหนึ่ง หรือแยกส่วนออกไปอีกต่างหาก เรือนลักษณะดังกล่าวนี้จะเป็น เรือนของครอบครัวใหญ่ที่มีพ่อแม่และลูกหลายคน

เรือนจั่วเดี่ยว เป็นเรือนที่มีหลังคาเพียงหลังเดียว จะมีชานหรือคร้วแยกออก ต่างหากได้เช่นกัน เหมาะสำหรับครอบครัวที่เพิ่งเริ่มต้นของคู่แต่งงาน เรือนทั้งสองแบบนี้มีขนาดแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสถานะภาพของครอบครัวนั้นๆ ที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ในภายหลัง

ลักษณะเรือนจั่วเดี่ยว “เฮินโหลงตอยเหลียว” บ้านเมืองปอน

องค์ประกอบและพื้นที่การใช้สอยของเรือนพักอาศัย

เรือนพักอาศัยแบบไทใหญ่ มีลักษณะของการแบ่งพื้นที่ประโยชน์ใช้สอยตามวิธีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย สามารถแบ่งเป็นพื้นที่ได้ ดังนี้

ตัวเรือนใหญ่หรือเฮินโหลง พื้นที่หลักใช้เป็นห้องนอนขนาดใหญ่ สามารถให้นอนได้หลายคน ครอบครัวที่มีลูกสาวโตแล้ว จะแบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่งให้ ส่วนหนึ่งพ่อแม่ก็จะแยกจะนอนต่างหาก หรือฝ่ายแม่จะนอนกับลูกในห้อง แล้วให้พ่อไปนอนที่ห้องรับแขก ส่วนลูกชายปกติจะใช้พื้นที่ห้องรับแขกนอนเป็นส่วนใหญ่ ถ้าหากเป็นเรือนใหญ่แบบหลังคาจั่วแฝด ก็มักจะกั้นผนังห้องเล็กขึ้นภายในอีกห้องแล้วมีประตูเข้าออกต่างหาก

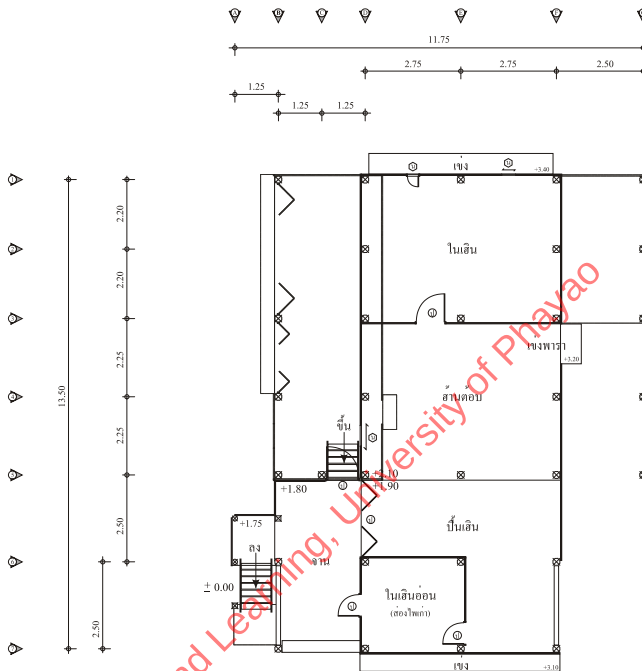
พื้นที่รับแขกหรือห้องข้ามแขก เป็นห้องโถงใหญ่ด้านหน้าห้องนอน ใช้เป็นที่นอน รับประทานอาหาร รับแขก ให้ญาติมิตรค้างแรมเมื่อเดินทางไกลมาเยี่ยม เมื่อหลับนอนต้องหันศีรษะไปทางเชิงเจ้าฟาราหรือหิ้งพระ ปกตินิยมสร้างไว้หัวนอนทางด้านทิศตะวันออก สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป รูปพระ คัมภีร์ และหรือสิ่งของบูชาที่จะใช้ไปทำบุญที่วัด เช่น อุบ ดอกไม้ ธูป เทียน ข้าวตอก หมากนပ် (สายประคำ) เป็นต้น

พื้นที่ซ่านหน้าที่มีหลังคาคลุมเชื่อมต่อจากพื้นที่รับแขก

เรือนครัวหรือสองไฟ มีโครงสร้างและหลังคาส่วนหรือแยกออกจากเรือนใหญ่ มักจะลดระดับของพื้นลงหรือมีโครงสร้างพื้นต่างหาก เป็นพื้นที่ใช้ประกอบอาหารและเก็บอาหาร ใน เรือนหลังคาจั่วแฝด อาจจะมีรูปแบบที่สร้างแยกมาจากเรือนหลังใหญ่ หรือบางครัวเรือนก็จะนิยมสร้างเป็นเรือนครัวแยกออกไปต่างหากเลยก็มี การใช้พื้นที่ภายในครัวจะเป็นที่ตั้งของเตาไฟหรือช่องไฟ มีกระบะประกอบเป็นทรงสี่เหลี่ยม ที่ปากจะปูรองพื้นด้วยกาบกล้วย แล้วใช้ดินจอมปลวกมาโรยปิดหน้าไว้ หากใช้ดินทั่วไปจะมีเศษหินติดส่งผลให้เวลาก่อไฟจะแตกกระจายได้ง่าย ชาวไทใหญ่นิยมประกอบอาหารจากพื้นที่เก็บมาจากป่า ตัดเป็นท่อนจัดเรียงไว้ใต้ถุนเรือน ส่วนในปัจจุบันบางครัวเรือนได้เปลี่ยนไปใช้เตาอั้งโล่หรือเตาแก๊สสำเร็จรูปไปบ้างแล้ว พื้นที่ห้องครัวนอกจากจะใช้เป็นที่ประกอบอาหาร รับประทานอาหาร ยังถูกใช้เป็นสถานที่

เก็บเครื่องมือ เครื่องใช้ อุปกรณ์ ภาชนะ หรือเมล็ดพันธุ์ของพืชผัก โดยสร้างเข่งหรือตั้งไว้เหนือเตาไฟเพื่อปล่อยให้ควั่นรมอบเป็นการป้องกันแมลงต่างๆได้เป็นอย่างดี

ภาพวาดลายเส้นผังเรือนพักอาศัยของคุณคำหลู่ สุนันท์ บ้านเมืองปอน

เรือนครัวไฟบางหลังจะพบว่า มีชานนอกสำหรับการซักล้างและเข่งหม้อน้ำเป็นชั้นวางหม้อน้ำติดกับราวระเบียง มุงหลังคาป้องกันแดดส่อง ใช้วางหม้อดินใส่น้ำ 2 – 3 ใบ เพื่อใช้สำหรับการต้มกิน นิยมสร้างชั้นวางนี้ไว้ด้านทิศตะวันตกหรือทิศใต้เพื่อป้องกันแสงส่องถึง

สำหรับพื้นที่ส่วนของชานเรือน บางแห่งจะมีทั้งด้านหน้าและด้านหลังหรือไม่ก็ได้ ชานมีทั้งที่สร้างผืนหลังคาคลุมหรือไม่คลุม เป็นพื้นที่ใช้งานเอนกประสงค์ เช่น การหลับนอน พักผ่อนในช่วงยามเย็น ใช้เป็นที่รับประทานอาหารมื้อเย็น ใช้เป็นที่รับแขก ใช้เป็นที่อาบน้ำเด็กและคนแก่ในฤดูหนาว ใช้เป็นที่ตากพืชผล เป็นต้น

บันไดเป็นทางเดินขึ้นลงที่จะขึ้นถึงชานเป็นลำดับแรก มีพื้นที่เชื่อมต่อที่พื้นชั้นล่างตรงตึงบันได เรียกว่า “โคงหมา” เป็นพื้นที่สร้างขึ้นตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณเป็นที่พิทักษ์สิ่งของ และให้สุนัขนอนเฝ้าในช่วงเวลากลางคืน

ใต้ถุน เป็นพื้นที่ด้านล่างใต้พื้นเรือนทั้งหมด เดิมมักจะทำการถมสูงปรับหน้าดินให้ราบเรียบไม่ให้น้ำท่วมเข้าได้ และสามารถใช้สอยพื้นที่ทำกิจกรรมได้ ในเรือนบางหลังจะพบว่า มักจะมีการต่อเติมพื้นที่ด้านข้างออกไปโดยมีหลังคาคลุม แล้วใช้เป็นพื้นที่ในลักษณะต่างๆ เช่น ยกพื้นสร้างเป็นหยองเข้าหรือชั้นวางเยข้าว ร้านค้า โรงจอดรถ เป็นต้น พื้นที่ใต้ถุนของเรือนที่ใช้ประโยชน์มักจะเห็นเป็นสถานที่ทำกิจกรรมยามว่าง ไข่แป้นที่เก็บข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ

ใต้ถุนเรือนใช้เก็บอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ

หยองเข้า (ยุ้งข้าวหรือหลองข้าว) การก่อสร้างยุ้งข้าวของชาวไทใหญ่พบว่ามีหลายลักษณะ แบบแรก นิยมก่อสร้างต่อยื่นจากตัวเรือน แบบที่สอง สร้างแยกเป็นเรือนต่างหาก สำหรับครัวเรือนที่มีผลผลิตข้าวเยอะหรือฐานะดีและมีบริเวณบ้านกว้างพอ หรือมีวัวควายเยอะ เป็นอาคารเดี่ยวเสา 3 – 6 คู่ รูปทรงหลังคาคลุม ยกพื้นใต้ถุนสูง ไม่มีบันไดขึ้น พื้นด้านล่างใช้เป็นที่ตั้งเยข้าว เก็บพืชพันธุ์ต่างๆ เครื่องมือการเกษตร ส่วนใต้ถุนใช้เป็นที่พักเกวียน ผูกวัวควาย สำหรับเยข้าว นั้นเป็นลักษณะ

สำหรับเก็บรักษาข้าวเปลือก ทำจากไม้ไผ่สานเป็นรูปทรงกระบอกขนาดกว้างประมาณ 2 เมตร สูงประมาณ 2 เมตร แล้วทาหรือยาด้วยขี้วัวขี้ควายปล่อยไว้จนแห้ง นำข้าวเปลือกที่เก็บมาจากทุ่งนาใส่ไว้ ด้านบนสานไม้ไผ่เป็นผืนเสื่อคลุมปิดไว้ กันนกหนู การป้องกันอีกวิธีที่ตื่นเสามักจะหาแผ่นสังกะสีมาตีโค้งปิดรอบเสาไว้กันหนูได้ขึ้นไปถึงที่เก็บข้าวเปลือก

เยข้าว บ้านเมืองปอน

พื้นที่เขตที่อยู่อาศัยของชาวไทใหญ่มักจะปล่อยโล่ง เพื่อความสะดวกในการใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ เช่น ตากข้าวเปลือก พืชไร่อื่น ลานจัดงาน จอดเกวียน เป็นต้น มีพื้นที่เฉพาะด้านข้างหรือหลังบ้านเป็นที่ปลูกดอกไม้ พืชผัก ส่วนรั้วเขตของเรือนพักอาศัย นิยมสร้างกันง่ายๆ เพื่อป้องกันสัตว์เลื้อยไถ่นั้นมากกว่าบางซ้ออาณาเขตของตน ทั้งนี้ พบว่า ผังบริเวณเรือนพักอาศัยของชาวไทใหญ่ จำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ หนึ่ง ครัวเรือนที่เรือนพักอาศัยมีบริเวณบ้าน สร้างรั้วเพื่อกำหนดแยกเขตเรือนพักอาศัยเป็นเขตของตนเอง และ สอง ครัวเรือนของเครือญาติหรือพี่น้อง มีเรือนพักอาศัยที่ปลูกรวมกันต่อเนื่องกัน 2 - 5 หลัง ตามแต่การขยายตัวของครัวเรือนในกลุ่มญาติ ใช้อาณาเขตบริเวณรั้วกันขนาดใหญ่ครอบคลุมรอบนอกทั้งหมด และมีทางเข้าร่วมกันทางเดียว มักจะใช้ลานบ้านร่วมกันในการทำกิจกรรม ส่วนการย้ายออกไปตั้งเรือนใน

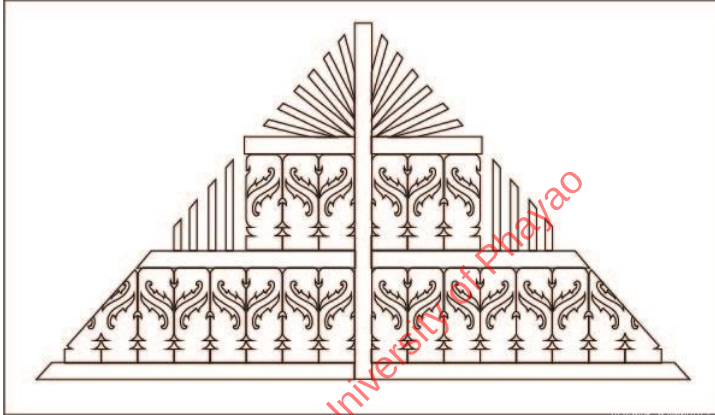
พื้นที่อื่นๆ ก็แล้วแต่สถานการณ์หรือโอกาสที่เอื้ออำนวย เช่น แต่งงานใหม่ ซื้อที่ดินใหม่ เป็นต้น

งานศิลปกรรมประดับตกแต่งเรือนพักอาศัยของชาวไทใหญ่ขุนยวม

เรือนพักอาศัยของชาวไทใหญ่ นอกจากลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ของตนเองแล้ว ยังพบว่า ภายในเรือนนิยมการตกแต่งประดับงานศิลปกรรมให้เกิดความสวยงามในส่วนประกอบต่างๆ ซึ่งมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่พบได้ในพื้นที่ขุนยวมนี้เท่านั้น พบได้จากส่วนประกอบของเรือนดังนี้

- แผงแผงมู่ เป็นแผงหน้าจั่วปิดระหว่างระหว่างห้องนอน (เฮินใน) กับห้องรับแขก (ชามแขก) ซึ่งเป็นลวดลายสร้างสรรค์ขึ้นมาจากลายดอกไม้ใบไม้ (ลายหมอก) ลวดลายเรขาคณิต หรือลวดลายที่เกิดจากการตีไม้ระแนงในรูปแบบต่างๆ แผงแผงมู่นี้ยังเป็นส่วนที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นการระบายลมและอากาศให้เกิดการสั่นไหวระหว่างห้องด้วย
- แผงคอลาย เป็นส่วนขอบด้านบนสุดของฝาผนังเรือน นิยมสร้างเป็นแผ่นไม้ฉลุลายหรือใช้ไม้ระแนงตีไขว้เป็นลายตาราง ลายทแยง หรือลายเส้นนอน ฯ เป็นส่วนที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นช่องทางระบายลมและอากาศไหลเวียนระหว่างภายนอก - ภายในเรือน
- แป้นไม้เหนือประตูห้องนอน พบในเรือนพักอาศัยบางหลัง เป็นแผ่นไม้แกะสลัก - ฉลุลาย เป็นลวดลายลักษณะต่างๆ เช่น รูปหม้อดอกไม้วาดลายเรขาคณิต เพื่อเป็นการระบายลมและอากาศให้เกิดการสั่นไหวระหว่างห้อง
- ช่องกรอบเหนือหน้าต่าง พบในเรือนพักอาศัยบางหลัง เป็นแผ่นไม้แกะสลัก - ฉลุลาย เป็นลวดลายลักษณะต่างๆ เช่น รูปดอกไม้ (ลายหมอก) มีส่วนที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นช่องทางระบายลมและอากาศไหลเวียนระหว่างภายนอก - ภายในเรือน

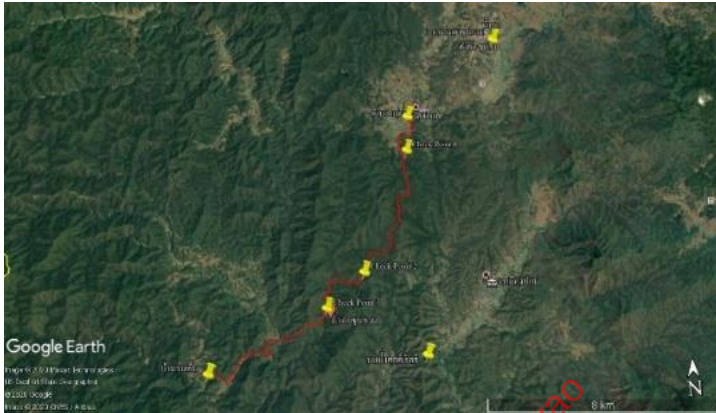
- รวาระเปียง เป็นลูกกรงหรือไม้ระแนงหรือแผ่นไม้ที่ฉลุวดลาย ตีเว้นที่รวาระเปียงของชานหน้า ให้ความสวยงามแก่ตัวเรือนและช่วยในการระบายลมและอากาศ

ลวดลายไม้ฉลุ “แผงแงมู่” แบบกระหนกม้วนสลับทัว

สถานที่ทางประวัติศาสตร์ร่วมสมัย

ในพื้นที่ขุนยวม มีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมประเภทอื่นๆที่แสดงให้เห็นถึงเรื่องราวภูมิหลังความเป็นมาที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต ความเชื่อ และความทรงจำ ได้แก่ แหล่งเตาเผา บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ และเส้นทางกองทัพญี่ปุ่น ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีคุณค่าความสำคัญทางด้านโบราณคดี จิตใจและประวัติศาสตร์ร่วมสมัยของชาวขุนยวม ประการสำคัญ จะเป็นการสร้างความความรู้ความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและผู้คนร่วมกับมรดกประเภทอื่นๆได้เป็นดี การศึกษา พบแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมประเภทนี้จำนวน 3 แห่ง มีรายละเอียด ดังนี้

มรดกทางวัฒนธรรมแหล่งเตาเผา บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ และเส้นทางกองทัพญี่ปุ่น

Base Map : Application Google Earth, วันเข้าถึงข้อมูล 13 กันยายน พ.ศ.2563

แหล่งที่ 1 แหล่งเตาเผาขุนยวม

หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, $18^{\circ}49'39.45''$ N, $97^{\circ}56'16.54''$ E)

สร้างภายหลังเมื่อสงครามโลกเสร็จสิ้นลงแล้ว (หลังปี พ.ศ.2488) ผู้สร้างเตา คือ นายก้าง กันตะมะ ชาวตองสู ซึ่งย้ายถิ่นฐานมาจากเมืองกึ่ง ในรัฐฉาน โดยท่านมี ตำแหน่งเป็นแก่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) ของชุมชนขุนยวม ท่านได้ริเริ่มสร้างเตาเผาขึ้น จำนวน 3 เตา ในบริเวณป่าทางด้านทิศตะวันออกของชุมชน เตาเผาที่สร้างขึ้นมานี้มี จุดมุ่งหมายให้เป็นเตาสาธารณะที่ชาวบ้านสามารถนำหม้อ ไห หม้อดอกไม้ หม้อน้ำ หรืออื่นๆ ไปเผาได้ตามที่ตนเองผลิต การเผาเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านได้เลิกหายไป ในสมัยหลังราวปี พ.ศ.2515 เป็นต้นมา นอกจากเตาเผาแล้วยังมีแหล่งน้ำที่เรียกว่า “น้ำบ่อจิกจอง” อยู่ใกล้ในบริเวณด้วย จะมีน้ำไหลออกมาให้ชาวบ้านสามารถใช้ อุปโภคและบริโภคได้ตลอดทั้งปี⁷⁷

ลักษณะของเตาเผา เป็นแบบเตาประทุนหรือเตาหลังเต่า ขนาดประมาณ 2 เมตร X 4 เมตร ก่อด้วยอิฐมีหลังคาโค้ง การเผาจะให้ความร้อนจากด้านหน้าพุ่งเข้าไปในตัวเตาแล้วพุ่งออกทางปล่องท้ายเตา ได้รับการขุดแต่งจากกรมศิลปากรแล้ว

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางโบราณคดีร่วมสมัยของชุมชน
ขุนยวม

สภาพปล่องปลายเตาเผาที่ได้รับการขุดแต่ง โดยกรมศิลปากร

หม้อดอก สำหรับใส่ดอกไม้บูชาพระ เอกลักษณ์งานเครื่องปั้นดินเผาขุนยวม, สมบัติวัดม่วยต่อ

แหล่งที่ 2 บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

ตั้งอยู่บนไหล่เขาห่างประมาณ 500 เมตร จากปากทางถนนชนบทหมายเลข 1337 ตัดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 และใช้ทางเดินเท้าอีกประมาณ 50 เมตร อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พิกัด – หน้าเรือนพักอาศัย, 18°43'10.59" N, 97°54'11.26" E)

เป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์หรือบ่อน้ำทิพย์ อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ของชุมชน เป็นบ่อที่มีน้ำออกมาจากภูเขา ปริมาณน้ำเต็มบ่อตลอดปี น้ำใสสะอาด ชาวเมืองปอนเชื่อกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ จึงนิยมนำไปชำระล้างร่างกาย ใช้บริโภคเพื่อเป็นสิริมงคล และรักษาอาการปวดเมื่อยของร่างกาย มีเรื่องเล่าว่า ครั้งหนึ่งมีชาวต่างประเทศแวะขึ้นไปแล้ว ได้ลงไปอาบน้ำในบ่อ หลังจากนั้นมาระดับน้ำลดลงไปค่อนข้างมาก ชาวบ้านคิดว่าเป็นการผิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงประกอบพิธีขอขมาขึ้น ทำให้น้ำในบ่อคืนกลับมาเต็มเหมือนดังเดิม⁷⁸

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

บ่อน้ำ เป็นบ่อธรรมชาติที่เกิดขึ้นเอง ขนาดปากบ่อ 1.5 – 2 เมตร ชาวบ้านได้สร้างศาลาคลุมบ่อไว้ป้องกันไม่ให้เศษใบไม้ตกลงไป พร้อมกับมีอุปกรณ์สำหรับตักน้ำให้ใช้ ในบริเวณเดียวกันมีศาลาประดิษฐานพระพุทธรูป และศาลเจ้าที่ตั้งอยู่ด้วย

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางด้านจิตใจและความเชื่อในสิ่งศักดิ์ของชาวบ้านเมืองปอนและบุคคลทั่วไป

แหล่งที่ 3 เส้นทางกองทัพญี่ปุ่น

จุดเริ่มต้นที่บ้านต่อแพ ลัดเลาะไปตามแม่น้ำยม - ห้วยเมืองปอน - ห้วยลูกบอง - ห้วยปลาโมง - ดอยห้วยปลาโมง - แม่น้ำยม - ห้วยคี - บ้านร่มเย็น (ห้วยคี) ระยะทางรวมประมาณ 18 กิโลเมตร มีจุดสำคัญระบุตำแหน่ง คือ วัดต่อแพ - Check Point 1 (ป้ายเริ่มทางเข้า) - Check Point 2 (ศาลาที่พักริมทาง) - Check Point 3 (ฐานทัพกองทัพญี่ปุ่น) - สามารถเดินทางต่อไปทะเลเส้นทางที่บ้านห้วยต้นนุ่นหรือบ้านร่มเย็น (ห้วยคี) โดยเส้นทางอยู่ในเขตพื้นที่เขตอนุรักษพันธุ์สัตว์ป่าดอยเวียงหล้า เขตป่าชุมชนบ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา - ตำบลแม็ก อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในช่วงสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ระหว่างพ.ศ.2484 - 2488 กองทัพญี่ปุ่นได้วางแผนสร้างถนนในพื้นที่ภาคเหนือเส้นทางเชียงใหม่ - แม่ฮ่องสอน - ตองอู ซึ่งในเขตพื้นที่ขุนยวมประกอบได้ด้วย 2 เส้นทาง ได้แก่ แม่ฮ่องสอน - ขุนยวม และ ขุนยวม - บ้านต่อแพ - บ้านห้วยต้นนุ่น โดยเฉพาะเส้นทางที่สองนั้นยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จ สงครามก็ได้สิ้นสุดลงไปเมื่อญี่ปุ่นประกาศแพ้สงครามต่อฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งตามเส้นทางที่ได้กำหนดไว้นั้นยังคงปรากฏร่องรอยให้เห็นปรากฏมาถึงปัจจุบันนี้

ในช่วงปี พ.ศ.2550 สถานทูตญี่ปุ่นมีแนวคิดการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ทางการเมืองกับประเทศไทย จึงได้สนับสนุนให้งบประมาณจัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ขึ้นมา ทำให้เกิดการศึกษาเรื่องราวต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้นในพื้นที่เมืองขุนยวมในช่วงสมัยสงครามและนำข้อมูลไปใช้ในการจัดนิทรรศการ เส้นทางเดินทัพของกองทัพญี่ปุ่นเป็นหนึ่งในเรื่องราวที่ได้รับความสนใจด้วย ช่วงเวลาเดียวกัน คณะกรรมการหมู่บ้านต่อแพ ได้ร่วมมือกันพัฒนาเส้นทางเดินทัพญี่ปุ่นไปจนถึงบริเวณห้วยปลาโมง ต่อมาในปี พ.ศ.2559 ทางปกครองอำเภอนายมได้สนับสนุนรถเอทีวี เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ขับเที่ยวเส้นทางทัพญี่ปุ่น โดยค่าเช่ารถ 1 คันอยู่ที่ 600 บาท และในปีต่อมา พ.ศ.2560 ได้พัฒนาเส้นทางอีกครั้ง โดยสร้างสะพานข้ามลำห้วย อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมาการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวยังไม่เป็นที่ทราบกันอย่างทั่วถึงหรือสร้างให้เป็นทางเลือกหนึ่งของการท่องเที่ยวธรรมชาติและประวัติศาสตร์ในสถานที่กับเส้นทางดังกล่าวนี้มากเท่าที่ควร⁷⁹

คุณค่าและความสำคัญ

เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ร่วมสมัยของ
ชาวขุนยวม

สะพานข้าม บนเส้นทางของกองทัพญี่ปุ่นที่จะสร้างเส้นทางไปยังพม่า - สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

คุณค่าแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ แหล่งเตาเผาขุนยวม
บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ และเส้นทางกองทัพญี่ปุ่น นับได้ว่าเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมร่วม
สมัยที่มีภูมิหลังความเป็นมาในช่วง 80 ปีที่ผ่านมา แสดงให้เห็นถึงเรื่องราวที่มีความ
เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต ความเชื่อ และความทรงจำของชาวขุนยวม มีคุณค่า
ความสำคัญแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านโบราณคดี เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านวิชาการประวัติศาสตร์ชุมชน งาน
ศิลปะและหัตถกรรมพื้นถิ่น

ด้านจิตใจ เป็นแหล่งเรียนรู้ถึงความเชื่อทางจิตใจและจิตวิญญาณของชาว
ขุนยวม

ด้านประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ร่วมสมัยของ
เมืองขุนยวมที่มีความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างรัฐชาติกับท้องถิ่น

สรุป

มรดกทางวัฒนธรรมขุนยวมที่ทำการศึกษานี้ในครั้งนี้เป็นประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ซึ่งเป็นผลงานการสร้างสรรคของชาวขุนยวมในอดีตที่ผ่านมาที่เกี่ยวข้องกับการศาสนา การอยู่อาศัย และการผลิตงานหัตถกรรม จำนวน 73 แหล่ง จำแนกเป็น 4 ประเภท แบ่งเป็น

1. โบราณสถาน เวียงโบราณและศาสนสถานร้าง จำนวน 5 แหล่ง
2. วัด จำนวน 18 แห่ง
3. เรือนพักอาศัย จำนวน 50 หลัง
4. แหล่งเตาเผาโบราณ บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์และเส้นทางกองทัพญี่ปุ่น จำนวน 3 แหล่ง

มรดกทางวัฒนธรรมดังกล่าวนี้มีคุณค่าและความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับโบราณคดี งานสถาปัตยกรรม งานศิลปกรรม งานศิลปหัตถกรรม ความเชื่อ และประวัติศาสตร์ของเมืองขุนยวม ซึ่งเกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์และสั่งสมกันมาตลอดนับตั้งแต่มีหลักฐานปรากฏให้เห็นถึงการตั้งถิ่นของชุมชนชาติพันธุ์ต่างๆในพื้นที่ดังกล่าวนี้ ทั้งมีความสัมพันธ์ทางการเมือง สังคมและวัฒนธรรมกับวัฒนธรรมใหญ่รอบข้าง เช่น ล้านนา สยาม พม่า กะเหรี่ยง เป็นต้น ทำให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเข้ามาให้กับผู้คนในพื้นที่แห่งนี้ ซึ่งสามารถที่จะดำรงอยู่ได้อย่างมีเอกลักษณ์และยังคงรักษามรดกทางวัฒนธรรมประเภทต่างๆ ไว้ได้มาจนถึงทุกวันนี้

รายการอ้างอิง

¹ สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ, ”พระธาตุเจดีย์ : ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และคติความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในเขตวัฒนธรรมล้านนาตะวันตก”, ทุนอุดหนุนการวิจัย วิจัยสร้างสรรค์ และงานสร้างสรรค์เชิงวิชาการ งบประมาณรายได้ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ 2561, หน้า 89 – 97.

² สัมภาษณ์ พระครูอนุกุลกัลยาณพจน์, เจ้าอาวาสวัดต่อแพ, เลขที่ 9/9 หมู่ที่ 1 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอกันยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2563, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูล.

-
- ³ สัมภาษณ์ นางยุพา ศิริเกษตร, อายุ 44 ปี ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านหัวปอน ตำบลแม่ขยมน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร. 0957736136, นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ ผู้สัมภาษณ์.
- ⁴ สัมภาษณ์ นายจำนง ศรีสุวรรณ, สารวัตรกำนันตำบลขุนยวม บ้านเลขที่ 333/5 หมู่ที่ 1 ขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์ติดต่อ 0811649925, วันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁵ สัมภาษณ์ นายจำนง ศรีสุวรรณ, สารวัตรกำนันตำบลขุนยวม บ้านเลขที่ 333/5 หมู่ที่ 1 ขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์ติดต่อ 0811649925, วันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁶ กรมการศาสนา. กระทรวงศึกษาธิการ, **ประวัติวัดพระธาตุนามอภัยเจดีย์ เล่ม 9**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2533), หน้า 1114 - 1115.
- ⁷ สัมภาษณ์ พระครูอนุสรณ์ศาสนกิจ, เจ้าอาวาส ที่อยู่ เลขที่ 66 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁸ สัมภาษณ์ พระปาง ปภัสสร, เลขที่ 3 ถนนราษฎร์บูรณะ 1 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁹ สัมภาษณ์ พระอธิการพัฒน์ ปาตโน, เลขที่ 25/1 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร. 052040270, วันที่ 27 เมษายน พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ¹⁰ สัมภาษณ์ พระครูอนุศาสนโกศล, เจ้าอาวาส เลขที่ 200 ถนนราษฎร์บูรณะ หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน., วันที่ 27

เมษายน พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา
บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.

- 11 สัมภาษณ์ พระครูอนุกุลกัลยาณพจน์, เจ้าอาวาส เลขที่ 9/9 หมู่ที่ 1 บ้านต่อแพ
ตำบลแม่เงา อำเภอบุฮาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.
2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูล
และสัมภาษณ์.
- 12 สัมภาษณ์ พระครูอนุวัตรสมณคุณ, เจ้าอาวาส เลขที่ 9 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน
ตำบลเมืองปอน อำเภอบุฮาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ.
2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูล
และสัมภาษณ์.
- 13 สัมภาษณ์พระครูอนุสารนนทสิทธิ์, เจ้าอาวาส เลขที่ 63 หมู่ที่ 3 ตำบลแม่เงา
อำเภอบุฮาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 28 เมษายน พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์
พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- 14 สัมภาษณ์พระอธิการพุ่ม วิสุทโธ, เจ้าอาวาส เลขที่ 102 หมู่ที่ 3 ตำบลบุฮาย
อำเภอบุฮาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระ
พงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- 15 สัมภาษณ์พระสมศักดิ์ คันตลิล, เจ้าอาวาส เลขที่ - หมู่ที่ 4 บ้านป่าฝาง ตำบลเมือง
ปอน อำเภอบุฮาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธี
ระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและ
สัมภาษณ์.
- 16 สัมภาษณ์พระอนุพงษ์ กิตติปัญโญ, เจ้าอาวาส เลขที่ 30 หมู่ที่ 3 บ้านหางปอน
ตำบลเมืองปอน อำเภอบุฮาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.
2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูล
และสัมภาษณ์.
- 17 สัมภาษณ์พระมหาณัฐดนัย กิตติยาน, เจ้าอาวาส เลขที่ - หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน
ตำบลเมืองปอน อำเภอบุฮาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ.
2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูล
และสัมภาษณ์.

-
- ¹⁸ สัมภาษณ์พระครูอนุกวัตรสมณคุณ, เลขที่ - หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุญยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ¹⁹ สัมภาษณ์พระครูอนุกวัตรสมณคุณ, เลขที่ - หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุญยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ²⁰ สัมภาษณ์พระครูสังวรธรรมภินันท์ (สำเร็จ อุชุจาโร), เจ้าอาวาส เลขที่ 129 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุญยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร. 0861952760, วันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ²¹ สัมภาษณ์พระครูสุทธวรวิจิ (สัมฤทธิ์ วรรณโณ), เจ้าอาวาส เลขที่ - หมู่ที่ 3 บ้านแม่สุริน ตำบลบุญยวม อำเภอบุญยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ²² สัมภาษณ์พระอาจารย์ อุบล เตชะโม, เลขที่ - หมู่ที่ 1 บ้านบุญยวม ตำบลบุญยวม อำเภอบุญยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ²³ สัมภาษณ์ นายจ้านง ศรีสุวรรณ, สารวัตรกำนัน เลขที่ 333/5 หมู่ที่ 1 บ้านบุญยวม ตำบลบุญยวม อำเภอบุญยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร. 0811649925, วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ²⁴ สัมภาษณ์ พระฐิตเมโธ โยคจารย์, เลขที่ - หมู่ที่ 1 บ้านบุญยวม ตำบลบุญยวม อำเภอบุญยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 14 กันยายน พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ²⁵ สัมภาษณ์ คุณกรุณา ภิระ, เลขที่ 5 หมู่ที่ 1 บ้านบุญยวม ตำบลบุญยวม อำเภอบุญยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร. 0899514801, วันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ.

2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.

- ²⁶ สัมภาษณ์ คุณกรรณา ภีระ, เลขที่ 5 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร. 0899514801, วันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ²⁷ สัมภาษณ์ คุณเจริญ ศิลปะสุวรรณ, เลขที่ 469 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน , วันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ²⁸ สัมภาษณ์ คุณบุญกาย สังสกุล, เลขที่ 43 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน , วันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ²⁹ สัมภาษณ์ คุณจันทร์นภา โพธิพะ, เลขที่ 162 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน , วันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ³⁰ สัมภาษณ์ คุณจันทร์เพชร กิจเมือง, เลขที่ 91 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร.0892659537, วันที่ 27 เมษายน พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ³¹ สัมภาษณ์ คุณจิราพันธ์ ท้องที่, เลขที่ 154 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 27 เมษายน พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ³² สัมภาษณ์ คุณบุญกาย สังสกุล, เลขที่ 43 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.

-
- ³³ สัมภาษณ์ คุณประภาสิทธิ์ มหาสังข์, เลขที่ 97 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบุญยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ³⁴ สัมภาษณ์ คุณบุญกาย สังสกุล, เลขที่ 43 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบุญยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ³⁵ สัมภาษณ์ คุณบุญกาย สังสกุล, เลขที่ 43 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบุญยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ³⁶ สัมภาษณ์ คุณสำรอง เต็มใจ, เลขที่ 239 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบุญยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ³⁷ สัมภาษณ์ คุณอภิเดช บุญพิทักษ์, เลขที่ 48 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบุญยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ³⁸ สัมภาษณ์ คุณศรีสะอาด แสงศรี, เลขที่ 52 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบุญยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ³⁹ สัมภาษณ์ คุณประสพสุข ทองจันทร์, เลขที่ 53 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบุญยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁴⁰ สัมภาษณ์ คุณวัง ผลิกระโทก, เลขที่ 379 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบุญยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁴¹ สัมภาษณ์ คุณอำพร พาณิษฐ์ชยานนท์, เลขที่ 151 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบุญยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ.2563

นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.

- ⁴² สัมภาษณ์ คุณประนอม วงศ์ป้อ, เลขที่ 178/1 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบ้านยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร.0935210430, วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁴³ สัมภาษณ์ คุณประนอม วงศ์ป้อ, เลขที่ 178/1 หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอบ้านยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โทร.0935210430, วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁴⁴ สัมภาษณ์ คุณหลวง สายบัว, เลขที่ 183 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบ้านยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁴⁵ สัมภาษณ์ คุณสลาวุฒิ นวลจันทร์, เลขที่ 183 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบ้านยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁴⁶ สัมภาษณ์ คุณสุภาพ จิงนะเก่า, เลขที่ 103 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบ้านยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁴⁷ สัมภาษณ์ คุณคำหลู่ สุนันท์, เลขที่ 72 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบ้านยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เบอร์โทร.0821814843, วันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁴⁸ สัมภาษณ์ คุณอุทัยวรรณ บรรณสิทธิ์, เลขที่ 73 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบ้านยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.

-
- ⁴⁹ สัมภาษณ์ คุณทุน จ่องเฮือน, เลขที่ 68 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอยะมว จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁵⁰ สัมภาษณ์ คุณสุวรรณ สุวรรณบำรุง, เลขที่ 83 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอยะมว จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁵¹ สัมภาษณ์ คุณสุวรรณ สุวรรณบำรุง, เลขที่ 26 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอยะมว จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁵² สัมภาษณ์ คุณสง่า วงศ์สุวรรณ, เลขที่ 139/1 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอยะมว จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁵³ สัมภาษณ์ คุณสุภาพ จิงนะกะ, เลขที่ 103 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอยะมว จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁵⁴ สัมภาษณ์ คุณสมจิต มณีวงศ์, เลขที่ 61/1 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอยะมว จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁵⁵ สัมภาษณ์ คุณประจวบ สุนันท์, เลขที่ 72 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอยะมว จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁵⁶ สัมภาษณ์ คุณส่วยละ ใจคงอยู่, เลขที่ 21 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอยะมว จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.

-
- ⁵⁷ สัมภาษณ์ คุณยะลา มุลโรจน์, เลขที่ 39 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุขยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁵⁸ สัมภาษณ์ คุณปราณี ชูวิสัย, เลขที่ 53/2 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุขยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁵⁹ สัมภาษณ์ คุณผ่องพรรณ ศักดาจันทร์ภา, เลขที่ 58 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุขยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁶⁰ สัมภาษณ์ คุณใหม่ บุญเทียม, เลขที่ 68 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุขยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁶¹ สัมภาษณ์ คุณกู่ กันยา, เลขที่ 53/4 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุขยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁶² สัมภาษณ์ คุณเตือนคำ วงนิกร, เลขที่ 31 หมู่ที่ 1 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอบุขยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁶³ สัมภาษณ์ คุณหม่องโพ มีศิลป์, เลขที่ 60/1 หมู่ที่ 1 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอบุขยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁶⁴ สัมภาษณ์ คุณหน้าหย่าตะ มากด้วยสุข, เลขที่ 80 หมู่ที่ 1 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอบุขยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.

-
- ⁶⁵ สัมภาษณ์ คุณทูล ชัยณรงค์, เลขที่ 32 หมู่ที่ 1 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁶⁶ สัมภาษณ์ คุณทูล ชัยณรงค์, เลขที่ 29 หมู่ที่ 1 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁶⁷ สัมภาษณ์ คุณโฑะ ชัยณรงค์, เลขที่ 33 หมู่ที่ 1 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁶⁸ สัมภาษณ์ คุณแสงเดือน ผมจ๊อก, เลขที่ 29 หมู่ที่ 1 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁶⁹ สัมภาษณ์ คุณคำโหย่ง สังข์ทอง, เลขที่ 73/1 หมู่ที่ 8 บ้านหลวง ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁷⁰ สัมภาษณ์ คุณศรีทน สุวรรณสังข์, เลขที่ 57 หมู่ที่ 8 บ้านหลวง ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁷¹ สัมภาษณ์ คุณพิสาร นุชสุวรรณ, เลขที่ 72/1 หมู่ที่ 8 บ้านหลวง ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁷² สัมภาษณ์ คุณพิสาร นุชสุวรรณ, เลขที่ 72/1 หมู่ที่ 8 บ้านหลวง ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁷³ สัมภาษณ์ คุณจ่อแม่ มโนวงศ์, เลขที่ 41 หมู่ที่ 3 บ้านแม่สุริน ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาว่า บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.

-
- ⁷⁴ สัมภาษณ์ คุณอนงค์ บุญไทยใหญ่, เลขที่ 71 หมู่ที่ 3 บ้านแม่สุริน ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน 0942266149, วันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁷⁵ สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ, การสำรวจเรือนพักอาศัยกลุ่มชาติพันธุ์ไต, รายงานวิจัยโครงการสำรวจเพื่อจัดทำฐานข้อมูลพหิวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ.2551, หน้า 172 – 173.
- ⁷⁶ สัมภาษณ์ นายป๊ะ ยอดเมืองนาย,วันที่ 10 ธันวาคม 2550 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน.
- ⁷⁷ สัมภาษณ์ คุณจอร์จียะ อุประ, เลขที่ 400 หมู่ที่ 1 บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.
- ⁷⁸ สุวิทย์ วารินทร์,ข้อมูลชุมชนบ้านเมืองปอน, ข้อมูลออนไลน์, site.google.com>banmuangpon, วันเข้าถึงข้อมูล 13 กันยายน พ.ศ. 2563.
- ⁷⁹ สัมภาษณ์ คุณชัยเดช สุทินกรณ, ผู้ใหญ่บ้านต่อแพ เลขที่ 34 หมู่ที่ 1 บ้านแม่เงา ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2563 นายธีระพงษ์ พวงดอกไม้ และนางสาวดวงกมล เมืองกาวา บันทึกข้อมูลและสัมภาษณ์.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล : รองศาสตราจารย์ ดร.สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ

หน่วยงาน : ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เลขที่ 239 ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์มือถือ : 086-9220944 โทรสาร : 053211724

E-mail : suebsaksanyakiatikun@gmail.com

ความชำนาญ/ความสนใจพิเศษ : ศิลปะไทย/ศิลปะไท/การจัดการศิลปะและ
วัฒนธรรม

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต

ขุนยวม

โครงการ แนวทางการพัฒนาเพื่อบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวมสู่ความยั่งยืน

ทุนสนับสนุนจาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ISBN (e-book) 978-616-620-126-0

9 786166 201260

ทรัพยากรเล่มนี้ ได้มอบให้ศูนย์บรรณสารและการเรียนรู้

สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยพะเยา

เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

ห้ามผู้ใดทำซ้ำ คัดลอก ลอกเลียน ดัดแปลง ปลอมแปลง จัดเผยแพร่

จำหน่าย ให้เช่า เข้าครอบครอง เรียกถึงข้อมูล บันทึก ส่งผ่าน

หรือกระทำการใด ๆ เกี่ยวกับลิขสิทธิ์ของเล่ม โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

หรือโดยไม่ได้รับอนุญาตอย่างเป็นทางการจากเจ้าของผลงาน